

Vallankaappauksesta likaiseen sotaan

Sotilashallinnon esittämä oikeutus Argentiinan vuoden 1976
kaappaukselle

Pro gradu

Jonna Foudila

Historian maisteriohjelma

Humanistinen tiedekunta

Helsingin yliopisto

Syyskuu 2020

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Historian maisteriohjelma	
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Historia			
Tekijä – Författare – Author Jonna Foudila			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Vallankaappauksesta likaiseen sotaan: Sotilashallinnon esittämä oikeutus Argentiinan vuoden 1976 kaappaukselle			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu	Aika – Datum – Month and year Syyskuu 2020	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 68	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tässä pro gradu-työssä tutkin Argentiinan vuoden 1976 sotilashallankaappauksen ja sitä seuranneen el Proceso de Reorganización Nacionalin (PRN) nimellä tunnetun sotilasdiktatuurin aatteellista pohjaa ja toimintaa. Kysymyksenasetteluni on kaksiosainen ja työn ensimmäisessä luvussa keskityn käsittelemään, miten sotilasjohto itse oikeutti vallankaappauksensa ja millaisella aatemaailmalla he koettivat luoda legitimitettiin sotilashallinnolle ja sen toiminnalle. Lisäksi pohdin, miksi tällainen argumentaatio autoritaarisen ja ei-demokraattisen vallan puolesta oli mahdollista. Tutkielman toisessa osiossa keskeinen kysymykseni on, miten regimi toimi tämän aatteellisen viitekehyksen puitteissa. Tässä erityisenä fokuksenani on toiminta likaisena sotana tunnetun valtioterrorin ja repression ajanjakson aikana. Ajallinen rajaukseni on sotilashallinnon alkuvuodet eli vuoden 1976 vallankaappaus ja valtioterrorin aktiivisimmat vuodet 1976–1978.</p> <p>Tärkeimpänä lähteenäni tutkiessani sotilashallinnon aatteellista pohjaa ja vallanoikeutusta on sotilashallinnon tuottama dokumenttikoeelma, josta löytyy asiakirjat muun muassa hallinnon tavoitteista ja poliittisista perusteista. Likaista sotaa ja juntan toimia tutkiessani tärkeimpinä lähteinäni toimii totuuskomission loppuraportti Nunca más sekä asevoimien toimintamanuaalit. Näiden lisäksi olen tulkintoja tukevana lähdemateriaalina hyödyntänyt kahta muistelmateosta, juntan säätämiä lakeja sekä Yhdysvaltojen ulkoministeriön digitaalisesta arkistosta löytyviä aineistoja.</p> <p>Sotilasjohto pyrki oikeuttamaan kaappauksensa ja legitimoimaan valtansa useiden syiden kokonaisuudella, jonka taustalla vaikutti muun muassa kansallisen turvallisuuden doktriini ja ajatus asevoimien institutionaaliseen luonteesta. Kansallisen turvallisuuden doktriini tarjosi aatepohjan, jonka mukaan asevoimien valta on oikeutettua, mikäli kansallinen turvallisuus on uhattuna sisältä päin tulevan vihollisen toimesta. PRN argumentoikin kumouksellisuuden olevan suuri uhka Argentiinalle ja vain asevoimien pystyvän vastaamaan tähän uhkaan. Lisäksi junta vetosi sotilashallinnon olevan institutionaalinen vallanpitäjä, joka kohooa henkilökeskeisyyden ja myrskyisän politiikan yläpuolelle. PRN:ää voi kuvata byrokraattisautoritaariseksi regimiiksi, sillä sotilashallinto koetti rakentaa legitimitettiään sillä, että byrokraattinen ja institutionaalinen valta on pragmaattista ja järkevää ja sillä saadaan maahan järjestys. Lisäksi sotilasjohto käytti kristillistä, nationalistista ja konservatiivista arvomaailmaa tukemaan hallintonsa legitimitettiä.</p> <p>Sotilashallinnon aatemaailma kansallisen turvallisuuden doktriinista institutionaaliseen valtaan laitettiin käytäntöön ennen kaikkea likaisessa sodassa. Sotilasjohto oli argumentoinut vastaavansa kumouksellisuuden uhkaan, mutta todellisuudessa likaisessa sodassa oli kyse laajasta valtioterrorista. Kansallisen turvallisuuden doktriinin ajatusten mukaisesti sotilasjohto näki ”sisäisen vihollisen” laajana konseptina ja aloitti systemaattisen terrorin kaikkia sellaisia henkilöitä kohtaan, jotka se näki aktiivisina tai potentiaalisina hallinnon vastustajina ja diktatuuri jätti jälkeensä 30 000 kadonnutta henkilöä. PRN:n likaisen sodan taktiikka pohjasi salaiseen ja suunnitelmallisesti hajautettuun toimintaan, joka kuitenkin oli systemaattista ja tarkan institutionalisoitua. Likaista sotaa käytiin myös muilla rintamilla ja hallinnon ja talouden toiminta valjastettiin sotilashallinnon tavoitteita tukemaan.</p> <p>Argentiinassa oli ollut pitkään epävakaa tilanne ja sotilasjohto oli rauhassa valmistellut kaappausta ja miettinyt miten oikeuttaa autoritaarinen ja repressiivinen sotilasvalta. Kaappauksen koittaessa he kytkivät argumentit maan tilanteeseen ja syventynyt kriisi mahdollisti kaappauksen onnistumisen. Myös kylmän sodan konteksti toimi taustatekijänä kaappaukselle ja sen rintamalinjat tarjosivat sotilashallinnolle mahdollisuuden vedota kumouksellisuuden uhkaan ja esittää laaja valtioterrori vastasisisotana.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Argentiina, sotilasdiktatuuri, sotilasjunta, sotilashallankaappaus, valtioterrori, likainen sota, el Proceso de Reorganización Nacional, kansallisen turvallisuuden doktriini, byrokraattisautoritaarinen regimi, Latinalainen Amerikka, kylmä sota, 1970-luku			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Kaisa-kirjasto (E-thesis)			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Argentiinan vuoden 1976 sotilasvallankaappaus	1
1.2. Tutkimuskysymykset ja keskeiset käsitteet	3
1.3. Alkuperäislähteet ja tutkimuskirjallisuus.....	7
2. Kaappauksen aatteellinen perusta	10
2.1. Byrokraattisautoritaarinen regiimi	10
2.2. Antimarksimi ja sitoutuminen länteen	16
2.3. Kaappaukselle esitetty arvopohja	23
3. Likainen sota ja sotilashallinnon toimet	30
3.1. Hallinnolliset ja taloudelliset toimet.....	30
3.2. Valtioterrorin aika.....	38
3.3. Hajautettu systemaattinen terrori	47
3.4. Viimeinen sotilasdiktatuuri.....	53
4. Loppupäätelmät	58
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	62

1. Johdanto

1.1. Argentiinan vuoden 1976 sotilasvallankaappaus

1970-luku oli rauhatonta aikaa Latinalaisessa Amerikassa, ja kylmän sodan ilmapiiri toi esiin jännitteitä vasemmiston ja oikeiston välillä. Kuuban vallankumous oli toiminut esimerkkinä, josta toiset ammensivat pelkoa ja toiset innostusta.¹ Argentiinassa tilanne oli ollut vuosikymmeniä sekava. Maa oli kokenut lukuisia sotilasvallankaappauksia ja 1970-luvun alussa maata koetteli vasemmistolainen sissitoiminta. Tilanne kuitenkin näytti hetkeksi rauhoittuvan, kun vuonna 1973 valtaan astui vaaleilla valittu presidentti Juan Domingo Perón.² Hän oli ollut edellisen kerran vallassa vuosina 1946–1955 ja oli tällöin jättänyt pysyvän jälkensä Argentiinan politiikkaan rinnallaan lähes jumaloitu toinen vaimonsa Eva Perón³, joka kuoli muutamaa vuotta ennen Juan Perónin vallan kaatumista. Juan Perón ansaitsi itsellensä myyttisen maineen kannattajiensa keskuudessa, mutta hänet syrjäytettiin ja karkotettiin vuonna 1955.⁴ Vuonna 1973 Perón kuitenkin palasi maahan kriittisellä hetkellä ja hänet valittiin presidentiksi 62 % äänenemmistöllä varapresidenttinään kolmas vaimonsa Isabel Perón⁵.

Niin poliittisissa piireissä kuin kansan keskuudessa Juan Perónia pidettiin yleisesti viimeisenä keinona pelastaa Argentiina ilman voimankäyttöä.⁶ Hän ei kuitenkaan ehtinyt näyttää olisiko yhdistänyt kansan ja tuonut maahan vakauden, sillä hän kuoli 1.7.1974. Valtaan astui poliittisesti kokematon Isabel Perón, joka oli pitkälti neuvonantajiansa johdateltavissa.⁷ Tilanne oli ollut jo aiemmin kaoottinen, mutta vuosi 1976 alkoi taloudellisen ja institutionaalisen kriisin sekä ennennäkemättömän poliittisen väkivallan saattamana.⁸ Hinnat nousivat ja inflaatio oli vuoden 1975 päättyessä 347,5%.⁹ Poliittisesta väkivallasta vastasivat erityisesti vasemmistolaiset *El Ejército Revolucionario del Pueblo* (ERP)¹⁰ ja *Montoneros*¹¹-sissiryhmät ja maaliskuussa 1976 tilanne oli hyvin

¹ Brands 2010, 96-97.

² Juan Domingo Perón 8.10.1895-1.7.1974, Argentiinan presidentti 4.6.1946-21.9.1955 ja 12.10.1973-1.7.1974, Dabéne 163. Kirjassa ei lue painovuotta.

³ María Eva” Evita” Duarte de Perón 7.5.1919-26.7.1952.

⁴ Valtonen 2001, 580-582.

⁵ María Estela” Isabel” Martínez Cartas de Perón 4.2.1931- , Argentiinan presidentti 1.7.1974-24.3.1976, Skidmore ja Smith 2001, 96.

⁶ Skidmore ym. 2001, 96.

⁷ Dabéne 164.

⁸ Novaro ja Palermo 2003, 17.

⁹ Dabéne 167.

¹⁰ *El Ejército Revolucionario del Pueblo* (ERP), Kansan vallankumouksellinen armeija.

¹¹ *Movimiento Peronista Montonera*, Peronistinen Montonera-liike, yleisesti tunnettu nimellä Montoneros. Sana Montonera viittaa Argentiinan itsenäisyysodan aseistettuihin siviilijoukkoihin.

kriittinen. *La Opinión* lehti kirjoittikin, että Argentiinassa tapahtuu murha joka viides tunti ja pommi räjähtää joka kolmas tunti. Samaan aikaan Isabel Perónin hallinto oli sisäisissä ongelmissa, mikä yhdessä ratkeamattoman kriisin kanssa loi valtatyhjiön.¹²

Aikaisin aamuyöllä 24.3.1976 Isabel Perón poistui presidentinpalatsi Casa Rosadassa vietetyistä juhlista ja astui henkivartioineen helikopteriin, jonka oli tarkoitus viedä hänet virka-asunnolleen. Helikopteri kuitenkin vei Perónin asevoimien lentokentälle. Siellä häntä odotti ilmavoimien upseeri Basilio Lami Dozo¹³, joka ilmoitti, ettei Perón enää ole maan presidentti ja pidätti hänet. Perónia pidettiin kotiarestissa vuoteen 1981 asti, jonka jälkeen hänet päästettiin lähtemään maanpakoon Espanjaan.¹⁴

Samaan aikaa, kun presidentti pidätettiin, asevoimat miehitti kongressin, hallintorakennukset ja suurien kaupunkien televisio- ja radioasemat sekä pidätti Isabel Perónin hallinnon ministerit. Aamun sarastaessa armeija tiedotti maalle, että se oli pistänyt lopun siviilihallinnon kuolinkamppailulle ja asevoimien kolmen haaran muodostama junta oli ottanut maan poliittisen vallan itselleen kansallisen uudelleenorganisaation nimissä. Tuosta nimityksestä *El Proceso de Reorganización Nacional* (PRN) tuli sotilasregiimin toimeenpaneva nimitys.¹⁵ Sotilaallisilla interventioilla oli Argentiinassa pitkä historia ja tämä kyseinen kaappaus oli 1900-luvun kuudes. Asevoimat odotti tietoisesti kriisin syvenemistä oikeuttaakseen valtansa ja kaappauksen lopulta tapahtuessa vain harva kansalainen yllättyi siitä ja moni jopa tuki sitä jollain tasolla.¹⁶

Sotilasjuntan muodosti maavoimien komentaja kenraali Jorge Rafael Videla¹⁷, merivoimien komentaja amiraali Emilio Massera¹⁸ ja ilmavoimien komentaja prikaatikenraali Orlando Agosti¹⁹. Videla otti haltuunsa myös maan presidentin viran.²⁰ Sotilasjohto oli kärsivällisesti odottanut tilaisuuttaan kaappaukselle ja mukauttanut toimintasuunnitelmaansa sopimaan yhteiskunnan kriisiin. Näin kaappauksen hetkellä asevoimat ja yhteiskunta kohtasivat ja asevoimat pystyi esittämään, että sillä on juuri sopiva ratkaisu ongelmaan ja kaappaus oli syntynyt kollektiivisesta

¹² Novaro ym. 2003, 17–19.

¹³ Basilio Arturo Ignacio Lami Dozo, 1.2.1929-1.2.2017.

¹⁴ Hedges 2011, 214 ja Lewis P. 2002, 127.

¹⁵ Novaro ym. 2003, 19.

¹⁶ Torre 1993, 327.

¹⁷ Jorge Rafael Videla 2.8.1925-17.5.2013, Argentiinan presidentti 29.3.1976 - 29.3.1981.

¹⁸ Emilio Eduardo Massera 19.10.1925-8.11.2010.

¹⁹ Orlando Ramón Agosti 22.8.1924-7.10.1997.

²⁰ Romero 2002, 215.

hengestä.²¹ Armeija oli harkinnut tarkkaan toimintaansa ja suunnitellut ennalta tulevan regiimin institutionaalisen rakenteen, määritellyt ohjelmalliset tavoitteet ja jopa valmistellut dokumentit PRN:n suuntaviivoista ja päämääristä.²²

Aiemmat sotilasvallankaappaukset olivat olleet enemmän väliaikaisratkaisuja, mutta PRN suunnitteli olevansa koko yhteiskunnan uudelleenjärjestävä voima, joka tunkeutuisi syväälle argentiinalaisten elämään.²³ PRN:sta muotoutui autoritaarinen ja repressiivinen sotilasdiktatuuri, jonka harjoittama väkivalta oli huomattavasti laajempaa kuin aiempien sotilashallintojen. Valtioterrorin aika tunnetaan likaisena sotana ja se kohdistui erityisesti vasemmistolaisiin aktivisteihin, sisseihin ja toisinajattelijoihin, mutta myös moniin täysin sattumanvaraisiin kansalaisiin. Sotilashallinnon harjoittama väkivalta pyrittiin pitämään salassa ja siksi sen uhrilukua on vaikea tarkasti määrittää ja uhrit tunnetaan nimellä kadonneet (*los desaparecidos*). Eri arvioiden mukaan sotilashallinnon myötä katosi n. 8000–30 000 ihmistä.²⁴ Sotilasjuntan johtama PRN piti lopulta valtaa vuoteen 1983 asti, jolloin viimeinen naula sotilashallinnon arkkuun oli hävitty Falklandin sota Iso-Britanniaa vastaan.²⁵

1.2. Tutkimuskysymykset ja keskeiset käsitteet

Tässä pro gradussa tutkin Argentiinan vuoden 1976 sotilasvallankaappauksen ja sitä seuranneen sotilasjuntan johtaman autoritaarisen regiimin aatteellista pohjaa ja toimintaa. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on, miten sotilasjohto itse oikeutti vallankaappauksensa ja millaisella aatemaailmalla he koettivat luoda legitimiteetin PRN:lle ja sen toiminnalle. Lisäksi pohdin, miksi tällainen argumentaatio autoritaarisen ja ei-demokraattisen vallan puolesta oli mahdollista. Toisena tärkeänä tutkimuskysymyksenäni on, miten regiimi toimi tämän aatteellisen viitekehyksen puitteissa erityisenä fokuksena toiminta likaisessa sodassa. Ajallinen rajaukseni on regiimin alkuvuodet eli vuoden 1976 vallankaappaus ja valtioterrorin aktiivisimmat vuodet 1976–1978.

Ensimmäisessä käsittelyluvussa pohdin kaappauksen ja sotilashallinnon aatteellista perustaa eli millaisin ajatuksin kaappausta oikeutettiin. Alaluvussa 2.1. käsittelen juntan korostamaa

²¹ Novaro ym. 2003, 33.

²² Novaro ym.2003, 44.

²³ Skidmore ym. 2001, 93.

²⁴ Torre 1991, 158–159.

²⁵ Reid 2017, 132.

institutionaalista ja pragmaattista valtaa. Alaluvussa 2.2. pohdin kylmää sotaa kaappauksen taustatekijänä ja kansallisen turvallisuuden doktriinin tuomaa oikeutusta juntan antimarxilaisessa kampanjassa. Viimeisessä alaluvussa 2.3. pohdin kaappauksen esitetyn arvopohjan tuomaa oikeutusta. Pääluvussa kolme taas käsittelen sotilasregiimin toimintaa kaappauksen jälkeen eli miten ideologian pohjalta lähdettiin toimimaan. Luvussa 3.1. käsittelen lyhyesti millaisin taloudellisin ja hallinnollisin toimin maan politiikkaa uudistettiin PRN:n aatemaailman pohjalta ja miten nämä toimet kytkeytyivät likaiseen sotaan. Luvussa 3.2. käsittelen tarkemmin likaista sotaa ja sitä, miten asevoimat ryhtyivät käymään taistelua ”sisäistä vihollista” vastaan, joka heidän mukaansa uhkasi kansallista turvallisuutta. Luvussa 3.3. pohdin tarkemmin, miten institutionalisoitunut toiminta ja asevoimien yhtenäisyys näkyivät PRN:n likaisen sodan taktiikassa.

Työssäni on muutamia keskeisiä käsitteitä, jotka selitän tässä luvussa auki. Yksi sotilashallinnon aatteellisen perustan kannalta keskeinen käsite on *kansallisen turvallisuuden doktriini*, (*la doctrina de seguridad nacional*, DSN). Se oli doktriini, joka Yhdysvaltojen myötävaikutuksella toimi monen Latinalaisen Amerikan maan sotilasvallankaappauksen ja hallinnon pohjana. Erityisesti se vaikutti 1970-luvulla Amerikan eteläkärjessä ja niin sanottuja kansallisen turvallisuuden diktatuureja (*dictadura de seguridad nacional*) oli Argentiinan lisäksi mm. Chilessä, Uruguayssa ja Brasiliassa.²⁶ DSN:n keskeisin ajatus on, että asevoimien tehtävä on turvata maansa sisäiseltä viholliselta. Tämä taistelu sisältä päin tulevaa vihollista vastaan tarkoitti käytännössä kumouksellisten ryhmittymien tuhoamista, mutta myös hallinnon vastaisten ja erityisesti marxilaisten toimien ja ajatusten kitkemistä.²⁷ Doktriini muodosti nationalistisen eli kansallismielisen ideologian, joka oikeutti sotilaallisen intervention, mikäli asevoimat näki kansallisen turvallisuuden ja kansakunnan tulevaisuuden olevan uhattu sisäisen vihollisen toimesta. Sen mukaan väkivalta ja autoritaarinen hallinto olivat tarpeellisia, mikäli haluttiin saavuttaa rauha ja väkivallattomuus.²⁸

Vaikka sotilashallinnot eivät olleet Argentiinassa tai muualla Latinalaisessa Amerikassa uusi asia, olivat DSN:ää seuraavat sotilasdiktatuurit pääsääntöisesti laajempia tähtäimeltään ja intensiivisempiä metodeiltaan kuin aiemmat. Niihin liittyi repressiivinen luonne ja raju valtioterrori. Lisäksi doktriiniin kuului ajatus asevoimien laajemmasta velvollisuudesta maalle, ja sotilashallinnot pyrkivät myös uudistamaan yhteiskuntaa ja taloutta.²⁹ DSN kytkeytyi vahvasti vallitsevaan

²⁶ McSherry 2005, 3–4. Listaus vallankaappauksista ja vuosista ks. esim. Weyland 2019, 4.

²⁷ Canelo 2016, 44–45.

²⁸ Lewis P. 2002, 135 ja Rivas Nieto 2008, 10.

²⁹ Lewis P. 2002, 135.

kansainväliseen kontekstiin, sillä se korosti kylmän sodan rintamalinjoja lännen kristillisen ja kapitalistisen maailman ja idän kommunismin välillä. Maan sisäiset konfliktit nähtiin maailmanlaajuisen kamppailun yksinä taistelukenttänä.³⁰ Myös DSN:n tukemaan taloudelliseen puoleen vaikuttivat kansainväliset, erityisesti pohjoisamerikkalaiset intressit.³¹ Argentiinan sotilasjohto muokkasi doktriinista oman versionsa ja heidän vallankaappaukseensa ja valtioterrorin kampanjaan sisältyi myös muita ajatuksia ja taustaa, mutta DSN:llä oli kiistatta oma osuutensa, kuten tässä työssä käsittelen.

Eteläkärjen sotilashallintoja, joidenka aatteellisessa perustassa DSN vaikutti, kuvattiin myös *byrokraattisautoritaarisiksi regiimeiksi*, joissa vallankahvassa oli autoritaarinen eliitti eli asevoimat. Ne korostivat vallan byrokraattista ja institutionaalista luonnetta ja autoritaarisuutta perusteltiin pragmaattisella tarpeella saada maahan järjestys ja edistää taloutta.³² Peter Smithin mukaan tähän vallan byrokraattisautoritaariseen luonteeseen liittyi myös asevoimien liittoutuminen paikallisen pääoman ja monikansallisten yritysten kanssa.³³ Argentiinassakin junta oli erityisen suojea suurpääomalle ja -yrityksille sekä korosti vahvasti vallan institutionaalista luonnetta. Vaikka DSN ja autoritaarinen byrokraattisuus liittyivät monelta osin yhteen, näkyivät ne eri maissa eri tavalla. Kuitenkin Argentiinassa molemmat olivat suhteellisen vahvasti näkyvissä ja toisiinsa kytkeytyneitä.

Varsinkin toisessa käsittelyluvussani nousee esille *likainen sota (guerra sucia)*, jolla tarkoitetaan asevoimien omia kansalaisiaan kohtaan harjoittamaa valtioterrorin aikaa. Likaisen sodan alkamisajankohta voidaan määrittää jo vuoteen 1974, kun ensimmäiset kuolemanpartiot muodostettiin, mutta laajamittainen valtioterrori tapahtui sotilashallinnon vuosina 1976-1983, joista aktiivisimmat vuodet olivat 1976-1978.³⁴ Likainen sota oli asevoimien itsensä keksimä nimitys vastasisotakampanjalleen ja nimitystä on alettu käyttää laajemmin ajanjaksosta.³⁵ On kuitenkin tärkeää huomioida, että nimitys oli asevoimien kehittämä, sillä sana ”sota” antaa kuvan perinteisestä sodasta, jossa vastakkain on kaksi puolta ja uhrit tulevat kahden armeijan taisteluista. Esimerkiksi Margaret Burchianti käsittelee aihetta artikkelissaan ja pohtii, että juuri tällaisen narratiivin sodasta sissiryhmiä vastaan asevoimat halusikin esittää.³⁶

³⁰ Smith 1996, 199–203.

³¹ Crespo, Lida ja Yankelevich 2007, 11.

³² Dickovick ja Eastwood 2016, 151 ja 581.

³³ Smith 1996, 199.

³⁴ Esim. Lewis D. 2001, 144 ja Nunca más, 298.

³⁵ Finchelstein 2014, 123.

³⁶ Burchianti 2004, 136.

Vaikka Argentiinassa oli paljon radikaalivasemmistolaisien sissiliikkeiden aiheuttamaa poliittista väkivaltaa 1970-luvun alkupuolella, kukistettiin sissiliike todella nopeasti kaappauksen jälkeen. Vastasissisota oli aloitettu jo ennen kaappausta ja esimerkiksi Paul Lewis esittää teoksessaan, että ERP saatiin tuhottua jo maaliskuussa 1976 ja *Montonerosit* suurilta osin vuoden 1976 loppuun mennessä.³⁷ Likaisen sodan uhrit eivät olleet pelkkiä aseellisia sissejä ja sen takia likainen ”sota” oli suunniteltua valtioterroria.³⁸ Käytän termiä valtioterrori, sillä kyseessä oli systemaattinen väkivalta ja repressio oman maan kansalaisia kohtaan ja väkivallan teot pyrittiin suurimmalta osin salaamaan. Likaiseen sotaan liittyy vahvasti käsite *kadonneet (los desaparecidos)*. Valtioterrori oli maanalaista ja uhrit pyrittiin kaappaamaan hiljaisuudessa ja ruumiit hävittämään, joten täyttä varmuutta uhrien kohtalosta oli mahdoton saada. Siksi heistä alettiin käyttää termiä kadonneet, sillä heistä ei vain enää koskaan kuultu mitään.³⁹ Diktatuurin aika ja kadonneet jättivät valtavan trauman argentiinalaisille, joka näkyy vielä tänäkin päivänä. Poliittisessa aktivismissa ja keskustelussa nostetaan yhä esiin kadonneet ja termi ”*nunca más*” (ei enää koskaan), ja Plaza de Mayon äidit⁴⁰ osoittavat edelleen joka torstai mieltään kadonneiden lapsiensa puolesta.⁴¹ Nykypäivänä sotilashallinnosta käytetään usein termiä *Argentiinan viimeinen sotilasdiktatuuri (la Última Dictadura Militar Argentina)*. Olen kuitenkin päättänyt tässä työssä käyttää nimeä *Proceso de Reorganización Nacional (PRN)*, sillä näkökulmani on sotilashallinnossa ja myös muut historian tutkijat käyttävät yleensä PRN nimitystä puhuessaan sotilashallinnosta sen historiallisessa kontekstissa.

Muiston politiikasta ja likaisen sodan narratiivista on käyty keskustelua sotilashallinnon päättymisestä tähän päivään asti. Monien mielestä esimerkiksi syyllisiä ei rangaistu tarpeellisessa laajuudessa, sillä vaikka juntan jäsenet ja muita johtohahmoja tuomittiin vuonna 1985 käydyssä oikeudenkäynnissä, seuraavana vuonna asevoimien painostuksesta meni läpi *Punto Final*-laki, joka määräsi, että uusia syytteitä ihmisoikeuksien rikkomisesta PRN:n aikana ei voi enää nostaa 60 päivää lain voimaantulon jälkeen. Vuonna 1990 presidentti Carlos Menem⁴² armahti tuomiota istuvat

³⁷ Lewis P. 2002, 159-160.

³⁸ Esim. Skidmore ym. 2001, 97–98.

³⁹ Skidmore ym. 2001, 97.

⁴⁰ *Madres de la Plaza de Mayo* eli Toukokuun aukion äidit on protestiliike, jonka toimijoina ovat lapsensa likaisessa sodassa menettäneet äidit. Koska diktatuurissa mielenosoitukset olivat kielletty, äidit saapuivat joka torstai hiljaisesti kiertämään Buenos Airesin pääaukiota ympäri. Heistä ja heidän valkoisista huiveistaan syntyi symboli PRN:n vastustamiselle ja kadonneiden muistamiselle. Esim. Burchianti 2004, 133–134.

⁴¹ Ks. Esim. Kaiser 2005, passim.

⁴² Carlos Saúl Menem 2.7.1930-, Argentiinan presidentti 8.7.1989 – 10.12.1999.

sotilaat.⁴³ Vuonna 2003 presidentti Nestor Kirchner⁴⁴ taas kumosi tuomiota estävät lait ja oikeudenkäynnit jatkuivat 2000- ja 2010-luvuilla.⁴⁵

Diktatuurin ajan jättämä perintö tuleville sukupolville on siis valtaisa, mikä osaltaan lisää tämän tutkimuksen merkittävyyttä. Vaikka tutkimukseni keskiössä on sotilashallinto ja sen toiminta, eikä niinkään likaisen sodan uhrit, tarjoaa se näkökulman näihin järkyttäviin tapahtumiin. Argentiinan tapahtumat eivät aikoinaan saaneet kansainvälisesti yhtä suurta huomioita kuin esimerkiksi Chilen vastaavat⁴⁶ ja aihetta ei esimerkiksi suomalaisessa tutkimuksessa tai kirjallisuudessa ole käsitelty juuri lainkaan. Siksi koen tälle työlle olevan paikkansa. Näkökulmani on sotilashallinnossa ja sen ideologiassa ja toiminnassa, joten tutkimukseni toimii myös yhtenä esimerkkinä siitä, mihin autoritaarinen ja repressiivinen hallinto pohjaa ja miten hallinto itse pyrkii oikeuttamaan valtaansa ja toimiaan.

1.3. Alkuperäislähteet ja tutkimuskirjallisuus

Näkökulmani on sotilashallinnon ajatuksissa ja toiminnassa, joten tärkeimpiä alkuperäislähteitani on PRN:n tuottamat dokumentit. Luvun 2 tärkeimpänä lähteenä toimii sotilasjuntan vuonna 1980 julkaisema dokumenttikokoelma "*Documentos Básicos y Bases Políticas de las Fuerzas Armadas para el Proceso de Reorganización Nacional*⁴⁷". Vaikka dokumenttikokoelma on julkaistu vuonna 1980, sen sisältämät dokumentit on päivätty kaappauspäivälle 24.3.1976 ja ne on julkistettu jo silloin. Dokumenttikokoelma sisältää tärkeimpinä osiina muun muassa peruskirjan PRN:n aikomuksista ja perustavoitteista, perusteet asevoimien sekaantumiselle kansalliseen prosessiin, suunnitelman prosessin kulusta, välittömät hallinnolliset toimet sekä poliittiset ja opilliset perusteet prosessiin.

Kokoelman eri dokumentit ja perustekirjat sisältävät paljolti samoja teemoja ja ovat keskenään harmoniassa, joten olen tutkinut niitä kokonaisuutena. Mainitsen kuitenkin yleensä, mistä nimenomaisesta kokoelman kohdasta jokin lainaukseni tai päätelmäni löytyy selkeyttääkseni lähdeviitteitä. Dokumentit ovat sotilashallinnon näkökulmasta ja julkaistut dokumentit olivat osa

⁴³ Burchianti 2004, 136.

⁴⁴ Néstor Carlos Kirchner Jr. 25.2.1950 – 27.10.2010, Argentiinan presidentti 25.5.2003 – 10.12.2007

⁴⁵ Reiter 2016, 42.

⁴⁶ Myös Suomessa oli suuri solidaarisuusliike Chilen tapahtumille. Ks. esim. Leppänen 2004 tai Heinonen 2013.

⁴⁷ Asevoimien perusdokumentit ja poliittiset perusteet Kansalliseen uudelleenorganisaatioprosessiin, 1980.

PRN:n propagandaa, mikä sopii tutkimuskysymykseeni, sillä luvussa 2 tarkoitukseni on tarkastella nimenomaan, kuinka sotilashallinto itse oikeutti valtaansa.

Likaista sotaa tutkiessani alkuperäislähteinä toimii asevoimien toimintamanuaalit sekä vuonna 1984 julkaistu totuuskomissio CONADEP:in⁴⁸ loppuraportti *Nunca más*. Koska valtioterrori oli salaista toimintaa, ei siitä luonnollisesti ole säilynyt paljoa suorasti puhuvia lähteitä tutkimusajaltani. Manuaalit avasivat minulle asevoimien toimintamalleja ja strategiaa, mutta niissä vältetään puhumasta suoraan mistään ihmisoikeuksia loukkaavasta toiminnasta. Siksi kattavimpana lähteenä toimi *Nunca más*, joka uhrien todistusten kautta avaa paitsi heidän kokemuksiaan, mutta myös asevoimien toimintatapoja. Koska raportti on kerätty tuhansien ihmisten todistusten perusteella, voi siitä päätellä asevoimien institutionalisoituneita toimintatapoja. Hallinnollisia ja taloudellisia toimia avatessa lähteinäni on toiminut *Documentos Básicosin* lisäksi PRN:n säätämät lait.

Lisäksi tutkimuskysymyksiini vastaamista on tukenut kaksi muistelmateosta, yksi likaisen sodan molemmilta puolilta, vangitun Jacobo Timermanin *Preso sin nombre, celda sin número*⁴⁹ ja asevoimissa toimineen Adolfo Scilingon muistelmat, *Confessions of an Argentine Dirty Warrior*⁵⁰, jotka on kirjannut ylös toimittaja Horacio Verbitsky. Vaikka muistelmiin tulee aina käyttää lähdekriittisyyttä siitä, muistaako henkilö tapahtumat oikein tai vääristääkö hän niitä itselleen edulliseksi, ovat muistelmat mielestäni tässä tutkimuksessa toimivia lähteitä kuvaamaan ajatuksia ja kokemuksia likaisen sodan molemmilta puolilta. Käytän niitä lähinnä tukemaan jo muistakin lähteistä tekemiäni päätelmiä. Varsinkin asevoimien puolelta on erittäin vaikea löytää mitään muistelmia ja lausuntoja likaisesta sodasta, joten Scilingon muistelmat tarjoavat yhden näkökulman asevoimien sisältä. Tällaisena muuta tekstiä tukevana alkuperäislähteenä olen käyttänyt myös joitakin Yhdysvaltojen ulkoministeriön sähköisestä arkistosta löytyviä lähteitä, jotka auttoivat minua hahmottamaan kylmän sodan kontekstia ja Yhdysvaltojen suhtautumista kaappaukseen.

Tärkeimpänä tutkimuskirjallisuutenani on Marcos Novaron ja Vicente Palermon *La dictadura militar 1976/1983 del golpe de estado a la restauración democrática*, joka on kattava teos sotilasvallankaappauksesta ja PRN:n hallinnosta, sekä Paul Lewisin *Guerrillas and Generals, Dirty War in Argentina*, joka keskittyy likaiseen sotaan. Yleiskatsaus tilanteeseen ja

⁴⁸ *Comisión Nacional sobre la Desaparición de Personas*, Kansallinen komissio henkilöiden katoamisesta

⁴⁹ *Vanki ilman nimeä, selli ilman numeroa*

⁵⁰ *Likaisen sotilaan tunnustukset*. Alkukielisen teoksen ja vanhempien painosten nimi on *El Vuelo*, lento, joka viittaa likaisen sodan aikaisiin kuolemanlentoihin, joita käsittelen tarkemmin sivulta 46 alkaen.

sotilasvallankaappaukseen löytyy useasta eri Argentiinan ja Latinalaisen Amerikan historiaa käsittelevästä teoksesta ja olen hyödyntänyt tällaisina yleisteoksina muun muassa Olivier Dabénen *"América Latina del siglo XX"*-teosta ja Michael Reidin teosta *"Forgotten Continent: a History of the New Latin America"*. Lisäksi olen käyttänyt tutkimuksessani muun muassa Susan ja Peter Calvertin sosiologista teosta *"Argentina, Political Culture and Instability"*, joka käsittelee Argentiinan poliittisen kulttuurin luonnetta. Kylmän sodan kontekstia ja antimarxilaisen ajattelun leviämistä Argentiinassa ja muualla Latinalaisessa Amerikassa tukee erityisesti Brian Lovemanin *"No Higher Law: American Foreign Policy and the Western Hemisphere since 1776"* ja Peter H. Smithin *"Talons of the Eagle: Dynamics of U.S.-Latin American Relations"*. Tutkimuskirjallisuuteni on pääosin englannin- ja espanjankielistä ja aihetta on käsitelty suomalaisessa tutkimuksessa ja kirjallisuudessa lähinnä lyhyesti yleistietokirjoissa Latinalaisen Amerikan historiasta.

2. Kaappauksen aatteellinen perusta

2.1. Byrokraattisautoritaarinen regiimi

”Olemme suunnattoman valtatyhjiön äärellä, joka voi hukuttaa meidät turmelukseen ja anarkiaan... [kansallisen hallinnon kykenemättömyys ratkaista ongelmia] on johtanut suuruuden ja toivon tunteen korjaamattomaan menetykseen, minkä vuoksi asevoimat, täyttäneen kiistattoman velvollisuutensa, on ottanut haltuunsa valtion johtamisen.”⁵¹

Näin uusi sotilasjohto kaappauspäivänä julisti. He sanoivat, että kaikki perustuslailliset mekanismit on nyt käytetty loppuun ja kansallinen hallinto on epäonnistunut täysin maan ongelmien ratkaisussa. Näiksi ongelmakohtiksi nostettiin muun muassa kumouksellisuus, korruptio, heikko hallinto, globaalin strategian puute ja taloudelliset ongelmat.⁵² Lainauksessa huomion kiinnittää erityisesti kohta, jossa asevoimat ilmoittaa sotilaallisen intervention olevan heidän kiistaton velvollisuutensa. Nähdäkseni julistuksessa haluttiin esittää kansalle, että vallankaappaus oli tehty pakon sanelemana ja autoritaarinen sotilasjohto olisi ainut keino saada maahan järjestys ja tasapaino. Esimerkiksi Novaron ja Palermon mukaan sotilasjohto oli odottanut tilanteen täyttää eskaloitumista ennen kaappaustaan, joten he olivat ehtineet miettiä tarkasti, miten esittää kansalle uuden hallinnon välttämättömyys ja kuinka järjestys voittaa tässä tilanteessa perustuslaillisuuden.⁵³ Tässä alaluvussa käsittelemme tarkemmin asevoimien ajatusta institutionaalisesta vallasta. Pohdin kuinka asevoimat argumentoivat olevansa vallassa epäideologisenä ja pragmaattisena instituutiona ja näin olevansa tuolla hetkellä parempi vaihtoehto kuin korruptoitunut ja populistinen politiikka.

Armeija kaappasi vallan presidentti Isabel Perónilta, joka oli heikko valtionjohtaja, mutta jonka sukunimellä oli painoarvoa Argentiinan poliittisessa kehityksessä. Isabel Perón oli entinen kabareetanssija, johon Juan Perón oli tutustunut ollessaan maanpaossa ja myöhemmin valinnut hänet varapresidenttikseen saadakseen Perón-Perón vaalilistan, jota oli kovasti toivottu Eva Perónin aikana.⁵⁴ Juan Péronin kuoltua Isabel Perón astui presidentiksi ja osoittautui kokemattomaksi ja

⁵¹ *”Frente a un tremendo vacío de poder, capaz de sumirnos en la disolución y en la anarquía... todo lo cual se traduce en una irreparable pérdida del sentido de grandeza y de fe: las Fuerzas Armadas en cumplimiento de una obligación irrenunciable han asumido la conducción del Estado.”* Asevoimien julistus 24.3.1976, Documentos Básicos, 11.

⁵² Documentos Básicos, 11.

⁵³ Novaro ym. 2003, 43–44.

⁵⁴ Valtonen 2001, 584.

epävarmaksi johtajaksi ja hänen kannatuksensa oli hauraalla pohjalla. Peronismien⁵⁵ vastustajat vihasivat häntä jo periaatteesta, mutta myös peronismien ydinkannattajien keskuudessa hänen suosionsa oli suhteellisen heikkoa. Monet vertasivat häntä edesmenneeseen, kannattajien keskuudessa lähes palvottuun Eva Peróniin eikä tällainen vertailu ollut edullista Isabel Perónille.⁵⁶ Karismaattinen Eva Perón oli ollut keskeinen ja vahva hahmo peronistisessa politiikassa ja joidenkin tutkijoiden mukaan jopa miestänsä suosittumpi. Nyt Isabel Perónin oli vaikea saavuttaa tuo sama rakastettu asema ja karisma ja monen peronistin mielessä hän ei voinut millään korvata Eva Perónia.⁵⁷

Argentiinan politiikassa tunteisiin vetoamisella, henkilökeskeisyydellä ja populismilla oli vahva pohja, ja johtajat olivat usein palvottuja tai vihattuja.⁵⁸ Peronismi oli malliesimerkki näistä kaikista ja Perónin nimi herätti hyvin vahvoja tunteita niin puolesta kuin vastaan.⁵⁹ Asevoimat pureutuikin tähän personalismiin⁶⁰ yhtenä syynä aiemman hallinnon mädäntyneisyyteen. Jo perustavoitteessaan PRN ilmoitti olevansa kaikenlaisen kuppikuntaisuuden ja personalismin yläpuolella.⁶¹ Mielestäni heikko hallinto oli yksi kaappauksen mahdollistajista. Koska Isabel Perónin hallinnolla oli suhteellisen hatara kannatuspohja, asevoimat kykeni toteuttamaan kaappauksen. Asevoimat argumentoi peronismien aatteen henkilökeskeisyyden olleen yksi syy edellisen hallinnon ongelmiin ja siksi he esittivät oikeutettuna vaihtoehtona omaa institutionaalista ratkaisuaan, joka kohoo henkilökeskeisyyden yläpuolelle.

Videla totesi 30.3.1976 kaappauksen jälkimainingeissa, että asevoimat instituutiona on täyttänyt valtatyhjiön.⁶² Nähdäkseni asevoimat tuo myös poliittisten perusteiden dokumentissa selkeästi esille idean, että valtaa pitää nyt yllä armeijan instituutio. Dokumentissa junta määritetään vain asevoimien edustajaksi ja valta jaetaan tasan asevoimien kolmen haaran kesken. Lisäksi juntan jäsenet määritettiin vaihtumaan kolmen vuoden välein personalismin estämiseksi.⁶³ PRN:n

⁵⁵ Peronismi (peronismo) tai toiselta nimeltään justicialismo on merkittävä argentiinalainen poliittinen aatesuunta, joka perustuu Juan Perónin ajatuksiin ja poliittisiin tavoitteisiin. Peronismi mielletään työväenaatteeksi, joka kuitenkin pyrkii tarjoamaan vaihtoehdon sosialismille kolmannen tien ja korporativismin kautta. Peronismiin liitetään vahva populismi ja nationalismi sekä henkilökeskeisyys ja vallan keskittäminen. Ks. Esimerkiksi Malamud 2003, 103–108.

⁵⁶ Skidmore ym. 2001, 96.

⁵⁷ Barry 2019, 16–19.

⁵⁸ Calvert 1989, 10.

⁵⁹ Torre 1993, 245.

⁶⁰ Personalismilla tarkoitetaan tässä poliittista henkilökeskeisyyttä.

⁶¹ Documentos Básicos, 7.

⁶² Novaro ym. 2003, 48.

⁶³ Documentos Básicos, 37.

julistuksessa taas toistuvasti sanotaan, että asevoimat on ottanut maan kontrolliinsa ja yleisesti kaikissa dokumenteissa tekijä ja toimeenpanija on asevoimat.⁶⁴

Prosessin suuntaviivoissa määritellään sisä- ja ulkopoliittisten toimien lisäksi asevoimien toimintaa. Tämän mukaan asevoimissa tulee ylläpitää koheesiota ja tukea prosessia institutionaalisen vastuun kautta.⁶⁵ Lisäksi määritetään, että asevoimissa estetään kaikenlainen henkilökohtainen edistäminen ja sektorisaatio sekä institutionaalinen poikkeavuus.⁶⁶ Nähdäkseni asevoimat loi itsestään kuvan yhtenäisenä toimijana, jossa ei ole henkilökohtaisia pyrkimyksiä tai oman edun tavoittelua. Tämä asevoimien korostaminen institutionaalisenä tekijänä on keskeinen piirre uuden hallinnon aatemaailmassa. Julistuksessa se kytketään asevoimien omaan toimintaan yhtenäisenä ja samoja normeja seuraavana yksikkönä, mutta institutionaalisella toimijuudella pyritään myös luomaan kuvaa siitä, että kaappaus ajaa maan yhteistä etua eikä siihen liity kenenkään henkilökohtainen intressi.

Asevoimat oli ollut Argentiinan historiassa vahva poliittinen tekijä, mikä osaltaan vaikutti kaappauksen oikeutukseen. Jo itsenäistymisen aikana armeija oli suositumpi kuin vallankumouksen poliitikot ja armeijan taistelu kolonialismia vastaan nähtiin hyvin pitkään sen vallan tukijana. 1800-luvulta alkaen lähes kaikki tärkeimmät poliittiset hahmot olivat olleet militantteja ja esimerkiksi Juan Perónkin oli armeijan kenraali ja ensiksi mukana vuoden 1943 sotilashallinnossa.⁶⁷ Sosiologit Susan ja Peter Calvert esittävät, että vaikka asevoimia ei aluksi oltu nähty täysin legitiiminä politiikkaan sekaantujana, jokainen vallankaappaus institutionalisoi toimintatapaa yhä enemmän.⁶⁸ Vaikka vuoden 1976 vallankaappaus sai paljon etua asevoimien perinteisesti vahvasta asemasta, se ei ollut yksinkertaisesti vain seuraava lenkki sotilasvallankaappausten historiassa. Esimerkiksi Novaro ja Palermo tulkitsevat Argentiinassa olleen kriisin antaneen uudenlaisen oikeutuksen armeijalle esiintyä maan pelastajana ja sotilashallinnon tarkoitus oli tällä kertaa olla pysyvämpi ratkaisu ja tehdä syviä muutoksia maan taloudelliseen, poliittiseen ja institutionaaliseen rakenteeseen.⁶⁹

Argentiinasta kehittyi PRN:n valvonnassa byrokraattisautoritaarinen regiimi. Tällaisessa hallinnossa henkilökeskeisyys ei ole tärkeää, vaan valtiokontrollin takana on jokin eliittiryhmä, tässä

⁶⁴ Documentos Básicos, 11-13.

⁶⁵ Documentos Básicos, 23.

⁶⁶ Documentos Básicos, 24.

⁶⁷ Calvert 1989, 77 ja Valtonen 2001, 577.

⁶⁸ Calvert 1989, 79.

⁶⁹ Novaro ym. 2003, 19.

tapauksessa armeija, jonka organisoituneeseen byrokraatiaan nojataan valtion johtamisessa. Byrokraattisautoritaariisiin regiimeihin liitetään yleensä myös tietynlainen pragmaattisuus ja vallan oikeutus aiemman politiikan epäonnistumisella tai muulla vastaavalla tavalla.⁷⁰ Nämä asiat olivat mielestäni selvästi esillä PRN:n argumentaatiossa, kuten seuraavassa kohdassa esitän. Myös historioitsija Waldo Ansaldi sanoo, että vaikka tällainen autoritaarinen ja institutionaalinen valta oli muutenkin tyypillistä Amerikan eteläkärjessä 1970-luvulla, PRN Argentiinassa on paras malliesimerkki kasvottoman institutionaalisen hallinnosta.⁷¹

Nähdäkseni sotilasjohto pyrki tuomaan perusdokumenteissa esille PRN:n epäideologisuuden ja pragmaattisuuden, minkä avulla he rakensivat asevoimien instituution oikeutusta valtaan.⁷² Argentiinan ongelmat nähtiin enemmän teknisinä kuin poliittisina ja siksi asevoimat esitti, että sen johdolla haetaan hallinnollisia ratkaisuja ilman poliittista debattia. Julkiset virat myönnettiin henkilöille, joilla oli pitkä poliittinen ura eritoten armeijassa, mutta myös muualla.⁷³ Asevoimat julisti hakevansa institutionaalista ja pragmaattista ratkaisua:

”Hallituksen toimet tulevat pohjautumaan pragmaattisiin ratkaisuihin ja kansallisiin ongelmiin; ratkaisut sopeutetaan tämän hetken tilanteeseen ja lopulliseen tavoitteeseen; toimet eivät tule missään tilanteessa olemaan puoluepoliittisten tai sektoriaalisten intressien vääristämiä. Näitä toimia tulee ohjaamaan ainoastaan kansallinen intressi.”⁷⁴

PRN:n tarkoituksena oli argumentoida asevoimien institutionaalisuuden ja henkilöimättömyyden toimivan koko kansan etuna. Tämän mukaan armeija ei ollut minkään puolueen tai sektorin ajama ja junta loi kuvan, että on olemassa jonkinlainen pragmaattinen ja yksinkertainen oikea ratkaisu tilanteeseen ja se voidaan suorittaa vain byrokraattisesti ja ylhäältä päin johdettuna. Samassa kohdassa julistusta todetaan, että tämä sotilaallinen interventio etsii muutosta, jota Argentiina todella vaatii.⁷⁵ Tässä nähdäkseni viitataan siihen, että PRN:n mukaan sotilasvallankaappaus oli pakollinen ratkaisu maan tilanteeseen.

⁷⁰ Dickovick ja Eastwood 2016, 151.

⁷¹ Ansaldi 2016, 124.

⁷² Esim. Documentos Básicos 17, 18 ja 72.

⁷³ Skidmore ym. 2001, 57.

⁷⁴ *”La acción de gobierno estará basada en soluciones pragmáticas a los problemas nacionales, soluciones ajustadas a la realidad del momento y al objetivo final perseguido y bajo ningún concepto, vinculadas a intereses partidistas o sectoriales. Tal acción estará sólo guiada por el interés nacional.”* Documentos Básicos, 18.

⁷⁵ Documentos Básicos, 18.

Vaikka sotilashallinto korosti epäideologisuuttaan, julistuksen muista kohdista tulee nähdäkseni ilmi PRN:n kommunisminvastaisuus. Kaappauksen suurimmaksi oikeutukseksi PRN argumentoi vasemmistolaisen kumouksellisuuden tuhoamisen, mutta epäsuorasti ilmoitettiin myös kommunistisen järjestelmän uhan olevan oikeutus. Dokumenteissa ei suoraan puhuta kommunismista, mutta junta ilmoittaa, ettei uudessa regiimissä suvaita totalitaristisia aatteita tai ajatuksia luokkien välistä sodasta, tuotantovälineiden kollektiivista omistamisesta tai instituutioiden puoluepolitisoinnista.⁷⁶ Pallonpuoliskon yleinen kommunismin pelko olikin yksi syy, miksi kaappaus oli mahdollinen. Esimerkiksi Latinalaisen Amerikan tutkija Michael Reid sanoo Argentiinan yrityspiirien pelänneen populistis- ja vasemmistolaishallitusten politiikkaa. Kumouksellinen sissitoiminta taas aiheutti yleistä pelkoa ihmisten keskuudessa ja lopulta esimerkiksi iso osa keskiluokkaa alkoi arvostaa enemmän stabiiliutta kuin demokratiaa ja poliitikot olivat jo osoittaneet kykenemättömyytensä löytää kompromisseja.⁷⁷ Tällainen tilanne antoi tulkintani mukaan armeijalle tilaisuuden oikeuttaa kaappaustaan epäideologisella ja instituution ylläpitämällä järjestyksellä.

Asevoimat käytti myös edellisen hallinnon korruptiota ja yleistä mädäntyneisyyttä oikeutuksena kaappaukselle ja uudelle hallinnolle. Julistuksessa nostetaan tämänhetkisen kriisin syyksi vanhan hallinnon vastuuton taloudenhoito, korruptio ja keinottelu. Lisäksi siinä argumentoidaan aiemman valtiojohdon antaneen moraalittoman esimerkin kansalle ja vaarantaneen kansakunnan tulevaisuuden. Juntan mukaan valtion johdolla oli velvollisuus näyttää moraalista esimerkkiä ja nyt heidän johdollansa tämä tehtävä täytetään.⁷⁸ Juan Perónilla oli ollut korruptioskandaali vireillä jo 1950-luvulla ja ennen kaappausta myös Isabel Perón ja varsinkin hänen ministerinsä rypivät korruptiosyytteissä.⁷⁹ Isabel Perónin hallinnon korruptio, petokset ja lahjonta olivat paikallisen lehdistön vakioaiheita, mikä heikensi hänen hallintonsa legitimitettiin ja suosiota kansan silmissä.⁸⁰

Armeijan ylipäällikkö Videla oli jo vuoden 1975 joulupuheessaan, muutama kuukausi ennen kaappausta, vaatinut hallintoa puhdistautumaan korruptiosta.⁸¹ Asevoimat oli pitkään tarkkaillut maan tilannetta ja suunnitellut perusteluaan kaappaukselle. Kansalaisia raivostuttava korruptio toimi hyvänä oikeutuksena kaappauksen tekemiselle. Armeija väitti itseään korruptoimattomaksi ja

⁷⁶ Documentos Básicos, 63.

⁷⁷ Reid 2017, 126.

⁷⁸ Documentos Básicos, 8.

⁷⁹ Valtonen 2001, 584 ja Brown 2004, 235.

⁸⁰ Kragelund, https://elpais.com/diario/1976/05/15/internacional/200959216_850215.html

⁸¹ Novaro ym. 2003, 17.

siten kykeneväksi ratkaisemaan maan ongelmat.⁸² PRN:n julistuksessa ilmoitetaankin, että uudessa regimissä ei tulla sietämään minkäänlaista lahjontaa tai korruptiota.⁸³ Vaikka tämä ei pitänyt paikkaansa, oli asevoimien helppo vedota tähän seikkaan saadakseen kansalaisten hyväksyntää kaappaukselle.

PRN:n julkistamassa ”Perustat asevoimien interventiolle kansallisessa prosessissa”- dokumentissa korostetaan, että asevoimat kykenevät toteamaan maan tilan objektiivisesti. Samassa kohdassa asevoimat toteaa hallinnollisen kaaoksen, lahjottavuuden, ”epähallinnon” ja syvälle juurtuneiden poliittisten suuntausten aiheuttaneen maan nykyisen tilan.⁸⁴ Myös tämä kohta tukee päätelmäni asevoimien halusta esittää itsensä epäideologisena ja institutionaalisen ratkaisuna. Kaiken tämän epähallinnon ja politikoinnin jälkeen armeijan esittäminen pragmaattisena tekijänä oli tarkkaan harkittu keino oikeuttaa kaappaus ja saada sen taakse hyväksyntää. Päätelmäni tukee myös Novaron ja Palermon teoksessaan esittämä tulkinta, että asevoimat argumentoivat populismin, demokratian liiallisuuden ja ideologisuuden olevan syynä kaaokselle ja käyttivät niitä vastaan taistelua kaappauksensa oikeutuksena. Populistinen Argentiina oli henkilöitynyt Peróneihin ja peronismiin ja kaappauksellaan armeija laittoi lopun peronistiselle hallinnolle.⁸⁵ PRN:n opillisissa perusteissa sotilaallisen intervention sanotaan suojelevan maata demagogiselta populismilta ja ideologiselta politiikalta.⁸⁶ PRN esitti siis oman aatteisiin perustumattoman ja institutionaalisen toimintansa olevan kansakunnan suojelemista.

Jotta populistinen Argentiina voitaisiin lopullisesti laittaa päätökseen, oli asevoimien mukaan tukahdutettava pohja, jolle se oli rakentunut. Novaron ja Palermon mukaan asevoimat esittikin itsensä eräänlaisena viimeisen 30 vuoden historian korjaajana. Tähän kuului niin aatteellisen pohjan muuttaminen kuin konkreettiset toimet, kuten yhteiskunnan ja protektionistisen talouden uudelleenorganisointi sekä kumouksellisuuden tuhoaminen.⁸⁷ Pääluvussa kolme käsitelinkin, miten sotilashallinnon aatteellisen pohjan perusteella lähdettiin toimimaan. Ideologisessa pohjassa kuitenkin tulkintani mukaan korostettiin hieman nurinkurisesti institutionaalisuutta ja aatteettomuutta, kuten olen tässä luvussa käsitellyt. Byrokraattisautoritaarinen hallinto esitetään PRN:n dokumenteissa välttämättömänä vaiheena, jotta joskus tulevaisuudessa voidaan palauttaa

⁸² Novaro ym. 2003, 34.

⁸³ Documentos Básicos, 12.

⁸⁴ Documentos Básicos, 17.

⁸⁵ Novaro ym. 2003, 36.

⁸⁶ Documentos Básicos, 57.

⁸⁷ Novaro ym. 2003, 36.

demokratia. Juntta sanoikin, että paluu demokratiaan jonakin päivänä on yksi kaappauksen päätavoitteista.⁸⁸ Tämä ”tarkoitus pyhittää keinot” ja tulevaisuuden demokratian ikkuna on mielestäni yksi tärkeistä ajatuksista, joilla asevoimat pyrkivät kaappaustaan oikeuttamaan. Juntta oli kuitenkin hyvin epämääräinen, milloin tähän demokratiaan voitaisiin palata. Vaikka paluu demokratiaan olisikin ollut juntalla tulevaisuudensuunnitelmissa, käytettiin argumenttia demokratian perustan luomisesta lähinnä tuomaan oikeutusta PRN:n toimille.

PRN:n opillisissa perusteissa ilmoitetaan, että ongelmien objektiivinen arviointi antaa mahdollisuuden kehittää mallin, jossa auktoriteetin omaava valtio kunnioittaa kansalaisten oikeuksia ja suojelee heitä populismilta, totalitaristien anarkialta sekä ihmisiltä ja sektoreilta, jotka käyttävät valtaa väärin.⁸⁹ Vaikka sotilashallinto osoittautuikin olevan hyvin kaukana näistä keinoista ja tavoitteista, asevoimat yritti antaa kaappauksen yhteydessä kuvan siitä, että vastuu maan tilasta on otettu nyt. Byrokraattisautoritaarisen valtion piirteet tulevat selkeästi esille jo näissä perusteissa ja uudesta hallinnosta esitettiin kuva pragmaattisena ja institutionaalisenä toimijana, joka auttaa maan pois hallinnollisen kriisin tilanteesta. Videla ilmoittikin eräässä puheessaan, että tämä kaappaus oli tehty estämään kaikki tulevat kaappaukset.⁹⁰

2.2. Antimarxismi ja sitoutuminen länteen

Tässä alaluvussa kerron tarkemmin, miksi kylmän sodan konteksti oli yksi syy kaappauksen onnistumiselle ja miten sotilasjunta oikeutti kaappaustaan kansallisen turvallisuuden doktriinilla ja antimarxismilla. Kylmä sota ei ollut Latinalaisessa Amerikassa kovinkaan kylmä, sillä tuhansia kuolonuhreja syntyi niin marxismin kuin antimarxismin nimissä. Brian Lovemanin mukaan ympäri Latinalaista Amerikkaa käytiin lähes uskonnollista sotaa, jossa USA-mieliset oikeistolaiset (usein oikeistosotilasdiktatuurit) puolustivat omien sanojensa mukaan länsimaalaista sivilisaatiota jumalattomalta kommunismilta.⁹¹ Tämä samainen ilmapiiri oli myös Argentiinassa hyvin nähtävissä ja tulkintani mukaan sotilasjohto käytti DSN:ään pohjaavaa antimarxismia sekä länteen kytkeytymistä kaappauksensa ja hallintonsa oikeutuksena.

⁸⁸ Documentos Básicos, 7.

⁸⁹ Documentos Básicos, 57.

⁹⁰ Skidmore ym. 2001, 99.

⁹¹ Loveman 2010, 253.

Koko kylmän sodan ajan USA:lle oli sietämätön ajatus, että Latinalaisessa Amerikassa olisi sosialistisia tai vasemmistolaisia hallintoja.⁹² Kuuban vallankumouksen jälkeen USA:n ulkopoliittikan linjan Latinalaisessa Amerikassa kiteytti se, ettei uusia Kuuban kaltaisia tapauksia saa syntyä. Erityisesti Richard Nixonin⁹³ presidenttikaudella Henry Kissingerin⁹⁴ toimiessa ulkoministerinä, Yhdysvallat tuki Latinalaisen Amerikan sotilasjunttia, joilla oli hyvin vähän demokraattista legitimitettä ja jotka esittivät pelastaneensa maansa kommunismin kourista.⁹⁵ Ensimmäinen tällainen kaappaus tapahtui Chilessä, kun USA:n tukeman kenraali Augusto Pinochetin⁹⁶ johtamat asevoimat syrjäyttivät väkivaltaisesti vasemmistolaisen presidentin Salvador Allenden⁹⁷. Pinochet perusti maahan repressiivisen sotilasdiktatuurin, joka kesti aina vuoteen 1990 asti.⁹⁸ Kun Nixon erosi virastaan, presidentti Gerald Ford⁹⁹ jatkoi pitkälti samaa linjaa Kissinger ulkopoliittisena neuvonantajanaan. Vuoden 1976 kaappaus Argentiinassa tapahtui Fordin kaudella ja Yhdysvalloista tuli siunaus kaappaukselle.¹⁰⁰

Latinalaisessa Amerikassa kylmän sodan vaikutuksena näkyi polarisoituminen ja poliittiset jännitteet. Argentiinassa itä-länsi konflikti toimi taustatekijänä niin vasemmistolaiselle sissitoiminnalle kuin oikeistolaisten sotilaiden ajatuksille kansallisen turvallisuuden oikeuttamasta vallankaappauksesta. Kylmä sota siis tunkeutui syvälle argentiinalaiseen yhteiskuntaan ja rohkaisi ääriliikkeitä.¹⁰¹ Argentiinassa vasemmistolainen sissitoiminta näkyi erityisesti urbaanien ryhmien terrorismina ja suurimmat toimijat olivat marxilaistrotskilainen ERP ja peronistinen *Montoneros*-ryhmä, joka vaati Juan Perónin 1940- ja 1950-luvulla ajaman *justicialismon*¹⁰² paluuta.¹⁰³ Kun Juan Perón palasi valtaan, *Montoneros* teki hänen kanssaan tulitauon, mutta Isabel Perónin aikana he astuivat uudelleen aseisiin.¹⁰⁴ Urbanien terroristiryhmien keinot olivat erityisesti kaappaukset, salamurhat ja pommi-iskut ja nämä kaikki lisääntyivät kiihtyvällä tahdilla Isabel Perónin

⁹² Smith 1996, 163.

⁹³ Richard Milhous Nixon 9.1.1913-22.4.1994, Yhdysvaltain presidentti 20.1.1969-9.8.1974.

⁹⁴ Henry Alfred Kissinger 27.5.1923-, Yhdysvaltain ulkoministeri 22.11.1973 – 20.1.1977.

⁹⁵ Loveman 2010, 293.

⁹⁶ Augusto José Ramón Pinochet Ugarte 25.1.1915– 10.12.2006, sotilasjuntan puheenjohtaja 11.9.1973-26.7.1974, Chilen presidentti 27.7.1974-4.3.1990.

⁹⁷ Salvador Allende Gossens 26.6.1908 – 11.9.1973, Chilen presidentti 4.10.1970 – 11.9.1973.

⁹⁸ Bawden 2016, 1–7.

⁹⁹ Gerald Rudolph Ford Jr. 14.7.1913-26.12.2006, Yhdysvaltain presidentti 9.8.1974-20.1.1977.

¹⁰⁰ Loveman 2010, 293 ja 302–303.

¹⁰¹ Smith 1996, 203.

¹⁰² Justicialismo ks. peronismi, viite 55. Juan Perónin aatesuunta.

¹⁰³ Dabéne, 154.

¹⁰⁴ Dabéne, 164.

valtakaudella. *Montonerosit* ja muut sissit esiintyivät todellisuutta huomattavasti suurempina ja vaarallisempina ryhminä, mikä hyödytti asevoimia.¹⁰⁵

Kaappauksen tapahduttua asevoimat esitti kumouksellisuuden ja sissitoiminnan yhdeksi suurimmaksi intervention syyksi ja listasi perustavoitteekseen ”*Saattaa kansallinen turvallisuus voimaan ja hävittää kumouksellisuus ja syyt, jotka tukevat sen olemassaoloa*”.¹⁰⁶ Asevoimien kaappauksen lähtökohtana toimi nähdäkseni tässä aspektissa kansallisen turvallisuuden doktriini. DSN korosti armeijan merkitystä kansakunnan sekä läntisten ja kristillisten arvojen suojelijana vasemmistolaisuutta ja kansainvälistä marxismia vastaan.¹⁰⁷ Tämän ideologian pohjalta asevoimat siis argumentoivat, että vain he kykenevät takaamaan kansallisen turvallisuuden ja tuhoamaan kumouksellisuuden ja koettivat näin myös tuoda legitimitettä hallinnolleen.

Yhdysvaltojen antikommunistinen ajattelu oli siirtynyt Latinalaisen Amerikan sotilasjohtajille Yhdysvaltojen armeijan koulutuskeskuksissa, kuten *School of Americansissa* (SoA)¹⁰⁸ ja USA oli vuosia tukenut eteläisen Amerikan asevoimia niin rahallisesti kuin ideologisesti. Jo 60-luvulla vastasisodasta ja sisäisen turvallisuuden takaamisesta oli tehty sotilassuhteiden painopiste ja puolet USA:n sotilasavustuksista oli korvamerkitty sisäiseen turvallisuuteen.¹⁰⁹ Vastakapinallisoppaissa uhiksi määriteltiin kaikki henkilöt ja ryhmät, joilla oli hallituksen vastaisia ideologioita.¹¹⁰ Oliko DSN siis yhdysvaltalaista perua? Michael Reid sanoo, että olisi kolonialistista holhoamista ajatella, ettei Latinalaisessa Amerikassa olisi osattu itsenäisesti soveltaa antimarxilaisia toimia. Hänen mukaansa kansallisen turvallisuuden doktriini, jonka avulla sotilasjuntat perustelivat kaappauksiaan osana totaalista sotaa kommunismia vastaan, oli ennen kaikkea heidän itsensä keksimä eikä Yhdysvaltojen vientituote.¹¹¹ Tutkija Pedro Rivas Nieto taas on sitä mieltä, että doktriini olisi kehitetty Yhdysvalloissa myötävaikuttamaan Latinalaisen Amerikan tilanteeseen ja se olisi levitetty eteläisen Amerikan liittolaisille sotilaskouluissa.¹¹²

¹⁰⁵ Hedges 2011, 211.

¹⁰⁶ *Vigencia de la seguridad nacional, erradicando la subversión y las causas que favorecen su existencia*. Documentos Basicos, 8.

¹⁰⁷ Dabéne, 159.

¹⁰⁸ *School of Americans*, Yhdysvaltojen armeijan vuonna 1946 perustama sotilaskoulutuskeskus Latinalaisen Amerikan sotilaille ja poliiseille. Tunnetaan nykyään nimellä *Western Hemisphere Institute for Security Cooperation*.

¹⁰⁹ Schmidli 2013, 20.

¹¹⁰ Schmidli 2013, 27.

¹¹¹ Reid 2017, 123.

¹¹² Rivas Nieto 2008, 10.

Argentiinassa asevoimilla oli historian valossa vahva rooli ja sillä oli ollut vastakapinalliskoulutusta jo ennen USA:n ohjelmia ja se oli saanut taktiikkansa ennemmin Ranskasta.¹¹³ Kuitenkin USA:n tuella Argentiinan asevoimat vetäytyivät mukaan kylmään sotaan ja SoA:n oppien mukaan alkoivat laajemmin ajatella maailmanlaajuista kamppailua, jossa Argentiina oli yksi taistelukenttä.¹¹⁴ Mielestäni parhaan teorian argentiinalaisen DSN:n syntymisestä tarjoaakin tutkija William Schmidli, joka esittää, että DSN sai vahvan sysäyksen SoA:n sisäisen turvallisuuden opeista sekä USA:n avustuksista, mutta siihen sekoittui ranskalaisia strategioita sekä argentiinalaista nationalismia ja asevoimien perinnettä.¹¹⁵

Tämä ideologia toimi tulkintani mukaan kaappauksen pohjalla ja myöhemmin likaisen sodan periaatteena, kun asevoimat verhosi valtioterrorin vastassissodan kaapuun. PRN määrittä esimerkiksi jo perustusedokumenteissa sisäpolitiikkansa tärkeimmäksi tavoitteeksi kumouksellisuuden tuhoamisen.¹¹⁶ PRN:n politiikan ja toimien keskiössä oli siis sisäisen vihollisen tuhoaminen DSN oppien mukaan. Myös DSN:ään kuuluva aspekti talouden ja yhteiskunnan kehittämisestä on hyvin nähtävillä PRN:n julistuksessa, jossa todetaan, että asevoimat aikovat lujittaa sosio-ekonomisen tilanteen, tehdä taloudellisia uudistuksia ja uudistaa yhteiskuntaa ylhäältä alas.¹¹⁷

Yhdysvaltojen johdon ensireaktio kaappaukseen jättää suhteellisen vähän tulkinnan varaa siitä, missä heidän tukensa seisoo. Massera oli jo etukäteen varoittanut USA:n suurlähettilästä Robert Hilliä, että sotilaskaappaus aiotaan toteuttaa pian.¹¹⁸ Pian kaappauksen jälkeen Kissinger lähetti kaikille pallonpuoliskon suurlähetystöille sähkeen, jossa sanoi, että USA:n intressit eivät ole mitenkään vaarassa uuden hallinnon alla ja juntan jäsenet ovat tunnettuja USA-myönteisistä ja antikommunistista asenteistaan. Hän nostaa esiin juntan lausunnon halusta kiinnittyä tiukasti läntiseen ja kristilliseen maailmaan ja puhuu myös juntan myönteisestä asenteesta ulkomaista pääomaa kohtaan.¹¹⁹ Kissinger tapasi lokakuussa 1976 Argentiinan ulkoministerin César

¹¹³ Schmidli 2013, 29.

¹¹⁴ Lewis P. 2002, 135.

¹¹⁵ Schmidli 2013 42-49.

¹¹⁶ Documentos Básicos, 22-23.

¹¹⁷ Documentos Básicos, 7 ja 11.

¹¹⁸ FRUS, 1969–1976, Volume E–11, Part 2, Documents on South America, 1973–1976, Telegram 1751 From the Embassy in Argentina to the Department of State 16.3.1976.

¹¹⁹ FRUS, 1969–1976, Volume E–11, Part 2, Documents on South America, 1973–1976, Telegram 72468 From the Department of State to All American Republic Diplomatic Posts and the Commander in Chief of the Southern Command 25.3.1976.

Guzzettin¹²⁰ ja tuossa tapaamisessaan vakuutti USA:n johdon olevan heidän puolellaan likaisessa sodassa:

”Katsos, meidän perusasenteemme on, että haluamme teidän onnistuvan. Minulla on vanhanaikainen näkemys, että ystäviä täytyy tukea. Yhdysvalloissa ei ymmärretä, että te käytte sisällissotaa. Me luemme ihmisoikeusongelmista, mutta emme niiden kontekstia. Mitä nopeammin onnistutte, sen parempi.”¹²¹

Suurlähettiläs Hillin mukaan Guzzetti oli Buenos Airesiin palatessaan riemuissaan, sillä hän oli odottanut saarnaan ihmisoikeuksien loukkauksesta ja olikin saanut täyden siunauksen.¹²² Lainauksesta voi päätellä, että USA Fordin hallinnon aikana tuki täysin PRN:n toimintaa. Guzzettin reaktio taas kertoo, että junta selkeästi aikoi toimia haluamallaan tavalla joka tapauksessa ja oli valmis ottamaan vastaan USA:n saarnatkin aiheesta. Kylmä sota ja USA:n tuki ja antikommunistinen ajattelu siis olivat tärkeitä taustatekijöitä kaappauksen onnistumiselle ja PRN:n ideologialle, mutta ne eivät olleet perimmäinen syy ja Argentiinan asevoimat olivat itsenäinen toimija.

Jo Isabel Perónin hallinnon aikana vuonna 1974 oli perustettu oikeistoperonistinen kuolemanpartio *Alianza Anticomunista Argentina*¹²³, mutta Argentiina liittyi laajamittaisesti antikommunistiseen ristiretkeen vasta PRN:n johdolla. PRN:n julistuksessa todetaan, että interventio on syntynyt pitkän harkinnan tuloksena ja sen tarkoitus on lopettaa kumouksellisuus ja torjua ääriliikkeet.¹²⁴ Asevoimat sanoo aikovansa taistella avointa ja kätkettyä kumouksellisuutta vastaan eikä aio suvaita minkäänlaista lain tai järjestyksen rikkomista hallintonsa aikana.¹²⁵ Julistuksessa todetaan, että vaikka kaappausta ei ole tehty mitään tiettyä ryhmää vastaan, tämä ei tarkoita etteikö niitä toimijoita, jotka ovat vastuussa maan rappion tilasta, tultaisi rankaisemaan. Erityisesti tämä koskee kaikkia kumouksellisia toimijoita.¹²⁶ Maan sekasortoisen tilanteen takia kaappaus oli ollut nähdäkseni mahdollinen ja armeija pystyi nyt esittäytymään kansan viimeisenä pelastajana kumouksellisuuden kourista. Vaikka armeija koetti korostaa, ettei kaappausta ole tehty mitään

¹²⁰ César Augusto Guzzetti, 6.9.1925-23.5.1988, Argentiinan ulkoministeri 29.3.1976-23.5.1977

¹²¹ *”Look, our basic attitude is that we would like you to succeed. I have an old-fashioned view that friends ought to be supported. What is not understood in the United States is that you have a civil war. We read about human rights problems but not the context. The quicker you succeed the better.”*, NSA Document 12. Secretary s Meeting with Argentine Foreign Minister Guzzetti, 7.10.1976.

¹²² Carpenter ja Innocent, 2015, 18.

¹²³ Argentiinan kommunisminvastainen liittouma, tunnetaan myös nimellä Triple A. Dabéne, 164.

¹²⁴ Documentos Básicos, 11.

¹²⁵ Documentos Básicos, 12.

¹²⁶ Documentos Básicos, 18.

tiettyä ryhmää vastaan, teki se hyvin selväksi, että kumouksellisuus aiotaan tuhota kovalla kädellä. Kaappauksen väitettiin siis olevan epäideologinen ja puolueeton, mutta antimarxismi ja sisäisen vihollisen uhka tulee hyvin selväksi ja jo aatteellisissa perusteissa luodaan urat likaiselle sodalle.

Historian ja politiikan tutkija Peter Smithin mukaan kylmä sota yllytti vasemmistoterroristeja, mutta autoritaariselle oikeistolle se oli lähes Jumalan suoma lahja. Kylmä sota antoi oikeistovoimille, erityisesti armeijalle, selkeän toimintasuunnitelman eli DSN:n ja liittymisen antimarxistiseen blokkiin. Tälle eliitille ideologinen sitoutuminen antimarxismiin antoi mahdollisuuden saada hyväksyntää ja materiaalisia varoja Yhdysvalloilta. Kansainvälinen ilmapiiri tarjosi USA-mielisille johtajille mahdollisuuden tuomita vastustajansa kommunisteiksi ja Neuvostoliiton imperialismiin palvelijoiksi. Globaali taistelu esiintyi lokaalilla tasolla, kun oikeistovoimat kuvasivat vastustajat vieraaksi kansan sisältä tulevaksi epäpatrioottiseksi viholliseksi.¹²⁷ Tämä idea näkyi PRN:n ankarassa toiminnassa ja argumentaatiossa paitsi kumouksellisia, mutta myös muita hallintoa vastustavia toimijoita vastaan. Juntan jäsen Videla sanoikin, että hänelle terroristi ei ole ainoastaan joku, jolla on ase tai pommi vaan myös joku, joka levittää ajatuksia länsimaita ja kristillistä sivilisaatiota vastaan.¹²⁸

Argentiinassa oli ollut valtatyhjiö ja sotilasjunta vastasi siihen esiintyen kansan pelastajana ja suojelijana. PRN:n opillisissa perusteissa uuden hallinnon tärkeimmiksi tehtäviksi nostetaan maan kehittäminen ja kansallisen turvallisuuden istuttaminen.¹²⁹ Tässä mielestäni suoraan nostetaan esiin DSN ja korostetaan niin turvallisuutta kuin asevoimien laajempaa velvollisuutta yhteiskunnan kehittämisestä. Lisäksi junta esittää jatkuvasti dokumenteissaan kumouksellisuuden tuhoavana voimana, minkä takia heillä on lähes velvollisuus astua valtion johtoon.¹³⁰ Asevoimat siis argumentoivat turvallisuusuhan epädemokraattisen valtansa oikeutukseksi ja sen eliminoimisen tulevien toimiensa pohjaksi.

Antikommunistinen ajattelu ja kytkeytyminen läntiseen maailmaan toistuvat PRN:n argumentaatiossa. Kaappauksen yhteydessä annetuissa perustavoitteissa armeija korostaa yleistä liittymistä länteen ja listaa PRN:n tavoitteeksi vahvistaa Argentiinan kansainvälinen paikka läntisessä ja kristillisessä maailmassa samalla säilyttäen oman päätäntävällän.¹³¹ Lisäksi esimerkiksi

¹²⁷ Smith 1996, 195.

¹²⁸ Reid, 2017, 123.

¹²⁹ Documentos Básicos, 61.

¹³⁰ Documentos Básico esim. 7, 8, 11, 22, 23.

¹³¹ Documentos Básicos, 8.

välittömien toimien dokumentissa PRN ilmoittaa täyttävänsä Argentiinan paikan läntisessä blokissa.¹³² Vaikka kyse oli kansallisesta kriisistä, se kytkeytyi kylmään sotaan. Kansainvälinen konteksti on nähdäkseni yksi syy kaappauksen onnistumiselle. Sotilasupseerit kytkeytyivät sisäisen tilanteen kansainväliseen taisteluun kommunismia vastaan ja oikeuttivat valtaansa vasemmistolaisen kumouksellisuuden uhalla sekä kytkeytymisellä läntiseen blokkiin.

PRN:n listaa ulkopoliittiseksi suunnakseen luottamuksen saannin kansainvälisiltä organisaatioilta ja muilta mailta sekä dynaamisen yhteyden konkretisoimisen länsimaiden kanssa.¹³³ Kuitenkin jo kaappauksen yhteydessä tehdyistä dokumenteista ilmenee jonkinasteinen pelko siitä, että kansainvälinen yhteisö pitää kaappausta epälegitiiminä ja alkaa hylkiä Argentiinaa. Ulkopoliittisissa toimissa mainitaankin, että PRN:n tehtävä on voittaa mahdollinen eristäminen, jota kansainvälinen vasemmisto ajaa.¹³⁴ Lisäksi määritetään, että PRN:n tulee suojella maata mahdolliselta kansainvälisen yhteisön hylkimiseltä, jota kansainvälinen marxismi yrittää.¹³⁵ Tästä voitiin päätellä, että asevoimien johtajat tiesivät, että kaappaukseen ja sotilasjuntan uuteen hallintoon saattaa kohdistua kansainvälistä paheksuntaa, mutta he halusivat jo ennalta leimata mahdollisen eristämisen marxismin salajuoneksi ja korostaa omaa kaappaustaan läntisen ja kristillisen maailman suojelijana.

PRN sai maailmalla osakseen hyvin vähän sympatiaa ja tukea, vaikka se itse määritteli olevansa läntisen maailman puolustajana. Argentiinan kansainvälinen halveksunta ärsytti erityisesti ylempää luokkaa ja yrityspiirejä, jotka olivat tukeneet sotilashallinnon nousua valtaan. PRN kohtasikin paljon kritiikkiä ja eristämistä ja sen ainoana kansainvälisenä onnistumisena voi pitää suhteellisen hyviä suhteita kansainvälisiin talouspiireihin ja instituutioihin.¹³⁶ Lisäksi kulisissa Argentiina osallistui poikkikansalliseen tiedusteluoperaatioon operaatio Condoriin¹³⁷ yhdessä muiden alueen sotilashallintojen ja joidenkin USA:n tiedusteluviranomaisten kanssa. Operaation tavoite oli vaihtaa tiedustelutietoja kumouksellisuudesta, mutta käytännössä se oli poikkikansallista terroria oppositiota vastaan.¹³⁸ Latinalaisen Amerikan politiikan tutkija Patrice McSherry sanoo, että

¹³² Documentos Básicos, 28.

¹³³ Documentos Básicos, 22.

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Documentos Básicos, 28.

¹³⁶ Torre 1991, 163.

¹³⁷ Operación Condor/ Operation Condor. 1970-luvulla käynnistetty poikkikansallinen operaatio kumouksellisuutta ja oppositiota vastaan, jossa päätoimijoina olivat Argentiina, Bolivia, Brasilia, Chile, Paraguay, Uruguay ja USA (erityisesti CIA).

¹³⁸ López 2016, 1.

operaatio Condor kiteytti ideologiset rajat pallonpuoliskolla ja osoitti, että DSN toimi monen alueen sotilashallinnon taustalla.¹³⁹

Fordin hallinto oli tukenut vuoden 1976 kaappausta, mutta vuonna 1977 Yhdysvaltain presidentiksi nousut Jimmy Carter¹⁴⁰ taas otti asiakseen ihmisoikeudet. Carter ilmaisi syvää paheksuntaa Argentiinaa ja muita samankaltaisia hallintoja kohtaan ja esimerkiksi rajoitti tarjottua turvallisuusapua.¹⁴¹ Lopulta kylmän sodan kuumetessa uudelleen Carterin ihmisoikeuspolitiikka ei osoittautunut niin absoluuttiseksi kuin oli suunniteltu ja todellinen vaikutus jäi pieneksi. Myöhemmin presidentti Reagan¹⁴² palautti tuen Argentiinan antikommunistiselle hallinnolle Falklandin sotaan asti.¹⁴³

2.3. Kaappaukselle esitetty arvopohja

Tässä alaluvussa käsittelen, millainen oli kaappauksen esitetty arvopohja ja miten sillä oikeutettiin kaappausta ja uutta hallintoa. Kumouksellisuus ja poliittinen kaaos olivat antaneet asevoimille tilan kaapata vallan ja uuden regiimin poliittissosiaalinen tuki löytyi paitsi antimarxilaisuudesta, myös katolilaisuudesta ja perinteisistä arvoista.¹⁴⁴ PRN:n dokumenteissa kaappauksen arvopohja määritetään kristilliseksi ja Argentiinan perinteitä kunnioittavaksi. Yhdeksi perustavoitteeksi määritetään, että kunniaan palautetaan kristillisen moraalin arvot, kansalliset perinteet sekä ylpeys siitä, että on argentiinalainen.¹⁴⁵ Opillisissa perusteissa kansakunnan uudesta ajanjaksosta taas puhutaan seuraavasti:

”Kansakunta käy läpi ainutlaatuisen tärkeän historiallisen ajanjakson – laitetaan liikkeelle sisäisen, poliittisen, sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen uusi jakso, jota tukee meidän kansallisuutemme kaksi järkähtämätöntä pilaria: kristillinen käsitys elämästä sekä meidän kulttuurimme perinteet.”¹⁴⁶

¹³⁹ McSherry 2005, 1.

¹⁴⁰ James Earl “Jimmy” Carter Jr. 1.10.1924- , Yhdysvaltain presidentti 20.1.1977-20.1.1981.

¹⁴¹ Smith 1996, 203.

¹⁴² Ronald Wilson Reagan 6.2.1911-5.6.2004, Yhdysvaltain presidentti 20.1.1981-20.1.1989.

¹⁴³ Loveman 2010, 309 ja 320.

¹⁴⁴ Novaro ym. 2003, 34.

¹⁴⁵ Documentos Básicos, 8.

¹⁴⁶ “La Nación atraviesa un periodo histórico de singular trascendencia... impulsar un nuevo ciclo de desarrollo integral, político, social y económico, sustentado en los dos pilares incommovibles de nuestra nacionalidad: la concepción cristiana de la vida y las tradiciones de nuestra cultura.” Documentos Básicos, 57.

Nähdäkseni sotilashallinto esitti kaappauksen aloittaman ajanjakson käännekohtana, joka aloittaa maan kehityksen ja tätä tukee kristillisuus ja perinteinen kulttuuri. Tehokeinona dokumenteissa käytetään sanaa meidän, mikä kytkee julistuksen antajan eli asevoimat yhteen julistuksen saajan eli kansan kanssa. Asevoimat kuvaa itsensä osana kansaa ja Argentiinaa, joiden kollektiivisia etuja ja arvoja se ajaa ja suojelee.

Kansallisen turvallisuuden doktriinin mukainen taistelu sisäistä vihollista vastaan ei ollut ainoastaan perinteistä aseellista sota. Se nähtiin sotana hirviömäisen kumouksellisuuden ja perinteisten kansallisten arvojen välillä. Tämän sodan taistelukenttiä olivat kaikki yhteiskunnan alueet: perheet, kulttuuri, koulutus ja työpaikat.¹⁴⁷ PRN:n dokumenteista näkyikin selkeästi tämä DSN:ään pohjaava laaja taistelukenttä. Jo perustavoitteissa käy ilmi, että kristillisiä ja konservatiivisia arvoja tullaan ajamaan kouluissa. PRN listasi tavoitteekseen esimerkiksi sellaisen koulujärjestelmän, joka palvelee kansakunnan tavoitteita ja maan tarpeita sekä vahvistaa argentiinalaisia arvoja ja kulttuurisia tavoitteita.¹⁴⁸ Lisäksi opetukseen liittyvässä toimintasuunnitelmassa puhutaan koulutuspolitiikan kiinnittämisestä kristilliseen ja kansalliseen sisältöön.¹⁴⁹ Vaikka asiaa ei suoraan ilmaista, on nähdäkseni selkeää, että suunnitelmana oli levittää juntan propagandaa kouluissa ja kiinnittää sisältö nationalistisiin ajatuksiin kansallisesta turvallisuudesta. Juntan ajamat kristilliset ja konservatiiviset arvot olivat selkeästi esillä koulutuksessa ja ne osaltaan auttoivat oikeuttamaan sotilashallinnon valtaa.

Opetuksellisissa toimissa määritetään myös kaikenlaisen puoluepoliittisen toiminnan olevan kiellettyä koulutuksen kaikilla tasoilla.¹⁵⁰ Yliopistot ovat perinteisesti olleet monessa maassa poliittisesti enemmän kallellaan vasemmalle ja sama tilanne oli Argentiinassa.¹⁵¹ Yliopistot olivat vasemmistolaisten intellektuellien toimipaikkoja ja siksi ne joutuivat erityisen tarkkailun alle sotilashallinnon astuessa valtaan. PRN aloitti toimet puhdistamalla kurssien ja oppimateriaalin sisällön vaaralliseksi luokitellusta antinationalistisesta aineesta. Puhdistukset ulottuivat lopulta myös henkilökuntaan ja opiskelijoihin. Esimerkiksi Buenos Airesin yliopistossa ainoastaan yhdeltä laitokselta katosi likaisen sodan uhreina 60 opiskelijaa ja professoria.¹⁵² Puhdistukset eivät rajoittuneet ainoastaan korkeakouluihin, sillä poliittinen toiminta oli kielletty myös alemmilla

¹⁴⁷ Novaro ym. 2003, 34.

¹⁴⁸ Documentos Básicos, 8.

¹⁴⁹ Documentos Básicos, 28.

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ Fritschler, Mayer ja Smith 2008, 1.

¹⁵² Calvert 1989, 188.

asteilla. Esimerkiksi lukiolaisten vasemmistolainen järjestö *Unión de Estudiantes Secundarios*¹⁵³ oli mustalla listalla ja sen kymmenen 16–18-vuotiasta aktiivijäsentä kaapattiin syyskuussa 1976.¹⁵⁴

PRN puhuu dokumenteissa perinteisistä, kristillisistä ja kansallisista arvoista ja käytännössä nämä tarkoittavat mielestäni konservatismia¹⁵⁵ ja nationalismia¹⁵⁶, vaikka näitä termejä ei suoraan käytetä. Opillisissa perusteissa määritetään, että keskeisin sosiaalinen ryhmä valtiossa on perhe, joka on luonnollinen paikka säilyttää perinteet ja edistää moraalia ja uskontoa. Perheellä on tämän mukaan sosiaalinen funktio ja sen tehtävä on luoda harmonisuus ihmisten ja yhteiskunnan välille. Valtion vastuuksi taas määritetään kansakunnan edun toteuttaminen poliittisten ja juridisten instituutioiden kautta sekä maan sisäisen rauhan takaaminen ja kansallisen turvallisuuden istuttaminen.¹⁵⁷

Tästä kuvastuu tulkintani mukaan konservatiivinen ajattelu, jossa perheissä hoidetaan sosiaalinen velvollisuus sekä välitetään kristillisiä ja perinteisiä arvoja ja valtion johto puolestaan hoitaa päätöksenteon ja järjestyksen. Tähän aspektiin heijastuu myös osittain juntan neoliberalistinen talouspolitiikka, joka kavensi valtion tarjoamia palveluita ja korosti entisestään perhettä sosiaalisen vastuun kantajana. Novaron ja Palermon mukaan konservatiiviset arvot heijastuivat erityisesti siinä, kuinka PRN ohjasi kaikkia omistautumaan omalle ”luonnolliselle” työlleen: naisia hoitamaan kotia ja lapsia, työntekijöitä tekemään töitä kurissa, lapsia tottelemaan ja kunnioittamaan vanhempiaan sekä opettajia luomaan järjestystä kunnioittavia argentiinalaisia.¹⁵⁸ Asevoimat argumentoikin dokumenteissaan, että perinteiset argentiinalaiset arvot ovat avain selviytymiseen ja yhteistyöhön hyvän yhteisön saavuttamiseksi.¹⁵⁹ PRN pyrki ulottamaan ajatuksensa kaikille yhteiskunnan aloille, mikä mielestäni kertoo arvojen ja aatteiden totaalisuudesta.

Nationalismi näkyy mielestäni selvästi PRN:n dokumenteissa, joissa korostetaan, että kaappaus on tehty nimenomaan isänmaan ja kansallisten intressien puolesta. PRN:n teksteissä toistuvat sanat

¹⁵³ Lukio-oppilaiden liitto

¹⁵⁴ Ruiz Núñez ja Seone 1986, passim.

¹⁵⁵ Konservatismilla tarkoitan tässä sen perinteistä määritelmää eli sitoutumista perinteisiin arvioihin ja ajatuksiin, ja varauksella suhtautumista muutokseen ja uusiin innovaatioihin. Esim. Oxford Dictionary ”Konservatismi” <https://www.lexico.com/en/definition/conservatism>

¹⁵⁶ Nationalismi eli kansallisuusaate tarkoittaa identifioitumista omaan kansaan ja sen intressien tukemista erityisesti muiden kansojen intressien poissulkemisella. Tarkoitan tässä nationalismilla erityisesti kansallismielisyyttä, jolla pyritään vetoamaan kansallistunteeseen, kansan yhteiseen etuun sekä kansan yhteiseen tulevaisuuteen ja suuruuteen. Esim. Oxford Dictionary ”Nationalismi” <https://www.lexico.com/en/definition/nationalism>

¹⁵⁷ Documentos Básicos, 61.

¹⁵⁸ Novaro ym. 2003, 33.

¹⁵⁹ Documentos Básicos, 57.

isänmaa (*la Patria*), Argentiinan kansa (*el Pueblo Argentino*) ja kansakunta (*la Nación*) isoilla kirjaimilla kirjoitettuna ja niistä puhutaan ylevään ja mahtipontiseen sävyyn.¹⁶⁰ Esimerkiksi julistuksessa PRN:n myötä syntyvää yhteiskuntaa ja hallintoa kuvataan näin:

”Näitten yhteisten pyrkimysten kautta kaikki maan sektorit tuntevat selkeän velvollisuutensa ja sen tähden sitoutuvat yhteiseen yritykseen, joka ajaa Isänmaan suuruutta.

Hallinto ei tule olemaan minkään sektorin perintö tai mitään yksittäistä sektoria varten. Se tulee olemaan täynnä syvää kansallistunnetta ja se vastaa ainoastaan Kansakunnan ja sen asukkaiden kaikista pyhimpiin intresseihin.”¹⁶¹

Sotilasjohto siis alleviivasi ajavansa kansakunnan etua ja määrittä, että kaikkien sektoreitten on yhdistyttävä sen taakse, jotta voidaan saavuttaa isänmaan suuruus. Dokumenteissa tuodaan myös esille, kuinka uusi regiimi nostaa Argentiinan kansakunnan loistoon, johdattaa sen suuruuden tielle ja palauttaa sen kunnian.¹⁶² Nationalistinen argumentaatio on hyvin tyypillistä autoritaarisissa hallinnoissa ja PRN noudatti tätä samaa linjaa. Muitakin alueen sotilasvallankaappauksia ja -hallintoja perusteltiin kansallismielisillä ajatuksilla, jotka osaltaan kytkeytyivät DSN:ään.¹⁶³ Myöskään PRN:n käyttämä tapa yhdistää nationalistiset ja katolilaiset ajatukset autoritaarisen hallinnon aatepohjaksi ei ollut uusi ajatus. Tätä oli käytetty paitsi muissa saman alueen autoritaarisissa hallinnoissa, myös esimerkiksi diktaattori Francisco Francon¹⁶⁴ johtamassa Espanjassa.¹⁶⁵

Nähdäkseni kristillisten arvojen korostamisen taustalla näkyi osaltaan DSN:n vaikutus ja PRN:n pyrkimys kytkeytyä enemmän länteen. Nämä aspektit tukivat likainen sodan oikeuttamista läntisen ja kristillisen maailman suojelemisena kansainvälistä marxismia vastaan. Myös Susan ja Peter Calvertin mukaan PRN perusteli valtaansa läntisen sivistyksen ristiretkellä ja sanoi vasemmiston uhkaavan perinteisiä argentiinalaisia arvoja. He myös nostavat esiin, että nämä perinteiset

¹⁶⁰ Esimerkiksi Documentos Básicos, 7, 12, 15 ja 61.

¹⁶¹ *”Tras esas aspiraciones compartidas, todos los sectores representativos del país deben sentirse claramente identificados y, por ende, comprometidos en la empresa común que conduzca a la grandeza de la Patria. No será un gobierno patrimonio de sectores ni para sector alguno. Estará imbuido de un profundo sentido nacional y sólo responderá a los más sagrados intereses de la Nación y sus habitantes.”* Documentos Básicos, 12.

¹⁶² Documentos Básicos, 19.

¹⁶³ Rouquié 1998, 160-164 ja 175-176 ja 214.

¹⁶⁴ Francisco Paulino Hermenegildo Teódulo Franco y Bahamonde, 4.12.1892 – 20.11.1975, Espanjan caudillo 1.4.1939–20.11.1975.

¹⁶⁵ Resende 2015, 17-19.

argentiinalaiset arvot pyrittiin joiltain osiin kytkemään läntisen maailman arvoihin ja painottamaan niiden kautta kansallista turvallisuutta ja statusta lännessä.¹⁶⁶

PRN siis esitti itsensä parempana ratkaisuna kuin aiemmat hallinnot ja argumentoi uuden sotilashallinnon kautta löytyvän tie suuruuteen ja kunniaan. Dokumenteissa erityisesti sellaiset termit kuin ”palauttaa” viittaa siihen, että uusi hallinto aikoo tehdä jotain paremmin kuin edellinen ja esimerkiksi sisäpoliittisissa toimissa päätetään palauttaa yhtenäisyys, toivo ja luotto Argentiinan kansakunnan tulevaisuuteen.¹⁶⁷ Kansakunnan korostaminen ja nationalismi olivat hyvin käytettyjä keinoja jo aiempien sotilas- ja siviilihallintojen argumentaatioissa.¹⁶⁸ Argentiinassa oli vahva nationalistinen perintö, johon PRN myös tukeutui ja vei sitä jopa edeltäjiään pidemmälle.¹⁶⁹

Sotilasjohdon ja kirkon virkamiesten julkisissa lausunnoissa viitattiin toistuvasti siihen, että Argentiinan kansakunta on sisäisen uhan hyökkäyksen alla, mikä vaatii asevoimien tiukkoja, mutta sankarillisia otteita.¹⁷⁰ Nationalismiin siis liittyi nähdäkseni vahvasti DSN ja kansakunnan koheesion korostaminen sisäistä vihollista vastaan. Tilanne mahdollisti sen, että armeija pystyi esiintymään arvoiltaan hyveellisenä ja oikeudenmukaisena pelastavana voimana. Opillisista perusteista löytyy yksi osio PRN arvoille. Tuossa osiossa sotilasjohto määrittää valtion tehtäväksi turvata poliittiset oikeudet ja kansalaisoikeudet sekä taata kansalaisille mahdollisuuksien tasa-arvo ja kansallinen yhtenäisyys. Tavoitteena sanotaan olevan hyvä yhteisö, jossa sosiaalinen hyvinvointi takaa turvallisuuden ja rauhan. Lisäksi korostetaan kaiken lähtökohtana olevan kristilliset arvot, kuten hengellisyys yli materian ja kollektiivisuus yli henkilökohtaisen edun ajamisen. Lisäksi arvoiksi nimetään solidaarisuus, oikeus, avunanto, lain tiukka täyttymys ja yhteiskunta, jossa vahvemmat auttavat heikompia ja valtio harmonisoi tasavertaiset oikeudet.¹⁷¹

Mielestäni sotilasjohto pyrki näillä arvoilla luomaan sotilashallinnosta hyveellisen ja oikeudenmukaisen kuvan. Jo perustavoitteista löytyy pehmeitä arvoja, kuten hyvinvoinnin, tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden saavuttaminen.¹⁷² Vaikka junta julisti monessa kohdassa tuhoavansa kumouksellisuuden¹⁷³, se koetti korostaa, että lähtökohtaisesti uusi regiimi olisi laillinen

¹⁶⁶ Calvert 1989, 218 ja 221-222.

¹⁶⁷ Documentos Básicos, 23.

¹⁶⁸ Calvert 1989, 1 ja Lewis C. 2002, 68.

¹⁶⁹ Goebel 2011, 182–183.

¹⁷⁰ Burdick 1995, 222.

¹⁷¹ Documentos Básicos, 58-59.

¹⁷² Documentos Básicos, 8.

¹⁷³ Esimerkiksi Documentos Básicos, 7, 12, 23.

ja oikeudenmukainen ja ainoastaan rikollisia rangaistaan. Esimerkiksi dokumentissa intervention perusteista sanotaan, että vaikka asevoimat aikoo laittaa korruption ja kumouksellisuuden syyvät vastuuseen, ei kenenkään tarvitse odottaa turhaa verenvuodatusta, joka ei liity oikeuden toteutumiseen.¹⁷⁴ Dokumentissa, joka määrittelee uuden hallinnon toimia, määritetään myös hallinnon moraalinen luonne. Sen mukaan tavoitteena on seurata perinteisiä argentiinalaisia arvoja sekä täyttää normit ja mallit, joiden avulla voidaan lunastaa poliittisen toiminnan tuoma vastuu.¹⁷⁵

PRN:n hyveelliset arvot olivat räikeän ristiriitaisia verrattuna ohjelman todelliseen toteuttamiseen. Vaikka kaappaus oli tapahtunut suhteellisen väkivallattomasti ilman merkittävää vastarintaa, olivat juntan myöhemmät toimet hyvin erilaisia.¹⁷⁶ Argentiinassa oli ollut historian aikana lukuisia sotilasjunttia, mutta PRN oli aivan omaa luokkaansa repressiivisyydessään ja sen tavoite oli tehdä pysyvä muutos yhteiskuntaan. Tämä ylhäältä alas johdettu muutos näkyi niin tunkeutumisena kansalliseen elämään kuin poliittisena väkivaltana, jonka myötä katosi tuhansia ihmisiä.¹⁷⁷ Käsittelen pääluvussa kolme, kuinka nämä juntan toimet lopulta toteutettiin ja erityisesti alaluvussa 3.2. käsittelen likaisen sodan valtioterroria, jonka aikana oikeudenmukaisuuden arvot viimeistään todettiin tyhjäksi puheeksi.

Nämä esitetyt arvot ovatkin niin vahvassa ristiriidassa toimien ja koko autoritaarisen hallinnon luonteen kanssa, että mielestäni on perusteltua olettaa, ettei niitä ollut missään vaiheessa edes tarkoitus seurata. Niillä pyritään nähdäkseni tuomaan legitiimiyttä kaappaukselle ja PRN:lle ja luomaan kansalaisille hyvä kuva uudesta hallinnosta. Sotilasjohto pyrki esittämään PRN:stä kuvan laillisena ja rauhanomaisena toimijana, joka takaa kansalaisten turvallisuuden sisäistä vihollista vastaan ja rankaisee rauhan rikkojia, mutta joka takaa kansalaisten perusoikeudet ja luo hyvinvointia kansalle. Moraalin ja perinteisten arvojen seuraamista käytettiin oikeutuksena hallinnolle, joka ei ollut noussut perustuslaillisesti valtaan.

Argumentaatioissaan junta esitti itsensä ainoana vaihtoehtona pelastaa kansa. Se sanoi kansallisen uudelleenorganisaatioprosessinsa tähtäävän yhteiskunnan uudelleenjärjestämiseen ja lopulta demokratian palauttamiseen. Suurena tavoitteena siis esitettiin, että PRN:n alaisuudessa luodaan pohja tulevaisuuden kestäväälle demokratialle. Intervention syissä sotilashallinto perustelee, että

¹⁷⁴ Documentos Básicos, 18.

¹⁷⁵ Documentos Básicos, 27.

¹⁷⁶ Torre 1991, 157-158.

¹⁷⁷ Hedges 2011, 215.

jatkaminen vanhassa kaavassa ei olisi taannut maan turvallisuutta ja yhtenäisyyttä. Nyt PRN:n myötä luotaisiin pohja todellisen demokratian toteutumiselle.¹⁷⁸ PRN oikeutti epädemokraattisen valtansa maan tilalla ja pohjasi argumenttinsa siihen, että vain asevoimien avulla voitaisiin saada aikaan turvallinen ja vakaa yhteiskunta, jossa jonain päivänä palataan demokratiaan. Hallinto esitti itsestään kuvan pragmaattisena ja oikeudenmukaisena toimijana, joka uudelleenorganisoisi maan. Aatteellisina taustana oikeutuksen luomiselle toimivat ajatus byrokraattisesta ja institutionaalisesta vallasta, DSN ja sisäisen vihollisen tuhoaminen sekä konservatiivinen ja kristillinen arvomaailma. Taustavaikuttajana kaappaukselle sekä PRN:n ideologialle toimi kansainvälinen kylmän sodan konteksti ja Yhdysvaltojen tuki. Seuraavassa pääluvussa käsittelemme, millaisia toimia hallinto lähti toteuttamaan ja erityisesti keskityn likaiseen sotaan.

¹⁷⁸ Documentos Básicos, 16.

3. Likainen sota ja sotilashallinnon toimet

3.1. Hallinnolliset ja taloudelliset toimet

Heti kun vallankaappaus oli toteutettu, uusi sotilashallinto teki klassiset autoritaarisen hallinnon toimet. Videlan, Masseran ja Agostín muodostama sotilasjunta määrätti itsensä ylimmäksi kansalliseksi auktoriteetiksi ja mitätöi presidentin, kuvernöörien ja muiden poliittista valtaa pitävien mandaatit.¹⁷⁹ Vuoden 1853 perustuslaki jätettiin voimaan, mutta hallinnon rakennetta muokattiin valtalaila, jonka mukaan perustuslaki voidaan ohittaa aina, kun se on konfliktissa PRN:n tavoitteiden ja toimien kanssa.¹⁸⁰ Käytännössä katsoen perustuslaki oli siis yhtä tyhjän kanssa. Junta myös lopetti kaikkien parlamentaaristen elinten toiminnan, keskeytti kaiken poliittisen toiminnan ja jähdytti puolueitten toiminnan kaikilla hallinnon asteilla niin valtion kuin provinssien tasolla. Lisäksi se hyllytti korkeimman oikeuden ja muiden oikeusasteiden jäsenet virasta.¹⁸¹ Uusi hallinto myös rajoitti kokoontumisenvapautta ja sananvapautta sekä kontrolloi mediaa ja sensuroi eri kulttuurin tuotteita.¹⁸² Nämä toimet laitettiin heti täytäntöön ja Argentiinasta tuli juntan hallitsema sotilasdiktatuuri. Vallan keskittäminen sopi uuden hallinnon ajatteluun ylhäältä alaspäin kulkevasta muutoksesta ja se antoi asevoimille mahdollisuuden taistella sisäistä vihollista vastaan haluamallaan tavalla ilman rajoitteita.

Kuten jo luvussa 2.1. esitin, yksi PRN:n argumenteista oli, että se luo byrokraattisautoritaarisen ratkaisun Argentiinan ongelmiin ja asevoimat instituutiona on vallassa. Tätä ajattelua instituution ylläpitämisestä vallasta tukee nähdäkseni se, että valta jaettiin tiukasti asevoimien kolmen haaran kesken. Ensinnäkin kaikki juntan jäsenet olivat yhtä lailla kansallisia auktoriteetteja ja toimeenpanovallan edustajia. Vaikka presidentiksi valittiin maavoimien komentaja Videla, junta oli valtion ylin elin ja se vastasi kaikkien PRN:n tavoitteiden toimeenpanemisesta ja valvonnasta.¹⁸³ Lisäksi määritettiin, että jokaisella juntan jäsenellä on vain kolmen vuoden toimikausi, minkä jälkeen paikan ottaa toinen henkilö samasta puolustushaarasta.¹⁸⁴ Mielestäni vallan tiukka jako korostaa sitä, että asevoimat instituutiona pitivät valtaa. Tämä yhdessä toimikausien rajoituksen kanssa, kertoo siitä, että hallinnosta haluttiin erottaa kaikki henkilökeskeisyys. Tällainen lähtökohta oli hyvin

¹⁷⁹ Documentos Básicos, 9.

¹⁸⁰ Lewis P. 2002, 132.

¹⁸¹ Documentos Básicos, 9-10.

¹⁸² Dabéne 164 ja Calvert 1989, 273.

¹⁸³ Documentos Básicos, 31 ja 37.

¹⁸⁴ Documentos Básicos, 37.

erilainen kuin monissa muissa sotilasdiktatuureissa. Esimerkiksi naapurimaa Chilessä sotilasregiimi henkilöityi yleisölle vahvasti Pinochetiin ja aikakautta on kuvattu ”Pinochet-hallinoksi”.¹⁸⁵ PRN:llä oli kaikissa muissakin elimissä kuin juntassa tiukka ”vallan kolmijako-oppi” ja esimerkiksi oikeudellisiin ja lainsäädännöllisiin elimiin laitettiin kolmasosa edustajia joka puolustushaarasta.¹⁸⁶ Kaikki hallinnon tasot oli siis lujasti kiinnitetty asevoimien alaisuuteen.

Koska asevoimien johto oli jo kuukausia odottanut sopivaa hetkeä kaappaukselle, olivat he kulisseissa pohtineet huolella hallinnon institutionaalista mallia, talouden suuntaa ja tukipohjaa, poliittista orientaatiota sekä likaisen sodan metodia. Lisäksi he olivat käytännössä jo valmistelleet dokumentit, jotka muodostivat PRN:n ja sen tavoitteet, suuntaviivat ja institutionaalisen rakenteen (kyseisiin dokumentteihin kuuluu myös osa tämän tutkimuksen lähdeaineistosta). Novaron ja Palermon mukaan juntalla oli käytännössä katsoen kaikki valmiina vallankäytön rakenteesta lakeihin ja H-hetkellä mitään ei tarvinnut improvisoida ja uusi hallinto saatiin pyörimään jo kaappauspäivänä.¹⁸⁷ Tämä huolellinen valmistautuminen mielestäni osaltaan kertoo siitä, miksi asevoimat pystyi vetoamaan niin vahvasti byrokraattisen ja institutionaalisen ratkaisunsa puolesta.

Vaikka asevoimat näyttäytyivät ulospäin yhtenäisenä instituutiona, kulissien takana riveissä oli myös rakoiluja. Esimerkiksi Paul Lewisin mukaan myös Massera olisi halunnut presidentiksi, mutta presidentiksi päätyi Videla, joka oli juntan suosituin jäsen ja maltillisempi aatemaailmaltaan. Massera kuitenkin tiesi, että likaisen sodan voittamiseksi vaaditaan asevoimien täyttä yhtenäisyyttä, joten hän jätti asian toistaiseksi sikseen ja suunnitteli pyrkivänsä kohti presidenttiyttä sitten kun likaisen sodan intensiivisin vaihe olisi ohi (mitä ei tapahtunut).¹⁸⁸ Kuitenkin näiden Videlan edustamien ”maltillisten” ja Masseran edustamien ”radikaalien” välillä oli sisäistä kiilaa. Vaikka radikaaleja oli kaikissa puolustushaaroissa, toimi heitä suhteessa kokoon erityisesti laivastossa.¹⁸⁹ Asevoimat eivät siis käytännössä toimineet täysin niin persoonattomasti ja ”konemaisesti” kuin he argumentoivat. Ulospäin esitettiin kuitenkin tiukasti kuvaa yhtenäisestä ja institutionaalisesta toiminnasta ja esimerkiksi mitään avointa kiistelyä tai kapinaa ei ollut.

Lisäksi sotilashallinto laillisti uudelleen kuolemantuomion. Uusi hallinto muokkasi oikeusjärjestelmää ja loi sotavaltuustoja (*consejo de guerra*), joilla oli oikeus langettaa

¹⁸⁵ Dávila 2013, 84.

¹⁸⁶ Canelo 2016, 57 ja Lewis P. 2002, 132.

¹⁸⁷ Novaro ym. 2003, 44.

¹⁸⁸ Lewis P. 2002, 163.

¹⁸⁹ Lewis P. 2002, 165 ja Novaro ym. 46–47.

kuolemantuomio erilaisista rikoksista.¹⁹⁰ Vaikka sota-oikeus toimi Argentiinassa myös siviilihallintojen aikana, silloin se koski vain asevoimien henkilöstöä. PRN kuitenkin laski nyt vallitsevan tilanteen oikeudellisesta näkökulmasta sota-ajaksi, minkä takia myös siviilejä voitiin tuomita sota-oikeudessa, mikäli he ”yllyttivät väkivaltaan ja/tai häiritsivät järjestystä”.¹⁹¹ Vaikka lailliset kehykset kuolemantuomiolle luotiin, hyvin pieni osa repressiosta kulki virallisten sotavaltuustojen kautta.¹⁹² Väkivallan infrastruktuuri pohjautui ennen kaikkea salaiseen toimintaan ja uhrien katoamiseen, kuten käsittelen tarkemmin alaluvussa 3.3. Kuolemantuomion laillistaminen kuitenkin nähdäkseni kuvaa asevoimien mentaliteettia siitä, että heidän silmissä oli kyse sotatilasta ja vihollisen tappaminen oli oikeutettua. Tekninen oikeutus ja mahdollisuus kuolemantuomioon luotiin, vaikka likainen sota sisäistä vihollista vastaan käytiinkin pääosin lain ulkopuolella.

Hallinnollisia toimia suurempana agendana PRN:n toimilistalla oli suunnitelma talouden uudistamisesta. Taloudellisen reformin kapellimestarina toimi talousministeri José Martínez de Hoz¹⁹³, joka oli vanhan maanomistajasuvun jäsen ja maan suurimman yksityisen teräsfirman omistaja.¹⁹⁴ Argentiinan talous oli edelliset vuosikymmenet nojannut pitkälti niin sanottuun ISI-politiikkaan¹⁹⁵ eli tuonnin korvaavaan teollistumiseen, johon yhdistyi vahvan teollisuuden tukemisen lisäksi korkeat tariffit ja sijoittamisen sääntely.¹⁹⁶ Vaikka Argentiinan vienti olikin suunnitelman myötä kasvanut tasaisesti ja maa oli teollistunut hyvää vauhtia, oli Argentiinassa 1970-luvun alussa taloudellinen kaaos ja inflaatio kipusi vuonna 1976 jopa 347,5%:iin. Junta päätti aloittaa maassa rankat anti-inflaatiotoimet ja seurasi uutta neoliberalistista talouspolitiikkaa, jonka pohja oli Chicagon koulukunnassa. Sen keskiössä oli liberalistinen talous, valtion toissijaisuusperiaate sekä taistelu inflaatiota ja maksuvajetta vastaan.¹⁹⁷ Talouden uudistaminen Milton Friedmanin monetarististen oppien mukaan olikin yleinen piirre Amerikan eteläkärjen byrokraattisautoritaarisissa sotilashallinnoissa, ja Chile oli tarjonnut myös tästä esimerkin¹⁹⁸.

¹⁹⁰ D’Antonio 2016, 23 ja Torre 1991, 158.

¹⁹¹ ”*Incitaren a la violencia y/o alterasen el orden público.*” D’Antonio 2016, 21 ja 23.

¹⁹² Torre 1991, 158.

¹⁹³ José Alfredo Martínez de Hoz, 13.8.1925-16.3.2013. Argentiinan talousministeri 21.5.1963-12.10.1963 ja 29.3.1976-31.3.1981.

¹⁹⁴ Torre 1991, 160.

¹⁹⁵ La Industrialización por Sustitución de Importaciones

¹⁹⁶ Cooney 2007, 11.

¹⁹⁷ Castellani 2007, 131 ja Dabéne, 167.

¹⁹⁸ Niin kutsuttu ”Chilen ihme”, jolla kuvattiin Pinochetin talouspoliittisia uudistuksia, jotka toteutettiin Chicagon koulukunnan monetarististen oppien hengessä. Ne tähtäsivät talouden vapauttamiseen ja toimilistalla oli mm. ulkomaan kaupan vapautus, yksityistämiset ja valtion kulutuksen leikkaaminen. Chilen talous lähti nousuun, mutta nimitys ”ihme” on hyvin kiistelty, sillä samalla reaali-palkat putosivat yli 60 % ja ihmisten keskimääräinen elintaso laski. Esim. Paramio 2006, 21.

Missään muussa maassa anti-inflaatio toimet eivät kuitenkaan olleet yhtä brutaaleja kuin Chilessä ja Argentiinassa.¹⁹⁹

PRN:n tulkinta taloudellisesta tilanteesta oli, että aiempi vahva valtion interventio talouteen ja paikallisen teollisuuden suojelu olivat aiheuttaneet inflaation ja maksuvajeen sekä argentiinalaisen teollisuuden tehottomuuden kilpailun puuttuessa. Ensimmäisinä toimina peso devalvoitiin, hintojen sääntely poistettiin ja palkat jäädytettiin. Hallinto yksityisti monia valtion yrityksiä ja ulkoisti palveluita.²⁰⁰ Lisäksi erilaisia valtion avustuksia lopetettiin ja protektionismista pyrittiin luopumaan esimerkiksi tulleva ja tariffeja poistamalla.²⁰¹ Ministeri Martínez de Hozin asialistalla oli erityisesti ulkomaankauppa ja ulkomaalaisen valuutan saaminen maahan. Vain viikko kaappauksen jälkeen junta sai 100 miljoonan dollarin lainan Kansainväliseltä valuuttarahastolta (IMF) ja viisi kuukautta myöhemmin se sai siihen mennessä IMF:n kaikkien aikojen suurimman lainan Latinalaisen Amerikan maalle, 260 miljoonaa dollaria.²⁰² Inflaatio kääntyi laskuun, mutta samalla tapahtui palkkojen jyrkkä lasku ja ihmisten ostovoima hupeni. Hallinto piti tätä välttämättömänä hintana talouden uudelleenjärjestämisestä, mutta todellisuudessa ihmisten elintason heikentyminen sekä kysynnän vähentymisestä johtuva taloudellisen toiminnan lasku loivat synkän varjon taloudelle.²⁰³

Yksi PRN:n suurimmista taloudellisista tavoitteista oli siirtää talouden painopiste pois teollisuudesta kohti rahoitusalaan ja lisäksi tukea teollisuuden sijasta enemmän perinteistä maataloutta. Uusi hallinto halusi maahan ulkomaista pääomaa ja monikansalliset yritykset hyötyivät niin finanssisäädösten purusta kuin Argentiinan keskittymisestä alkutuotantoon.²⁰⁴ Jo PRN:n perustavoitteissa junta oli listannut, että haluaa maahan suotuisimmat olosuhteet niin ulkomaiselle kuin kansalliselle pääomalle.²⁰⁵ Käytännössä PRN helpotti niin ulkomaisten yritysten toimintaa kuin paikallisen finanssieliitin liiketoimia. Myös maatalouden tukemisessa yksi syy oli, että junta oli suopea perinteiselle maataomistavalle oligarkialle ja toisinpäin.²⁰⁶ Kaappauksen ja uuden hallinnon olikin ottanut kaikista myönteisimmin vastaan perinteinen yläluokka ja ylempi keskiluokka.²⁰⁷ Myös Argentiinassa toimivat ulkomaiset liikemiehet olivat myönteisiä sotilasjuntalle,

¹⁹⁹ Dabéne 165–167.

²⁰⁰ Chen 2004, 204.

²⁰¹ Castellani 2007, 135–136 ja Torre 1991, 161.

²⁰² Torre 1991, 160 ja Cooney 2007, 11.

²⁰³ Torre 1991, 161.

²⁰⁴ Cooney 2007, 11.

²⁰⁵ Documentos Básicos, 7.

²⁰⁶ Cooney 2007, 11–12.

²⁰⁷ Novaro ym. 2003, 25.

sillä he uskoivat uuden hallinnon olevan suotuisampi heidän tavoitteilleen. Kumoukselliset, jotka junta vannoi tuhoavansa, olivat esimerkiksi kidnapanneet lunnaiden toivossa yhdysvaltalaisia liikemiehiä.²⁰⁸ Nähdäkseni junta siis pyrki hyödyttämään itseään tukevia tahoja, jotka olivat muutenkin suotuisia konservatiiviselle politiikalle ja jo lähtökohtaisesti näiden tahojen tavoitteet ja aatemaailma osuivat joiltain osin yhteen. Asevoimien johdossa oli myös monia henkilöitä, kuten Matínez de Hoz itse, joita toimet suoraan hyödyttivät taloudellisesti, mikä varmasti toimi lisämotivaattorina.

Martínez de Hozin tärkeimpiä neoliberalistia politiikoita oli *Reforma Financiera de 1977*. Se perustui ajatukseen, että inflaatio oli monetaarinen ilmiö ja sen hillintään löytyisi vastaus finanssiuudistuksesta.²⁰⁹ Uudistus kumosi korkokannan sääntelyn, vähensi keskuspankin kontrollia ja poisti monia finanssisäädöksiä liittyen luottoihin ja sijoituksiin. Lisäksi laki vapautti pääoman liikkumisen ja talous avattiin ulkomaalaiselle pääomalle ja hyödykkeille.²¹⁰ Ana Gabriela Castellanin mukaan tämä reformi ja sen yhteydessä säädetyt lait muuttivat rahoituksen rakennetta ja tukivat hallinnon pyrkimystä siirtyä taloudessa kohti finanssimarkkinoita.²¹¹ PRN pyrki ylipäättään kytkeytymään tiukasti läntiseen maailmaan ja luomaan itsestään kuvaa kristillisen ja antimarxistisen maailman puolustajana, kuten olen alaluvussa 2.2. esittänyt. Myös talouden avaamisen yhtenä syynä on siis nähdäkseni tämä tavoite kytkeytyä tiukasti läntiseen blokkiin ja korostaa Argentiinaa kapitalistisena maana.

Argentiinan talouseliitti oli puskenut finanssireformia ja IMF tuki sitä. Se oli osa juntan suunnitelmaa liikkuu teollisuudesta rahoitukseen ja hillitä inflaatiota. Uudistus kuitenkin aiheutti arviolta 28 miljardin dollarin pääomapaon Argentiinasta.²¹² Lisäksi finanssireformi helpotti pankkien lainan antoa, mikä johti korkotason vapautumiseen kilpailun helpottamiseksi. Sotilashallinto kuitenkin vastusti keskuspankin talletustakuun poistoa ja syntyi vaarallinen hybriditilanne, jossa kontrolloimaton korkotaso ja talletustakuu elivät rinnakkain. Tämä loi täydellisen tilaisuuden keinottelijoille ja maan talous ylikuumeni.²¹³

²⁰⁸ Schmidli 2013, 161.

²⁰⁹ Torre 1991, 161.

²¹⁰ Ley 21.526/1977.

²¹¹ Castellani 2007, 135.

²¹² Cooney 2007, 12.

²¹³ Skidmore ym. 2001, 56.

Teoksen *Argentina 1976: Estudios en torno al golpe de estado* johdannossa esitetään, että PRN:n Argentiinassa oli käynnissä samaan aikaan kaksi lomittaista prosessia, jotka tukivat samoja intressejä. Asevoimien tavoitteena oli tuhota sisäinen vihollinen totaalisesti ja tähän suunnitelmaan kuului kumouksellisuuden täydellinen kitkeminen niin toimien kuin ajatusten tasolla. Tätä suunnitelmaa tuki taloudellinen projekti, jonka taustalla kirjoittajien mukaan vaikuttivat suuret kansalliset ja kansainväliset, erityisesti pohjoisamerikkalaiset, taloudelliset intressit. Sotilasjuntan tavoite oli suuri rakenteellinen muutos sosioekonomiseen malliin, joten he toimivat monella eri rintamalla.²¹⁴

Yhdyn teoksen kirjoittajien ajatuksiin siitä, että talouden ja hallinnon toiminta kietoutuivat yhteen likaisen sodan kanssa ja ovat yksi osoitus siitä, kuinka DSN toimi monella rintamalla. Vaikka PRN oli mielestäni itsenäinen toimija, kuten luvussa 2.2. olen pohtinut, on tärkeää huomata, että niin vastakumouksellisuuden kuin neoliberalististen talouspolitiikoiden taustalla vaikuttivat Yhdysvaltojen intressit. Vaikka talouspolitiikka oli lähtöisin juntasta, se miellytti Fordin hallintoa ja Kissinger totesi kaappauksen jälkimainingeissa lähettämässään sähkössä

”Juntan ulkomaista pääomaa kohtaan tuntemaan myönteisen asenteen ansiosta investointiongelmat minimoituvat. Lisäksi hallinnon todennäköinen aie hakea USA:lta apua, konkreettista tai moraalista, heidän painaviin taloudellisiin ongelmiin tuo lisävakuutta anti-USA asenteita ja politiikoita vastaan”²¹⁵

Argentiinassa ammattiliitoilla oli perinteisesti ollut paljon valtaa ja PRN:n rajoitti järjestäytyneen työvoiman toimintaa paljon.²¹⁶ Heti sotilasjuntan tuntua valtaan 24.3.1976 pantiin toimeen kolme lakia, jotka rajoittivat työvoiman toimintaa todella paljon. Työntekijöiden massiivinen irtisanominen turvallisuussyistä mahdollistettiin²¹⁷, käytännössä koko maassa pidätettiin oikeus lakkoilla²¹⁸ ja ammattiyhdistykset ja niiden toiminta lopetettiin muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta²¹⁹. Jotkin yritysten toimikehyksiin perustetut liitot saivat jatkaa toimintaa ja uusia hallinnolle myönteisiä

²¹⁴ Crespo ym. 2007, 11.

²¹⁵ *“Investment problems will be minimized by the junta’s favorable attitude toward foreign capital, while the government’s probable intention of seeking US aid, tangible and/or moral, to overcome pressing economic problems will provide added insurance against openly anti-US attitudes and policies.”*, FRUS, 1969–1976, Volume E–11, Part 2, Documents on South America, 1973–1976, Telegram 72468 From the Department of State to All American Republic Diplomatic Posts and the Commander in Chief of the Southern Command 25.3.1976.

²¹⁶ Chen 2004, 203-204.

²¹⁷ Ley 21.260/1976.

²¹⁸ Ley 21.261/1976.

²¹⁹ Ley 21.263/1976.

liittoja perustettiin ja joitain vanhoja muokattiin sellaisiksi. PRN pyrki näin harjoittamaan eksklusiivista korporativismia ja kontrolloimaan työväkeä sallimalla itselleen suotuisia liittoja sen sijaan, että lakkauttaisi kaikki.²²⁰ Nämä toimet ovat mielestäni hyvä osoitus siitä, kuinka junta pyrki muokkaamaan argentiinalaista talous- ja työelämää syvältä ja koetti horjuttaa perinteisesti vahvaa ammattiliittokulttuuria ja valjastaa sen omiin tarkoituksiin. Myöskään juntan neoliberalistisia politiikoita tuskin olisi ollut mahdollista ajaa läpi ilman, että liittojen toimintaa olisi rajoitettu. Turvallisuussyistä irtisanominen taas tarkoitti, että kaikki keillä epäiltiin olevan junttaa vastustavia ajatuksia, voitiin ongelmitta irtisanoa.

PRN:n oli kuitenkin vaikea saada vahva työväenliike haltuunsa pelkillä laeilla ja todellisen yliotteen liikkeestä sotilashallinto sai vain terroria käyttämällä.²²¹ Useat ammattiliittojen johtajat ja tavalliset työläisetkin joutuivat likaisen sodan kaappausten, kidutusten ja katoamisten uhreiksi. Kaikista kadonneista 30,2 % perinteistä työväestöä ja 17,9 % konttorityöläisiä.²²² Mielestäni tämä on hyvä esimerkki, kuinka sotilashallinnon toiminta eri alueilla nivoutui jollain tapaa yhteen. Talous- ja työvoimapolitiikka ja likainen sota olivat saman kolikon eri kääntöpuolia. Vaikka asevoimat argumentoivat käyvänsä likaista sotaa erityisesti vasemmistolaisia sissiryhmiä vastaan ja olevansa mukana kansainvälisessä taistelussa marxismia vastaan, oli vahva hyökkäys ammattiliittoja vastaan yksi osoitus siitä, että junta näki sisäisen vihollisen paljon laajemmin ja pyrki ylipäättään kitkemään poliittisen toisinajattelun.

Edellistä väittämäni tukee myös se, että PRN:n perustusasiakirjojen välittömissä toimissa mainitaan ammattiyhdistysliikkeen uudelleenjärjestäminen ja sellaisten yhdistysten hajottaminen, jotka kehittävät mitään poliittista toimintaa.²²³ Argentiinalainen työväenliike oli ennen kaikkea peronistinen liike ja Juan Perón oli puhdistanut ammattiliitot kommunisteista ja sosialisteista 1940-luvulla. Esimerkiksi tutkija David Pion-Berlin esittää, että junta olisi voinut halutessaan kutsua työväenliikkeen puolelleen, jos kyse olisi ollut vain antimarxismista.²²⁴ Junta pyrki kuitenkin laajemmin muovaamaan argentiinalaista yhteiskuntaa ja taloutta sekä depolitisoimaan eri tahoja. Peronistisella työväenliikkeellä oli vahva paikka yhteiskunnassa ja se oli ehdottomasti neoliberalistisia uudistuksia vastaan, joten se joutui uuden hallinnon tiukkaan syyniin.

²²⁰ Chen 2004, 204.

²²¹ Chen 2004, 204.

²²² Nunca más, 374.

²²³ Documentos Básicos, 27.

²²⁴ Pion-Berlin 1988, 396.

Vaikka juntan uudistukset aiheuttivat muutaman ensimmäisen vuoden aikana talouden pientä kasvua ja inflaatio saatiin kääntymään, ei tämä näkynyt ihmisten arjessa paljoa. Talouspolitiikan laajimpana vaikutuksena kansalle olikin valtava työttömyys, palkkojen lasku ja hintojen nousu.²²⁵ Talouden avautumisesta hyötyi erityisesti suuret yritykset, mutta useat pienet yritykset kärsivät ja ajautuivat konkurssiin. Ulkomaisen pääoman vapaa pääsy maahan kuitenkin kannusti ottamaan velkaa ja regiimin ensimmäiset vuodet olivatkin valtavaa yksityisen ja julkisen velkaantumisen aikaa. PRN:n aikana vuosina 1976-1983 yksityinen velka kasvoi 3 miljardista dollarista 13 miljardiin ja julkinen velka 4 miljardista 33 miljardiin.²²⁶ Vuonna 1980 iski hallinnon ensimmäinen finanssikriisi, jonka seurauksena Maailmanpankki joutui tekemään intervention ja seuraavana vuonna PRN:n taloustiimi vaihtui ja peso jouduttiin devalvoimaan uudestaan.²²⁷ Muun muassa valtavan velkaantumisen jäljet näkyvät yhä tänäkin päivänä Argentiinan taloudessa, ja maa onkin kokenut vähintään yhden talouskriisin vuosikymmenessä.

1970-luvun alun huono taloustilanne oli yksi kaappauksen mahdollistajista ja uudenlainen talouspolitiikka liittyi vahvasti PRN:n agendaan. Heti tavoitteissaan sotilasjunta mainitsee taloudellisen tilanteen lujittamisen, sillä vain se voi luoda olosuhteet turvallisuuden ja kehityksen ympäristön.²²⁸ Juan Torre arvioikin, että PRN näki, ettei kansallisen turvallisuuden säilyttäminen ollut vain kumouksellisen toiminnan tuhoamista vaan myös sitä tuottaneen sosiaalisen ja taloudellisen perustan muokkaamista.²²⁹ DSN:n yksi ajatus oli, että asevoimilla on laajempi velvollisuus muokata yhteiskunnan ja talouden rakennetta, joten myös PRN:n taloudelliset toimet sopivat mielestäni ajatukseen kansallisesta turvallisuudesta. Institutionaalisuuden korostaminen taas näkyi erityisesti hallinnon puolella. Kaiken kaikkiaan taloudelliset ja hallinnolliset toimet siis liittyivät vahvasti PRN:n ajamaan agendaan ja myös likaisen sodan eri rintamat olivat vahvasti näkyvissä.

²²⁵ Torre 1991, 161–162 ja Chen 2004, 204.

²²⁶ Lewis P. 2002, 165.

²²⁷ Castellani 2007, 137-139.

²²⁸ Documentos Básicos, 7.

²²⁹ Torre 1991, 160.

3.2. Valtioterrorin aika

”Vain Jumala antaa ja ottaa elämän. Mutta Jumalalla on kiireitä muualla, joten meidän on täytynt ottaa tämä tehtävä itsellemme Argentiinassa”²³⁰

Näin muistelee toimittaja Jacobo Timerman²³¹, yksi likaisen sodan uhreista, kuulustelijansa kapteeni Beton sanoneen hänelle vankeutensa aikana. Timerman oli *La Opinión* lehden päätoimittaja ja hänet kaapattiin kotoaan huhtikuussa 1977. Häntä pidettiin vangittuna muutamassa Buenos Airesin alueen salaisessa vankilassa ja hän altistui kuulustelijoidensa raaolle menetelmille. Timerman kuitenkin vapautettiin syksyllä 1979, minkä jälkeen hän pakeni Israeliin ja kirjoitti muistelmat vankeusajaltaan.²³² Muistaa Timerman kuulustelijansa sanat oikein tai ei, on lainaus mielestäni erinomainen esimerkki asevoimien mentaliteetista likaisen sodan aikana. Kuten tässä kappaleessa käsittelen, asevoimat oli päättänyt lähes jumalallisella oikeutuksella pyyhkiä kumouksellisuuden maasta, keinoista ja sivullisista uhreista välittämättä.

PRN oli julistanut heti kaappauksen tapahduttua, että kumouksellisuuden tuhoaminen on heidän päätavoitteensa ja Argentiinaa koetellut kumouksellisen terrorismin aallon lopettaminen yksi heidän valtansa suurimpia oikeutuksia.²³³ Kansallisen turvallisuuden doktriini oli luonut oikeutuksen kaappaukselle ja nyt se konkretisoitui, kun asevoimat juntan johdolla aloittivat likaisen sodan vastaterrorikampanjan, jonka tarkoituksena oli tuhota kumouksellisuus. Doktriinin ytimessä oli taistelu sisäistä vihollista vastaan ja sitä vastaan asevoimat vannoi käyvänsä taistelua. Esimerkiksi armeijan turvallisuusoperaatioiden manuaalissa kaikkien operaatioiden yhteiseksi tavoitteeksi määritetään kumouksellisuuden hävittäminen ja taistelun urbaania kumouksellisuutta vastaan olevan armeijan syvin velvollisuus.²³⁴ Pitkin manuaaleja käytetään sanoja, kuten hävittää, tuhota ja hävittäminen²³⁵ ja on hyvin selkeää, että vihollinen aiotaan tuhota täysin. Kysymykseksi jäikin vain, kuka ”sisäinen vihollinen” asevoimien mielestä oli?

²³⁰ ” *Sólo Dios da y quita la vida. Pero Dios está ocupado en otro lado, y somos nosotros quienes debemos ocuparnos de esa tarea en la Argentina*”, Timerman 1981, 31.

²³¹ Jacobo Timerman 6.1.1923-11.11.1999.

²³² Timerman 1981, passim.

²³³ Documentos Básicos 1980, esim. 7.

²³⁴ RE-10-51 1977, 2.

²³⁵ Aniquilar, destruir, aniquilamiento

Virallisesti asevoimat sanoi koko ajan käyvänsä sotaa nimenomaan kumouksellisuutta vastaan ja muun muassa kaikissa manuaaleissa puhutaan kumouksellisuuden tuhoamisesta. Manuaaleissa puhutaan paljon myös vihollisesta ja sillä viitataan kumouksellisiin toimijoihin.²³⁶ Myös esimerkiksi laivastossa toiminut Adolfo Scilingo²³⁷ puhuu muistelmissaan likaisen sodan uhreista koko ajan kumouksellisina.²³⁸ Kansainväliselle yhteisölle taas selitettiin, että Argentiinassa käydään taistelua terrorismia ja sissiliikettä vastaan.²³⁹ Kuitenkin asevoimien kovaa linjaa edustavien keskuudessa vaikutti olevan täysin selkeää, kuinka rajusti kumouksellisuutta vastaan aiottiin iskeä, sivullisista uhreista välittämättä. Seuraavat vuosina 1976–1977 asevoimien sisäisissä kokouksissa annetut lainaukset antavat hyvin selkeän kuvan siitä, millaisella laajuudella sisäinen vihollinen aiottiin kitkeä.

*”Ensiksi me tapamme kaikki kumoukselliset, sitten heidän tukijansa, sitten ne, jotka suhtautuvat myötämielisesti heihin, sen jälkeen ne, jotka ovat välinpitämättömiä ja lopuksi ne, jotka eivät osaa päättää.”*²⁴⁰, Buenos Airesin kuvernööri kenraali Ibérico Saint-Jean

*”Meidän täytyy tappa 50 000 ihmistä: 25 000 kumouksellista, 20 000 kannattajaa ja lisäksi teemme 5000 virhettä”*²⁴¹, Kenraali Luciano Benjamín Menéndez

Lainaukset edustavat asevoimien kovaa linjaa, mutta ne eivät ole kaukana totuudesta, sillä likaisen sodan uhreiksi todella joutuivat kumouksellisten lisäksi hyvin monet muut, joita epäiltiin millään tapaa heidän kannattajikseensa tai muuten hallinnon vihollisiksi. Jo heti kaappauksen jälkeisenä päivänä pidätettiin Isabel Perónin ministereiden lisäksi ammattiliittojen johtoa, peronistiaktivisteja, puolueiden johtajia ja vasemmistolaisia intellektuelleja, joita asevoimat piti aktiivisena vihollisena. Potentiaalisten vihollisten joukko oli kuitenkin huomattavasti suurempi.²⁴² Asevoimat oli jo muutamia vuosia ennen kaappausta pitänyt listaa kaikista mahdollisista uhista, kuten liittojen ja opiskelijajärjestöjen aktivisteista sekä papeista, opettajista, toimittajista ja lakimiehistä, joilla oli

²³⁶ RE-10-51 1977, passim. RE-9-51, passim.

²³⁷ Adolfo Scilingo 28.7.1946-, sotilasarvo Capitán de corbeta

²³⁸ Verbitsky 2005, passim.

²³⁹ Schmidli 2013, 49.

²⁴⁰ *”Primero mataremos a todos los subversivos, luego mataremos a sus colaboradores, después a sus simpatizantes, enseguida a aquellos que permanecen indiferentes y, finalmente, mataremos a los tímidos”*, Schmidli 2013, 81. Ibérico Saint-Jean 17.9.1922-5.10.2012

²⁴¹ *”We are going to have to kill 50,000 people: 25,000 subversives, 20,000 sympathizers, and we will make 5,000 mistakes”*, Lewis P. 2002, 147. Luciano Benjamín Menéndez 19.6.1927-27.2.2018

²⁴² Novaro ym. 2003, 22-23.

mahdollisesti kumouksellisuutta tukevia ajatuksia. Asevoimien silmissä he kaikki lukeutuivat DSN:n oppien mukaan mahdolliseen sisäisen vihollisen joukkoon.²⁴³

Luvussa 2.2. pohdin, kuinka argentiinalainen DSN sai vahvoja vaikutteita mm. USA:n antimarxismista ja PRN oli avoimen antikommunistinen. Jill Hedges kuitenkin nostaa teoksessaan esiin mielenkiintoisen havainnon, että iso osa likaisen sodan uhreista ei ollut kommunisteja vaan peronisteja.²⁴⁴ Tämä kertoo osaltaan siitä, että Argentiinassa muodostettiin oma kuva DSN:stä ja siitä, kuka on sisäinen vihollinen. Kuten olen aiemminkin nostanut esiin, Argentiinassa ammattiyhdistysliike oli ennen kaikkea peronistinen ja muutenkin peronismi oli hyvin laajasti vaikuttava liike Argentiinassa. Myös toinen isoista sissiryhmistä, *Montoneros*, oli peronistinen liike. Likaisen sodan uhreiksi joutui opposition jäseniä kommunisteista peronisteihin. Päättelisin peronistien suuren määrän uhrien joukossa johtuvan ennen kaikkea siitä, että he olivat suurin oppositioryhmä argentiinalaisessa yhteiskunnassa, joten he olivat suuri ryhmä myös uhrien joukossa. PRN siis määritteli sisäisen vihollisen itse näkemällään tavalla ja siihen lukeutui laaja joukko erilaisia vasemmistolaisia tai muita hallituksen vastaisia ajatuksia kannattavia henkilöitä.

Asevoimien taktiikka ei ollut vain laittaa loppua kumouksellisuudelle vaan kitkeä se juurineen ja kaikkine kannatuspohjineen. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii Jacobo Timermanin käymä keskustelun erään asevoimien upseerin kanssa vain muutama viikko kaappauksen jälkeen. Timerman tapasi upseerin ystävänsä kautta ja he keskustelivat, miten armeija toimisi kumouksellisten terroristien kanssa. Upseeri sanoi Timermanille, että heillä ei ole varaa jättää henkiin 20-vuotiasta terroristia, sillä seuraava siviilihallinto kuitenkin armahtaisi hänet 10–15-vuoden päästä, jolloin hän olisi vielä täydellisessä iässä ruvetakseen poliitikoksi tai sotilasjohtajaksi. Näillä armahdetuilla vielä kaiken lisäksi olisi likaisessa sodassa kuolleet toverinsa marttyyreina, joten upseerin mukaan ainoa vaihtoehto oli pyyhkiä pois kaikki kumoukselliset ja kaikki ketkä muistavat heidän nimensä. Lopullisena tavoitteena oli luoda pelko sukupolvien ajaksi.²⁴⁵

Timermanin muistelmä on vain yksi esimerkki siitä, kuinka asevoimat päätti estää kumouksellisuutta alkamasta enää koskaan uudelleen. Esimerkiksi tutkija Thomas Wright esittää, että PRN:n päätti tehdä lopullisen ratkaisun kumouksellisuuden suhteen. Se ei DSN:n oppien mukaan tarkoittanut vain sissien tuhoamista, vaan myös sen ideologisen pohjan tuhoa, joka asevoimien tulkinnan

²⁴³ Lewis P. 2002, 149.

²⁴⁴ Hedges 2011, 217.

²⁴⁵ Timerman 1981, 47-50.

mukaan loi aina uusia kumouksellisia.²⁴⁶ Myös aiemmassa lainauksessa mainittu kenraali Menéndez sanoi jo vuonna 1972 puheessaan saadessaan kenraalin arvon, että Argentiinassa tarvitaan sukupolven yli menevä sota, jotta kansakunnan turvallisuus voidaan taata. Tällä hän viittasi kumouksellisten tuhoamiseen. Menéndeziä pidetäänkin yhtenä kenraaleista, jotka päätyivät suunnittelemaan likaisen sodan raakaa strategiaa.²⁴⁷ Nämä ovat minusta havainnollistavia esimerkkejä siitä, että asevoimat näki likaisen sodan olevan totaalista sotaa ja strategia oli selkeästi määritetty tuhoamaan sisäinen vihollinen täydellisesti ja lopullisesti.

Uhrit eivät siis lopulta olleet ainoastaan sissejä vaan juurineen kitkeminen tarkoitti myös heidän ystäviään ja sukulaisiaan, rauhallisia toisinajattelijoita, aiemmin mainittuja eri vasemmistolaisten järjestöjen ja ryhmien aktiiveja ja täysin ulkopuolisia sivustakatsojia.²⁴⁸ Kaikkia kenellä epäiltiin olevan mitään kytköksiä kumouksellisiin liikkeisiin tai puhuvan aktiivisesti marxismien tms. ideologian puolesta pidettiin sisäisinä vihollisina. Osa uhreista oli täysin sattumanvaraisia. Esimerkiksi eräs *Nunca más*in todistaja kertoo omasta kaappauksestaan elokuussa 1976. Uhri kertoo 10 kuukautta kestäneestä vankeudestaan, jonka aikana häneltä oli kidutuksissa tivattu hänen rooliaan *Montoneros*-sissiliikkeessä, josta hänellä ei ollut mitään tietoa. Lopulta hänelle selvisi, millä perusteella hänet oli kaapattu. Uhrin vanha opiskelutoveri oli pidätetty aiemmin ja kuulusteluissa hän oli menettänyt järkensä ja alkanut latelemaan sattumanvaraisia nimiä. *Nunca más*in tietojen mukaan tämän kuulustelun seurauksena noin 50 ihmistä oli joutunut kaapatuksi. Lopulta kuulustelijat olivat vakuuttuneet tämän uhrin syyttömyydestä ja päästäneet hänet vapaaksi, mutta tämä ei ollut yleinen toimintatapa.²⁴⁹

Tämä on mielestäni hyvä esimerkki, kuinka sattumanvaraista, mutta toisaalta systemaattista toiminta oli. Jokainen, jota edes jollain tapaa epäiltiin, tuotiin julmasti kuulusteltavaksi (kenellekään ei tullut mieleen varmistaa, oliko uhrin opiskelutoverin lausunnot mitenkään paikkansapitäviä). PRN halusi todella kitkeä kumouksellisuuden ja tavoite sisäisen vihollisen täydellisestä tuhoamisesta onnistui vain, kun asevoimat hylkäsi kaikki lain rajoitteet ja toimi autoritaarisesti mahdollisimman salassa välittämättä sivullisista uhreista. Käytännössä likainen sota oli systemaattista terroria omia kansalaisia vastaan ja asevoimat kaappasi ja tappoi kymmeniätuhansia kansalaisiaan ilman sen

²⁴⁶ Wright 2007, 103-104.

²⁴⁷ Revista Anfibia, Universidad Nacional de San Martín <http://revistaanfibia.com/cronica/nunca-disparo-un-tiro/>

²⁴⁸ Reid 2017, 123.

²⁴⁹ *Nunca más*, 35–38. Nostan esiin vain muutamia yksittäisiä *Nunca más*in todistuksia ja käytän niitä esimerkkeinä laajemmasta toiminnasta. Tämän takia en koe mielekkääksi mainita uhrien nimiä.

suurempia selvityksiä heidän syyllisyydestään. Koskaan ei saada tietää, kuinka moni kadonneista oli täysin ulkopuolinen ja kuinka moni tuki aktiivisesti sissiliikkeitä.²⁵⁰

Tuhannet argentiinalaiset olivat epäilyksettä sekaantuneet jollain tapaa kumouksellisiin liikkeisiin ja likainen sota ei alkuun ollut yksipuoleista. Vielä loppuvuoden 1976 sissijärjestöt suorittivat joitakin terroristihyökkäyksiä sotilaskohteisiin. Asevoimien vastus oli kuitenkin murskaava ja vaikka likaisen sodan suurin työkalu olikin kaappaukset, satoja sissejä tapettiin kadulle ja näitä ei yritetty mitenkään asevoimien puolelta peitellä.²⁵¹ Kaappauksen jälkeisinä kuukausina uutisoitiin monista yhteenotoista sissien ja armeijan välillä, mutta uhriluvut eivät täsmänneet, sillä operaatioissa kuoli valtavasti sissejä eikä yhtään sotilasta.²⁵² Vaikka todellisia taisteluitakin käytiin, *Nunca más*in selvityksen mukaan suurin osa sisseistä oli kaapattu ja tapettu armeijan salaisissa tukikohdissa, mutta asevoimat halusi pitää yllä kuvaa ankarasta perinteisestä taistelusta sissejä vastaan.²⁵³

Likainen sota oli tehokas taistelu sissiliikkeitä vastaan, sillä vuoden 1976 loppuun mennessä *Montonerosit* olivat menettäneet arviolta 80 % taistelijoistaan ja suurimman osan johtoa. ERP luhistui vielä nopeammin, sillä jo kaappauksen jälkeisenä ensimmäisenä kuukautena asevoimat teki lukuisia onnistuneita iskuja ERP:n ytimeen.²⁵⁴ Argentiinan ulkoministeri Guzzetti sanoi lokakuussa 1976 USA:n ulkoministeri Kissingerille, että Argentiinan asevoimat oli jo lähes täysin pyyhkinyt terroristiset järjestöt maasta ja tavoite olisi valmis vuoden loppuun mennessä.²⁵⁵ Sotilasjohto siis vaikutti täysin tienneen, että sissiliike oli kukistettu, mutta he jatkoivat totaalista likaista sotaa. Asevoimat onnistui sissiliikkeen pyyhkimisessä, mutta erona perinteiseen sotaan kyseessä oli institutionaalinen valtioterrori, jossa toimittiin salassa ja uhreiksi joutui tuhansia, jotka asevoimat määritteli potentiaalisiksi sisäiseksi viholliseksi. Asevoimien tavoite sisäisen vihollisen täydellisestä tuhosta oli niin kokonaisvaltainen, että nähdäkseni se jo itsessään kertoo toiminnan institutionalisoinnista. Lisäksi tästä institutionalisoituneesta terrorista kertoo se, että asevoimilla oli likaisen sodan välineinä tarkat ja samanlaisina toistuvat menetelmät.

*Nunca más*issa esitettyjen todistusten mukaan kaappaukset etenivät yleensä samaa kaavaa, jossa 5–6 sotilashenkilöä saapui uhrin kotiin hakemaan hänet (joissain ääritapauksissa saattoi kuitenkin

²⁵⁰ Skidmore ym. 2001, 97–98.

²⁵¹ Torre 1991, 159.

²⁵² Lewis P. 2002, 157.

²⁵³ *Nunca más* 222-246.

²⁵⁴ Lewis P. 2002, 159-160.

²⁵⁵ NSA Document 12. Secretary's Meeting with Argentine Foreign Minister Guzzetti, 7.10.1976.

olla viisikymmentäkin kaappaajaa). Tämä kaapparijoukko oli erikseen määrätty iskuryhmä, *grupo de tarea*, jonka tehtävänä oli hoitaa mahdollisimman nopea ja vähän hälyä aiheuttava kaappaus. Todistusten mukaan kaappaajat olivat useimmiten pukeutuneet siviilivaatteisiin, mutta joskus kaappauksia tehtiin myös univormut päällä.²⁵⁶ Jos uhri ei ollut kotona, iskuryhmä jäi odottamaan häntä ja mahdolliset asunnossa olevat perheenjäsenet otettiin panttivangiksi, joilla varmistetaan, että uhri tulee kotiin ja joskus myös heidät kaapattiin samalla.²⁵⁷ Kaikista uhreista noin 62 % kaapattiin omasta kodistaan, 25 % julkiselta paikalta ja 7 % työpaikalta. Suurin osa kaappauksista (62 %) tapahtui yöllä.²⁵⁸ Nähdäkseni se, että iso osa kaappauksista tapahtui uhrin kotona yöaikaan, kertoo siitä, että asevoimat halusi pitää toiminnan salassa.

Armeija korostaa omassa manuaalissaan, että kumouksellisia pidättäessä on oltava nopea, hyödyntää yllätystä ja varmistaa, että itsellä on miesylivoima.²⁵⁹ Lewis nostaakin esiin teoksessaan, että kaappaukset olivat yleensä ohi muutamassa minuutissa ja sinä aikana iskujoukko ehti kääntää asunnon ylösalaisin etsiessään todisteita ja mahdollisia arvoesineitä.²⁶⁰ Manuaalissa korostetaan, että armeijan tulee olla operaatioitaan suorittaessaan yhteisymmärryksessä paikallisten auktoriteettien kanssa, jotta toiminta tapahtuu sujuvasti ja voidaan taata järjestys ja pidätettyjen siirtäminen.²⁶¹

Vaikka manuaali ei tätä erittele, käytännössä viestintä paikallisten viranomaisten kanssa tarkoitti, että poliisille ilmoitettiin kaappauksesta. Tällöin jos joku kaapatun naapureista soitti poliisiasemalle, he tiesivät olla vastaamatta tai pystyivät yhdistämään puhelun suoraan iskuryhmän operaation johtajalle.²⁶² Myös *Nunca más*issa annettujen todistusten perusteella selviää, että jos joku soitti poliisiasemalle kaappauksesta, sieltä ei joko vastattu tai sanottiin, että viranomaiset pysyvät tilanteen tasalla ja tilanne on hallinnassa.²⁶³ Tulkitsen tästä, että paikallisten viranomaisten informoiminen oli tärkeä osa kaappaustaktiikkaa ja osoitus siitä, kuinka institutionalisoitunutta ja tarkkaan mietittyä pidättäminen oli. Tällainen toimintamalli on myös osaltaan pitänyt yllä salaisen

²⁵⁶ *Nunca más*, 17-19.

²⁵⁷ *Nunca más*, 20.

²⁵⁸ Tilastot *Nunca más*, 25 ja 29.

²⁵⁹ RE-10-51 1977, 73.

²⁶⁰ Lewis P. 2002, 150.

²⁶¹ RE-10-51 1977, 3.

²⁶² Lewis P. 2002, 150.

²⁶³ *Nunca más*, 19.

toiminnan mahdollisuutta, sillä jos joku on kuullut kaappauksen, ei hän ole pystynyt kertomaan siitä kenellekään.

Kun uhri oli kaapattu, hänet vietiin johonkin asevoimien salaisista pidätyskeskuksista kuulusteltavaksi. Espanjaksi näistä keskuksista käytetään nimitystä *Centro Clandestino de Detención* eli salainen/maalainen pidätyskeskus. Mielestäni onkin tärkeää ymmärtää, että kyseessä ei ollut mikään virallinen vankila vaan painotus on sanalla *clandestino*. Yleensä nämä keskuksat olivat asevoimien omia tukikohtia ja esimerkiksi yksi isoimmista keskuksista oli Buenos Airesissa sijaitseva *Escuela de Mecánica de la Armada* (ESMA) eli Laivaston mekaniikkakoulu. *Nunca más*in mukaan keskuksat olivat ennen kaikkea kidutuskeskuksia ja asevoimat käyttivät niitä keskitysleireinä.²⁶⁴

Näitä keskuksia oli ympäri maata noin 340 ja ne olivat maanalaisia nimenomaan uhrien läheisille ja julkiselle keskustelulle, sillä asevoimat itse pitivät niistä systemaattisesti kirjaa ja tiesivät tarkalleen missä ne sijaitsevat.²⁶⁵ Osa keskuksista sijaitsi periferia-alueilla, kuten Córdoban suuri *La Perla*-tukikohta. Kuitenkin todella monet, varsinkin pienemmät keskuksat, sijaitsivat aivan kaupunkien keskustoissa, jolloin niihin oli nopea kulkuyhteys. Esimerkiksi ESMA sijaitsi yhden Buenos Airesin pääväylän Avenida del Libertadorin varressa ja vilkkaalla esikaupunkialueella sen ohitse meni päivässä kymmeniätuhansia ihmisiä.²⁶⁶ Keskuksat olivat kuin asevoimien luoma rinnakkaistodellisuus, joista samaan aikaan pidettiin tarkkaa kirjaa ja jotka sijaitsivat vilkkailla kaupunkialueilla, mutta joita ei kuitenkaan ollut olemassa ja niihin suljetut ihmiset katosivat yleensä lopullisesti.

Keskuksissa kaapattuja kuulusteltiin ja kiduttaminen ei ollut mitenkään sattumanvaraista vaan se oli järjestelmällisesti osa asevoimien likaisen sodan taktiikkaa. *Nunca más*in koonneen komitean saamissa ilmiannoissa mainittiin lähes poikkeuksetta kiduttaminen osana kuulusteluja ja keskusten arkipäivää.²⁶⁷ Argentiinan asevoimien versio DSN:stä oli saanut paljon vaikutteita Ranskan vastasisodankäynnistä Algeriassa ja Vietnamin, joidenka kautta he olivat muodostaneet kuvan urbaanista sissitoiminnasta, joka pohjautuu laajaan verkostoon ja useisiin erillisiin soluihin. Jotta kaikki nuo verkoston osat saataisiin selville, oli kiduttaminen asevoimien silmissä välttämätön osa taktiikkaa, jos he todella halusivat kitkeä kumouksellisuuden juurineen.²⁶⁸

²⁶⁴ *Nunca más*, 63.

²⁶⁵ *Nunca más*, 55-56.

²⁶⁶ *Nunca más*, listaus keskuksista 79-221.

²⁶⁷ *Nunca más*, 26.

²⁶⁸ Lewis P. 2002, 139-140.

Asevoimien manuaalit eivät suoraan puhu kiduttamisesta, minkä mielestäni voi päätellä johtuvan siitä, ettei mitään virallisia todisteita ihmisoikeuksien rikkomiseen kehottamisesta haluttu jättää. Manuaaleissa kuitenkin ohjeistetaan tiedonkeruuseen ja kuulusteluun. Esimerkiksi turvallisuusoperaatioiden manuaali korostaa, että vangit ja esimerkiksi vihollisen karkurit ovat todella hyviä tiedonlähteitä ja oikeilla kuulustelutekniikoilla heidän tietojaan voidaan hyödyntää.²⁶⁹ Samainen manuaali neuvoo myös, miten luoda informanttien verkko. Esimerkiksi vuokraisännät, talonmiehet, julkisen liikenteen kuljettajat ja ravintoloiden työntekijät ovat sen mukaan usein hyviä tiedonlähteitä siitä, mitä alueella tapahtuu. Kuitenkin kuka tahansa, jolla voisi olla minkäänlaisia yhteyksiä kumouksellisiin on varteenotettava lähde.²⁷⁰ Ohjekirjasta käy siis selkeästi ilmi, että vankien tiedoista on otettava kaikki hyöty irti ja informaatiota on kerättävä kaikista lähteistä, joilla saattaisi olla mitään havaintoa kumouksellisten toiminnasta.

Todistuksissa ilmenee, että kuulustelut tarkoittivat lähes poikkeuksetta kiduttamista. Tyypillisimpiä kuulustelumetodeja oli hakkaaminen, vesikiduttaminen ja sähköshokkien antaminen erityisesti kurkkuun ja genitaalialueisiin. Vankilaolosuhteet olivat osa kiduttamista ja kaapattujen aisteja turrutettiin esimerkiksi pitämällä heitä huputettuna. Myös alastomuus ja nöyryytys olivat osa kidutusmetodia ja naisvangit raiskattiin lähes poikkeuksetta.²⁷¹ Kidutuksissa juutalaistaustaisiin uhreihin kohdistui lisäksi systemaattista antisemitististä terroria. Todistuksissa käy ilmi, että osana kuulustelua heitä loukattiin juutalaisuudesta ja esimerkiksi yksi uhri kertoo, että nöyryytyksenä hänen vartalonsa piirettiin hakaristejä.²⁷² Myös juutalaistaustainen Jacobo Timerman nostaa esille kohtaamansa antisemitismin vankeutensa aikana.²⁷³ Kuulusteluissa uhreilta kysyttiin yleensä heidän koodinimeään, organisaatiotaan, mihin toimiin hän oli osallistunut ja muiden kumouksellisten nimiä. Näistä asioista tivattiin pitkään ja kaapattua pidettiin vankina niin pitkään, kunnes kuulustelijat olivat täysin varmoja, ettei hänellä ole tarjota muuta informaatiota. Joskus joku osoittautui viattomaksi ja hänet päästettiin vapaaksi, mutta useimmiten kaapattu tapettiin ja hän päätyi kadonneiden listalle.²⁷⁴

²⁶⁹ RE-10-51 1977, 61.

²⁷⁰ RE-10-51 1977, 65.

²⁷¹ Esimerkiksi Nunca más 36, 49, 303 ja Timerman 1981, 33.

²⁷² Nunca más, 71.

²⁷³ Timerman 1981, 60-61.

²⁷⁴ Lewis P. 2002, 152 ja 157.

Michael Reid nostaa teoksessaan esiin pointin, että ruumiiden hävittäminen oli tärkeä osa likaisen sodan metodologiaa.²⁷⁵ Uhrien ruumiitten systemaattinen hävittäminen käy selkeästi ilmi CONADEP:in raportista ja nähdäkseni se liittyi vahvasti asevoimien haluun pitää valtioterrori salaisena. Periferia-alueiden vankiloissa, kuten La Perlassa vangit yleensä ammuttiin suoraan joukkohaudan reunalle.²⁷⁶ Muuallakin ruumiita siirrettiin autioille paikoille joukkohautoihin tai ne haudattiin väärillä nimillä julkisille hautausmaille. Useita ruumiita haudattiin sementtipainojen kanssa Río de la Platan ja Río Paranán jokiin. Joskus nämä ruumiit huuhtoutuivat Argentiinan tai Uruguayn rannikolle, mikä laittoi huhuja liikkeelle.²⁷⁷ PRN:n regiimin sanottiin imaisevan uhrit järjestelmän syövereihin ja siksi aikalaiset käyttivät termiä, että joku oli *chupado* eli imaistu. Myöhemmin uhreista on käytetty eniten nimitystä kadonneet, *los desaparecidos*, sillä heidän kohtalostaan ei koskaan saatu selvyttä.²⁷⁸

Iso osa murhista tapahtui ampumalla tai vahingossa kidutuksen yhteydessä, mutta PRN on surullisen kuuluisa niin sanotuista kuolemanlennoistaan. Nämä lennot lähtivät laivaston salaisesta vankilasta ESMA:sta, joka sijaitsi aivan lentokentän vieressä. Vangit tiputettiin huumattuina Etelä-Atlanttiin ja ruumiit katosivat mereen.²⁷⁹ Scilingon muistelmat laivaston toiminnasta likaisen sodan aikana ovat siksi niin merkitykselliset, että niiden julkaisu vuonna 1995 oli ensimmäinen kerta, kun kukaan asevoimien jäsen myönsi tuhansien viattomien ihmisten murhaamisen sotilashallinnon aikana sekä antoi vahvistuksen kuolemanlennoista.²⁸⁰ Scilingo kertoo, että joka keskiviikko ESMA:sta lähti lento, jolla oli yleensä 15–20 vankia. Vangeille sanottiin, että heidät siirretään etelään ja heille pitää antaa siksi rokote. Todellisuudessa pistos sisälsi huumaavaa ainetta ja huumatut vangit siirrettiin lentokoneisiin, joista heidät tiputettiin mereen. Näitä lentoja tapahtui kerran viikossa kahden vuoden ajan, joten Scilingon arvion mukaan näin tapettiin noin kaksituhatta vankia.²⁸¹

Scilingo sanoo muistelmissaan, että laivaston johto oli konsultoinut kirkon edustajia likaisen sodan kynnyksellä ja kysynyt, mikä teloitustapa olisi kristillinen eikä liian väkivaltainen. Tuloksena oli ollut huumattuna lentokoneesta tiputtaminen.²⁸² Scilingo ei kerro, minkä tason kirkollista auktoriteettia tähän konsultaatioon oli käytetty, mutta myöhemmin hän kertoo itse avautuneensa lentojen

²⁷⁵ Reid 2017, 123.

²⁷⁶ Nunca más, 223.

²⁷⁷ Nunca más, 240 ja Timerman 1981, 51.

²⁷⁸ Lewis P. 2002, 149.

²⁷⁹ Lewis P. 2002, 157.

²⁸⁰ Verbitsky 2005, IIX-IX.

²⁸¹ Verbitsky 2005, 24 ja 51.

²⁸² Verbitsky 2005, 18.

jälkeen kappalaiselle tunnontuskistaan ja kappalainen oli vakuuttanut, että lennot olivat inhimillinen ja kristillinen kuolema.²⁸³ Mielestäni on erikoinen huomio, että kirkkoa oli konsultoitu tällaisessa asiassa, sillä asevoimat kuitenkin ovat väkivallan ammattilaisia ja sisäistä vihollista vastaan oli opittu taistelemaan sotilaskouluissa. En löytänyt muista lähteistä viitteitä kirkon konsultaatioon, mutta on kiistaton asia, että osa katolisen kirkon edustajista tiesivät ja hyväksyivät juntan toiminnan.²⁸⁴ Tämä on kuitenkin hyvä osoitus luvussa 2.3. käsittelemästäni argumentista, että PRN perusteli toimintaansa kristillisten arvojen seuraamisella. Lisäksi lennot olivat tehokas tapa samaan aikaan eliminoida vihollinen ja hävittää ruumis ja ajatus kristillisestä kuolemasta helpotti mitä luultavimmin muidenkin sotilaiden kuin Scilingon tunnontuskia.

Kaiken kaikkiaan likaisen sodan uhreja kuoli arviosta riippuen noin 8000- yli 30 000. *Nunca más*in takana oleva CONADEP on pystynyt todisteiden kanssa varmistamaan 8961 kuolemaa. Raportti kuitenkin toteaa samassa kohdassa, että uhreja on täysin varmasti enemmän, mutta dokumentaation puutteen ja todisteiden ja ruumiiden hävittämisen takia on mahdotonta varmistaa muita kuolemia ja luoda varmaa arviota. Loput uhrit siis jäävät iäksi kadonneiksi.²⁸⁵ Amnesty Internationalin mukaan kadonneita on ainakin 20 000 ja Buenos Airesin entinen poliisipäällikkö kenraali Ramón Camps²⁸⁶ on itse myöntänyt järjestäneensä 5000 katoamista.²⁸⁷ Useimmat tutkijat kuitenkin arvioivat uhriluvuksi noin 30 000 ja se vaikuttaa vakiintuneen luvuksi, jota esimerkiksi kansainvälinen lehdistö (mukaan lukien Yle) käyttää aiheesta kirjoittaessaan.²⁸⁸

3.3. Hajautettu systemaattinen terrori

Eri tutkijat, esimerkiksi Juan Torre ja Paul Lewis, korostavat, että PRN:n likaisen sodan repressiivinen infrastruktuuri pohjasi vallan hajauttamiseen ja katkonaisiin komentoketjuihin. Jokaisella armeijan yksiköllä ja alayksiköllä oli omat turvallisuusalueensa, jolla he taistelivat kumouksellisia vastaan ja he raportoivat vain omalle esimiehelleen toimintahaarassaan. Tällöin toiminta kytkeytyi sekavaksi ja päällekkäiseksi verkostoksi, joka johti ei vain yhteen, vaan kolmeen erilliseen kansalliseen

²⁸³ Verbitsky 2005, 30.

²⁸⁴ Esimerkiksi Calvert ym. 1989, 34. ja *Nunca más* 258.

²⁸⁵ *Nunca más*, 479.

²⁸⁶ Ramón Camps 25.1.1927-22.8.1994.

²⁸⁷ Lewis P. 2002, 147.

²⁸⁸ Esimerkiksi Hedges 2011, 216. ja Yle Uutiset <https://yle.fi/uutiset/3-10134814>

auktoriteettiin eli johonkin juntan jäsenen. Jokaisella asevoimien toimintahaaralla oli kokonaan oma alaverkostonsa ja tämä desentralisaatio ja toiminnan autonomia johti siihen, että kokemattomilla nuoremmilla upseereillakin oli paljon valtaa käsissään.²⁸⁹ Yksikön päällikkö oli suurin auktoriteetti omalla alueellaan ja Lewisin mukaan tämä käytännössä tarkoitti sitä, että jokaisesta päälliköstä tuli sotaherra alueellaan.²⁹⁰ Asevoimien likaisen sodan taktiikka oli oman tulkintani mukaan erikoinen yhdistelmä desentralisaatiota, mutta toisaalta institutionaalisuutta ja yhtenäisyyttä.

Löyhässä komentoketjussa julmuuksia oli lähes mahdoton välttää, mutta asevoimat oli valinnut rajun lähestymistavan sisäisen vihollisen tuhoamiseksi jo ennen kaappausta ja se oli tärkeä osa heidän versiotaan DSN:stä. Ranskalaiset neuvonantajat olivat jopa varoittaneet argentiinalaisia kenraaleja, että heidän oma komentoketjunsä hajautus oli aiheuttanut Algeriassa tarpeettomia julmuuksia ja sotilaiden poistumista ruodusta. Argentiinan sotilasjohto kuitenkin päätti jo marraskuussa 1975 (neljä kuukautta ennen kaappausta) pitämässään strategiakokouksessa, että riski oli otettava, jos kumouksellisuus haluttiin kitkeä täysin. Sota kumouksellisia ja heidän tukijoitaan vastaan päätettiin silloin käydä paikallisina operaatioina ilman tavallista komentoketjua ja taktiikkaan kuului katoamiset ja kidutukset.²⁹¹ Kuten luvussa 2.1. esitin, kaappaus oli todella hyvin suunniteltu etukäteen ja niin oli myös likaisen sodan taktiikka. Argentiinan versio kansallisen turvallisuuden doktriinin mukaisesta lähestymistavasta oli mietitty myös etukäteen ja kaappauksen tapahduttua tämä ideologia voitiin laittaa käytäntöön. Vaikka hajautus oli keskeinen osa metodologiaa, sen takana ollut harkinta ja suunnitelmallisuus ovat nähdäkseni hyviä osoituksia tarkasta institutionaalisuudesta.

Myös alkuperäislähteeni tukevat tulkintaa institutionalisoidun toiminnan puolesta. Esimerkiksi *Nunca más*issa esitetyt useat eri todistukset kertovat, että kaappaukset ja kuulustelut etenivät lähes aina samaa kaavaa. Lisäksi eri henkilöt hoitivat lähes kaikissa tapauksissa kaappauksen ja kuulustelun ja kidutuksen.²⁹² Samaa tarinaa tarkasti mietitystä toiminnasta kertovat asevoimien manuaalit. Vaikka suoraan esimerkiksi kidutuksesta ei puhuta, on toimintasuunnitelmat kumouksellisia pidättäessä ja kuulustellessa yksityiskohtaisesti mietityt ja ohjeistettut.²⁹³ Lisäksi

²⁸⁹ Torre 1991, 158 ja Lewis P. 2002, 133.

²⁹⁰ Lewis P. 2002, 134.

²⁹¹ Lewis P. 2002, 134.

²⁹² *Nunca más*, 16-49.

²⁹³ Esimerkiksi RE-10-51 1977, passim.

esimerkiksi turvallisuusoperaatioiden manuaalissa ohjeistetaan, että vain valtuutetut sotilashenkilöt saavat suorittaa vankien kuulusteluja. Mikäli haluaa kuulustella, on suoritettava erityinen koulutus ja erikoistuttava eri kuulustelutekniikoihin ja muun muassa siihen, miten erilaisia tietolähteitä kuulustellaan (esimerkiksi onko kyseessä vangittu kumouksellinen vai vihollisen rintamakarkuri).²⁹⁴ Vaikka komentoketju oli hajanainen, tällaisia tiukkoja prosessiohjeita tunnuttiin eri lähteiden perusteella noudatettavan. Uhrien muistelmien lisäksi esimerkiksi Scilingo sanoo muistelmissaan, että vain tietyt henkilöt kuulustelivat ja kiduttivat, sillä se oli erityisosaamisalaa.²⁹⁵

Scilingon muistelmista käy mielestäni vahvasti myös ilmi yhtenäinen ja institutionaalinen toiminta. Hänen mukaansa ainakin laivastossa kaikki osallistuivat likaiseen sotaan eikä kukaan voinut olla tietämättä operaatioiden luonteesta. Esimerkiksi kuolemanlennot olivat tarkasti määritelty kerran viikossa tapahtuva operaatio, jonka henkilökunta määräytyi kiertävän vuoron mukaan. Scilingo itse osallistui operaatioon kaksi kertaa, kun vuoro hänen kohdalleen osui ja hän sai kutsun operaatioon esimieheltään. Lentoja hoiti pääasiassa ESMA:n työntekijät, mutta välillä tuuraajia kävi muista laivaston yksiköistä ja myös he osallistuivat eri operaatioihin.²⁹⁶

Scilingo itse korostaa, että lentojen takana ei ollut mikään jengi vaan se oli kiertävä tehtävä, jossa koko laivasto oli mukana. Hän sanoo, että myös muista yksiköistä tulleet haluttiin laittaa operaatioon mukaan, jotta mahdollisimman moni osallistuisi toimintaan.²⁹⁷ Myös kaappaukset (tai Scilingon mukaan pidätykset) olivat kiertävä vuoro, johon kaikki osallistuivat ja vaikka vain tietyt henkilöt kiduttivat, myös muita sotilashenkilöitä määrättiin seuraamaan kuulustelusessioita ja kaikki tiesivät, mitä niissä tapahtuu.²⁹⁸ Nähdäkseni tämä kertoo vahvasta halusta yhtenäistää asevoimien toimintaa ja osallistaa kaikki likaisen sodan taktiikkaan. Yhtenäinen toiminta on institutionaalisesti paremmin perusteltua ja kun kaikki osallistuvat, ovat kaikki yhtä lailla syyllisiä. Tällainen menettely kannusti salaisuuden verhon ylläpitoon.

Vaikka taktiikka oli sotilasjohdon määrittämä ja he tiesivät mitä tapahtuu, yleensä korkeimmat upseerit eivät itse osallistuneet kaappauksiin ja kidutuksiin vaan ne jätettiin alempiarvoisille sotilashenkilöille tai poliisin yksiköille. Poikkeuksiakin kuitenkin löytyi, kuten esimerkiksi laivaston komentaja ja juntan jäsen Emilio Massera ja Buenos Airesin poliisipäällikkö Ramón Camps. Massera

²⁹⁴ RE-10-51 1977, 61.

²⁹⁵ Verbitsky 2005, 37.

²⁹⁶ Verbitsky 2005, 19-20.

²⁹⁷ Verbitsky 2005, 26.

²⁹⁸ Verbitsky 2005, 36-37.

halusi osallistua itse toimintaan ja saattoi tulla iskuryhmän mukaan suorittamaan kaappausta ja ESMA:ssa hän osallistui kuulusteluihin. Hänen kerrotaan sanoneen, että laivasto on yhtenäinen yksikkö eikä hän pyytäisi miehiään tekemään mitään, mitä ei itse tekisi.²⁹⁹ Johtajien esimerkillä oli suuri vaikutus miesten toimintaan ja myös manuaalit korostavat, että yksikön johtajien on huolehdittava alaistensa psykologisesta sitoutuneisuudesta:

”Yksikön päällikön on asetettava omien joukkojensa psykologisten operaatioiden erityistavoitteeksi samaistaa kaikki yksikön jäsenet yhteiseen päämäärään kumouksellisuuden vastaisesta taistelusta niin, että kukaan ei tunne itseään ulkopuoliseksi siitä.”³⁰⁰

Tämä on mielestäni hyvä osoitus siitä, kuinka asevoimat pyrki luomaan yhtenäisyyden tunteen miestensä keskuuteen ja johto halusi kaikkien osallistuvan DSN:n mukaisella innolla sotaan kumouksellisuutta vastaan. Manuaali jatkaa, että jotta yhteinen päämäärä on selkeä kaikille, on tarkkailtava olosuhteita ja muodostettava isänmaallisia ja vastuullisia miehiä, jotka ovat lojaaleja ja pysyvät järjestyksessä. Erityisesti johtajia neuvotaan kiinnittämään huomiota sotilaisiin, joilla on omia lapsia tai muita läheisiä asepalveluksessa. Tällaisia tilanteissa voisi esimerkiksi lähettää isälle kortin, jossa kehuu lapsen käytöstä asevoimien palveluksessa ja kannustaa häntä myös innostamaan lastaan kumouksellisuuden vastaiseen taisteluun.³⁰¹ Armeija halusi miestensä olevan sitoutuneita asialle. Viimeinen esimerkki onkin hyvä osoitus siitä, kuinka johdon toivottiin kannustavan ja osallistavan alaisiaan ja muistuttavan todellisesta päämäärästä myös tilanteessa, jossa vanhempi saattaa olla esimerkiksi huolissaan lapsensa turvallisuudesta.

Tulkintani mukaan operaatioiden pitäminen salassa oli tärkeä osa asevoimien likaisen sodan metodologiaa ja sen onnistumisen takeena oli hajauttaminen ja institutionalisoitunut toiminta. Operaatioiden hajautus ja eri yksiköiden autonominen toiminta takasivat iskuryhmille rankaisemattomuuden, sillä katoamisia tai kidutuksia ei voinut suoraan jäljittää kehenkään tiettyyn henkilöön.³⁰² Esimerkiksi laivastossa yksi ryhmä kaappasi, toinen kidutti ja kolmas keräsi informaatiota uusiin operaatioihin ja välillä rooleja vaihdettiin.³⁰³ Vaikka koko laivasto osallistui

²⁹⁹ Lewis P. 2002, 153.

³⁰⁰ “El Jefe de Unidad se deberá fijar como objetivo particular de las operaciones psicológicas sobre las propias fuerzas, el Identificar a todos sus integrantes con los propósitos de la lucha contra la subversión de manera tal, que nadie se sienta excluido de ella.” RE-9-51 1977, 32.

³⁰¹ RE-9-51 1977, 32.

³⁰² Torre 1991, 158.

³⁰³ Lewis P. 2002, 150.

likaisen sodan toimintaan ja tiesi, mitä operaatioissa tapahtuu, Scilingon mukaan komentoketjuihin tehtiin tahallisia muutoksia riippuen operaatiosta.³⁰⁴ Hajauttaminen oli nähdäkseni täysin suunniteltua ja sen motiivina oli asevoimien halu toimia mahdollisimman salassa ja mahdollisimman tehokkaasti. Hajauttaminen ja komentoketjun pirstaleisuus olivat siis osa järjestelmällistä toimintaa.

Hajanaiseen verkostoon oli vaikea soluttautua ja se oli immuuni jopa uhrien vaikutusvaltaisten sukulaisten kyselyille. Sotilashallinto laski, että salainen ja hajautettu toiminta mahdollisti, että hallitus voisi kiistää ihmisoikeuksien loukkaamisen ja välttää kansainvälisen kritiikin.³⁰⁵ Argentiinalaiset sotilaat yrittivät ottaa oppia naapurimaansa Chilen tilanteesta, jossa Pinochetin hallinto oli saanut osakseen kansainvälistä tuomiota ihmisoikeuksien loukkaamisesta. Argentiinan tulisi siis hoitaa sisäisen vihollisen tuhoaminen mahdollisimman salassa niin, ettei kansallista tai kansainvälistä painetta tullut ja myös tätä oli mietitty ennen hyvin suunniteltua kaappausta.³⁰⁶ Timerman taas kertoo, että keskustellessaan erään upseerin kanssa muutama viikko kaappauksen jälkeen, upseeri perusteli hänelle, että Argentiinassa ei voi hyödyntää laajamittaisesti laillista kuolemantuomiota, sillä paavi ei ikinä hyväksyisi sitä. Kuitenkaan, jos mitään todisteita ei jää, ei kukaan voi tuomita sotilasregiimin toimintaa.³⁰⁷

Vaikka ei ole täysin selvää, kuinka laajasti kansalaiset aluksi tiesivät likaisen sodan toimintamalleista, maahan kuitenkin laskeutui kaappauksen jälkeen suuri hiljaisuus, *el gran silencio*. Sotilasvallankaappaus oli tuonut monien elämään stabiiliutta ja se otettiin vastaan hyväksynnällä ja varsinkaan vuoden 1976 aikana ei asevoimien toiminnalle sissiryhmittymiä vastaan ollut juurikaan vastustusta.³⁰⁸ Tämän hiljaisuuden ylläpitämiseksi asevoimien piti toimia mahdollisimman salassa. Esimerkiksi *Nunca más*in mukaan kadonneet ihmiset ja ruumiit ilman nimiä ja identiteettiä loivat epätietoisuuden varjon ja näitä henkilöitä ei vain enää ollut. Epätietoisuuden varjolla myös taattiin julkinen hiljaisuus, sillä mitään todisteita ei ollut. Perheenjäsenet saattoivat vain odottaa, milloin heidän läheiset palaavat kotiin.³⁰⁹ Kaappaajat saattoivat jopa hämätä perhettä ja pakottaa kadonneen henkilön lähettämään perheelleen kirjeen, missä selittää katoamisensa. Esimerkiksi vankeudessa raskaana oleville naisille sanottiin, että heidän lapsensa vietäisiin syntymän jälkeen heidän perheelleen ja siksi heidän täytyi kirjoittaa kirje, jossa he selittävät pakenemisensa. Lähes

³⁰⁴ Verbitsky 2005, 19.

³⁰⁵ Torre 1991, 158.

³⁰⁶ Lewis P. 2002, 133. ja Skidmore ym. 2001, 98.

³⁰⁷ Timerman 1981, 50.

³⁰⁸ Barros 2009, 84-85 ja Novaro ym. 2003, 22-24.

³⁰⁹ Nunca más, 245.

kaikki vauvat annettiin todellisuudessa adoptioon sotilashenkilöille, mutta ainakin yhdessä tapauksessa vauva todella päätyi uhrin äidille, mukanaan kirje, jossa tytär vakuutti olevansa kunnossa ja palaavansa kotiin, kun tilanne sallii sen. Muuta äiti ei enää ikinä kuullut tyttärestään.³¹⁰

Totaalinen katoaminen takasi, että kansan keskuudessa ei syntynyt suurta solidaarisuutta uhrien puolesta, sillä heistä ei tiedetty varmuudella mitään. Asevoimat pyrki ehkäisemään protesteja kotimaassa ja ulkomailla ja pitää yllä kuvaa, että taistellaan pientä terrorismia vastaan, vaikka todellisuudessa oli menossa massamurha.³¹¹ Vankien tappaminen myös suojeli tekijöitä eikä asevoimat halunnut, että vapautetut vangit menisivät kertomaan kokemuksistaan kansainväliselle lehdistölle.³¹² Nähdäkseni ulospäin näytetty kuva sodasta sissejä vastaan takasi myös sen, että asevoimat pystyi perustelevaan toimintaansa yleisölle kansallisella turvallisuudella. Kuitenkin salassa käytiin järjestelmällistä sotaa DSN:n laajempaa sisäistä vihollista vastaan.

Asevoimat itse perustelee salaista toimintaa manuaalissaan vastavakoilun estämisellä. Manuaalissa muun muassa painotetaan, että missään raportissa tai keskustelussa ei saa paljastaa tietolähteiden nimiä ja kuulustelupaikat tulee tarkkaan valikoida.³¹³ Myös Scilingo kertoo muistelmissaan, että esimerkiksi kuolemanlennoista puhuttiin aina ”erityisinä sotilaallisina operaatioina” eikä niistä ole missään asiakirjoissa suoraa mainintaa. Lisäksi hän kertoo, ettei muistakaan teloituksista tullut ikinä kirjoitettuja ohjeita. Jos joku alaisista kyseenalaisti tämän, esimies sanoi, että näin koetetaan luoda viholliselle epätietoisuuden tunne ja pidättää heiltä tietoa.³¹⁴

Epävarmuuden luominen vastapuolelle oli selkeästi osa likaisen sodan taktiikkaa yhdessä komentoketjun hajautuksen kanssa. Tulkintani mukaan suurimpana syynä näiden taustalla vaikutti tavoite toiminnan pimittämistä ja vastuun välttämistä, mikäli sotilasregiimin toiminta joutuisi kansainvälisen yhteisön tai seuraavan siviilihallinnon suurennuslasin alle. Asevoimat pyrki tarkan systemaattisesti toimimaan salassa ja vaikka hajauttaminen voi vaikuttaa epäjärjestelmälliseltä tavalta toimia, se oli nähdäkseni todellisuudessa tarkkaan harkittu institutionalisoitunut toimintatapa. Hajautus takasi jäljittämättömyyden, mutta näin valtava valtioterrori ei olisi voinut toimia ilman tarkkaa institutionalisointia ja järjestelmällisyyttä. Kuten Scilingokin toteaa ”*Jos luulette, että 10 hengen jengi voisi mobilisoida laivaston ja rannikkovartioston lentokoneet, olette*

³¹⁰ Näyttelyteksti ESMA: <http://www.museositesma.gob.ar/item/embarazadas/>

³¹¹ Nunca más, 245.

³¹² Lewis P. 2002, 157.

³¹³ RE-10-51 1977, 66-67.

³¹⁴ Verbitsky 2005, 19-20.

*väärässä. Asevoimat tekivät mobilisaation.*³¹⁵ Asevoimat toimi yhtenäisenä organisaationa ja kuten luvussa 2.1. esitin, oli PRN heti valtaan tultuaan sanonut asevoimien hallitsevan yhtenäisenä institutionaalisenä ratkaisuna. Likaisen sodan taktiikka vaikuttaakin olleen yhdistelmä institutionalisoitunutta toimintaa ja DSN:n mukaista taistelua sisäistä vihollista vastaan.

Kuten olen aiemmin esittänyt, radikaalin vasemmiston terrori Argentiinassa tarjosi asevoimille tilaisuuden argumentoida kaappaustaan kansakunnan pelastamisella. Kansallisen turvallisuuden doktriinin ytimenä olikin, että sisäisen vihollisen uhka antaa asevoimille legitimitetin ottaa vallan ja tuhota vihollinen kovilla keinoilla. Esimerkiksi Rivas Nieto määrittää, että DSN:n mukaan on parempi uhrata muutama viaton kuin antaa koko kansakunnan tuhoutua kommunistisen vihollisen edessä.³¹⁶ Vaikka asevoimien vastaterrori oli käytännössä massamurhaa, asevoimien sisällä vallitsi esimerkiksi Scilingon mukaan machiavellistinen ”tarkoitus pyhittää keinot”-mentaliteetti. Lisäksi hän toteaa, että hänellä oli koko sotilashallinnon ajan ylpeä ja jopa kaikkivoipa olo, että hän kollegoineen pelastaa isänmaan.³¹⁷

Scilingo sanoo muistelmissaan myös uskovansa, että listat teloitetuista on olemassa, sillä ilman niitä kyseessä ei olisi ollut aito sotilasjohtaminen. Lisäksi hän vetoaa, että aseellisessa organisaatiossa totellaan aina käskyjä ja kaikki käskyt olivat laillisia lähtökohtaisesti vain jo siitä syystä, että ne tulivat laivaston johdolta eli lailliselta toimijalta. Scilingo sanoo, että on tänä päivänä toki eri mieltä, mutta tuolloin ei kyseenalaistanut asiaa.³¹⁸ Scilingo siis vetoaa vahvasti siihen, että asevoimissa toimitaan järjestäytyneesti ja siksi toiminta tuntui silloin oikeutetulta. Samalla hän vetoaa tunteeseen, että asevoimat pelastaa Argentiinan. Nähdäkseni nimenomaan institutionaalisuus ja DSN loivat ne raamit, joiden puitteissa asevoimat toimi likaisessa sodassa ja oikeutti niillä järkyttävää valtioterroria, joka jätti jälkeensä tuhansia uhreja ja valtavan kansallisen trauman.

3.4. Viimeinen sotilasdiktatuuri

Skidmore ja Smith esittävät teoksessaan, että likainen sota osoitti hyvin varustellun ja päättäväisen hallituksen olevan kykenevä kukistamaan sissiliikkeen, jos sillä on keskiluokan tuki ja se saa

³¹⁵” If you believe that a gang of ten guys can succeed in mobilizing airplanes belonging to the coast guard and the navy, you’re little bit mistaken. It was an armed force that was mobilizing.” Verbitsky 2005, 27.

³¹⁶ Rivas Nieto 2008, 57.

³¹⁷ Verbitsky 2005, 9-10.

³¹⁸ Verbitsky 2005, 27.

toteuttaa rauhassa vastasisisotakampanjaansa. Argentiinassa oli Latinalaisen Amerikan suurimpia keskiluokkia, joka oli kauhulla katsonut Isabel Perónin hallinnon rappioitumista ja kumouksellisten ryhmien iskuja ja suuri osa tuki alussa uutta hallintoa.³¹⁹ Asevoimilla oli perinteisesti vahva asema Argentiinan politiikassa ja se oli jo vuosia kerännyt listoja henkilöistä, joilla voisi olla kytköksiä kumouksellisiin toimijoihin. Tämä johti taas Lewisin mukaan siihen, että monet argentiinalaiset uskoivat, ettei virheellisiä pidätyksiä juuri tehty ja he käänsivät katseensa pois ja antoivat suuren hiljaisuuden laskeutua Argentiinaan.³²⁰ Nämä argumentit ovat myös minusta yksi syy, miksi kaappaus ylipäätään pystyi tapahtumaan ja miten asevoimat saivat varsinkin alussa rauhassa toteuttaa valtaisaan valtioterrorin kampanjaansa. Lisäksi asevoimien perinteisen vahva asema maassa on osaltaan vaikuttanut siihen, että sotilaat vallankahvassa olivat jo valmiiksi institutionalisoitunut ratkaisu ongelmiin eikä uutta hallintoa kyseenalaistettu alkuun.

PRN kyllä sinänsä onnistui vastasisisotakampanjassaan, mutta erittäin kovalla hinnalla. Kuten olen aiemmin osoittanut, asevoimat toimi täysin laittomasti ja uhreiksi päätyi suuri joukko argentiinalaisia. *Nunca más*in mukaan kaikista katoamisista yli 80 % tapahtui vuosina 1976–1977 ja vuonna 1978 tapahtui 10 % katoamisista. Sen jälkeen likainen sota hellitti huomattavasti suhteessa aiempaan, vaikka katoamisia edelleen tapahtui.³²¹ Pikkuhiljaa sekä kansallinen että kansainvälinen paine sotilasdiktatuuria vastaan alkoi kasvaa. Maan sisällä tärkeimmäksi protestiliikkeeksi nousi *Madres de la Plaza de Mayo* ja ylipäätään tyytymättömyys juntaa kohtaan kasvoi. Lisäksi asevoimien maltillisempi siipi alkoi alun kovien toimien jälkeen kritisoimaan erityisesti laivastossa toiminutta radikaalisiipeä syyttömien ihmisten kaappaamisesta. Junta oli valtaan tullessaan päättänyt hyökätä oletettua sisäistä vihollista vastaan kaikella voimalla ja moni potentiaalisena vihollisena nähty henkilö kaapattiin heti uuden hallinnon alkuaikoina. Tilanteen stabilisoituessa ja regiimin vakiintuessa myös katoamiset ja kidutukset vähenivät.³²²

Vaikka kaikista eniten turvallisuusjoukkojen tilanteeseen vaikutti sisäinen tilanne, myös ulkoinen kritiikki loi juntalle painetta. Carterin hallinto oli leikannut Argentiinalta sotilasavustuksia ihmisoikeussyistä ja painostanut Argentiinaa vastaanottamaan *Inter-American Council for Human Rights*in komitean. Vuonna 1979 komitea saapuikin Argentiinaan ja se sai kansallisesti, että kansainvälisesti paljon huomiota ja tuhannet argentiinalaiset jonottivat komitean luokse

³¹⁹ Skidmore ja Smith 2001, 99.

³²⁰ Lewis P. 2002, 149.

³²¹ *Nunca más*, 298.

³²² Skidmore ja Smith 2001, 97-98.

päästäkseen kertomaan läheistensä katoamisesta. Käynnistä tehtiin raportti, jossa todistajana toimi 5580 argentiinalaista. Lopulta itse raportti jäi kuitenkin vähälle huomiolle Yhdysvalloissa ja kansainvälisesti, sillä kylmän sodan liennytysvaihe tuli päätökseen Neuvostoliiton hyökätessä Afganistaniin joulukuussa 1979. Ihmisoikeusagenda maailmanpolitiikan näyttämöllä unohtui ja USA neutralisoi suhteet Argentiinaan.³²³

Vaikka valtioterrori väheni vuoteen 1979 mennessä, kiihtyi juntan kritisointi Argentiinassa entisestään. Kritiikin ytimessä oli paitsi aiemmat katoamiset, myös erityisesti juntan talouspolitiikka ja kysymys, milloin palataan demokratiaan lupauksen mukaisesti. 1980-luvun alussa oli alkanut uusi talouskaos ja velkakriisi, kun juntan talouspolitiikan riskit realisoituivat. Keväällä 1982 *Banco de Intercambio Regional* romahti yllättäen yli 3 miljardin dollarin arvoisten keräämättömien lainojen takia. Seuraavan vuoden aikana yli 40 muuta pankkia ja rahoituslaitosta menivät konkurssiin.³²⁴ *Madres de Plaza de Mayo* lukuun ottamatta PRN:n alaisuudessa ei oikeastaan ollut ollut mielenosoituksia, mutta 30.3.1982 *Madres* ja uudestaan jaloilleen päässyt peronistinen ammattiliitto CGT organisoivat yleislakon ja mielenosoituksen junttaa vastaan.³²⁵

Maavoimien edustajana ja maan presidenttinä vuonna 1982 toiminut Leopoldo Galtieri³²⁶ oli jo aiemmin käskenyt suunnitella invaasiota Falkland/Malvinassaarille, mutta sisäpoliittisen jännitteen takia junta päätti aikaistaa hyökkäystä. Huhtikuun toinen päivä Argentiina aloitti hyökkäyksen ja käynnisti Falklandin sodan³²⁷. Falklandilla on todella suuri symbolinen merkitys ja iso osa argentiinalaisista piti ja pitää yhä Iso-Britanniaa saarten laittomana kolonialistisena miehittäjänä (suurin osa saarelaisista taas halusi ja yhä haluaa kuulua Iso-Britanniaan). Falklandin valloittaminen olikin sotilasjuntan viimeinen keino yrittää yhdistää kansa yhteisen asian taakse. Alkuun se toimikin, sillä hyökkäyksen alettua ihmiset, jotka olivat paria päivää aiemmin olleet kadulla vastustamassa hallintoa, olivat siellä nyt osoittamassa tukensa sotaretkelle. Galtieri sai viestejä jopa joiltain Kuubaan paenneilta *Montoneroilta*, jotka pyysivät lupaa palata maahan ja taistella Falklandista. Sota oli kuitenkin katastrofaalinen virhearvio sotilasjuntalta, sillä britit vastasivat kovalla kädellä ja

³²³ Schmidli 2013, 154-155.

³²⁴ Lewis P. 2002, 179-180.

³²⁵ Lewis P. 2002, 190.

³²⁶ Leopoldo Fortunato Galtieri Castelli 15.7.1926 – 12. 1.2003, Argentiinan presidentti 22.12.1981 – 18.6.1982.

³²⁷ Falklandin sota kesti 2.4.1982-14.6.1982.

saavuttivat nopeasti ylivoiman. Sota päättyi brittien voittoon vain muutaman kuukauden taistelujen jälkeen.³²⁸

Ylen uutisraportti sodan jälkeisestä Argentiinasta kiteyttää, että ennen sotaa moni kansalainen ajatteli, ettei kenraaleista ole valtion asioiden johtoon ja kun he sitten hävisivät sodan, kansa ryhtyi ajattelemaan, ettei kenraaleista ole edes sotilaallisten asioiden johtoon.³²⁹ Kun viimeinen keino pelastaa epäsuosittu hallinto epäonnistui, juntan oli pakko ilmoittaa, että prosessi kohti demokratiaa aloitetaan ja vapaat vaalit määrättiin seuraavalle vuodelle³³⁰. Viimeisenä vuotena vallankahvassa junta ryhtyi suojelemaan itseään ja sääti kansallisen rauhoittamisen lain, joka takasi, ettei kumouksellisia vastaan toimimisesta voi oikeudellisesti tuomita.³³¹ Asevoimat myös valmisteli viimeisen dokumentin sodasta kumouksellisuutta vastaan, jossa se sanoi Argentiinan olleen sodassa 1970-luvun alusta lähtien ja kumouksellisen väkivallan saavuttaneen huippunsa 1976, jolloin asevoimien oli puututtava peliin interventiolla.³³² Kaikkiaan dokumentin pääviesti on, että asevoimat on käynyt sotaa terrorismia ja sisäistä kumouksellisuutta vastaan suojellakseen isänmaata ja tämä on ollut jalo tavoite.³³³ Asevoimat siis piti viimeiseen asti kiinni ajatuksesta, että kansallinen turvallisuus oli ollut uhattuna sisäisen vihollisen toimesta ja siksi vallankaappaus ja likainen sota olivat oikeutettuja. Lisäksi likaisen sodan uhreista puhuttiin koko ajan kumouksellisina eikä asevoimat missään vaiheessa myöntänyt, että kyseessä oli tähtämeltään laaja terrori.

Sotilasjunta erosi 5.12.1983 ja *Proceso de Reorganización Nacional* kohtasi loppunsa. Vaalit voittanut Raúl Alfonsín³³⁴ astui presidentiksi muutamaa päivää myöhemmin. Uusi presidentti määräsi muodostettavaksi kansallisen komission kadonneiden ihmisten kohtalon selvittämiseksi. Myös juntan säätämät itseään suojelevat lait mitätöitiin ja demokraattinen hallinto aloitti laajamittaiset tuomiot ihmisoikeuksien rikkomisesta.³³⁵ Vuonna 1985 käytiin ”*Juicio a las Juntas*”, jossa tuomittiin kaikki PRN:n aikaiset juntan jäsenet. Ensimmäinen junta oli ollut vallassa kaappauksen tapahtuessa ja synkimmän valtioterrorin aikana ja sen jäsenistä Videla ja Massera tuomittiin elinkautiseen vankeuteen ja Agostí noin neljäksi vuodeksi vankilaan.³³⁶ Tuomioista

³²⁸ Lewis P. 2002, 188 ja 191.

³²⁹ Raportti sodanjälkeisestä Argentiinasta 22.2.1983 <https://areena.yle.fi/1-50089054#autoplay=true>

³³⁰ Lewis P. 2002, 192-193.

³³¹ Ley 22.924/1983.

³³² Documento Final, 3-6.

³³³ Documento Final, passim.

³³⁴ Raúl Ricardo Alfonsín Foulkes 12.3.1927-31.3.2009, Argentiinan presidentti 10.12.1983 – 8.7.1989.

³³⁵ Reiter 2016, 42-43.

³³⁶ Stella 2015.

kuitenkin väännettiin vielä vuosikausia, sillä Carlos Menemin hallinto armahti PRN:n jäsenet 1990-luvulla. Oikeudenkäynnit kuitenkin aloitettiin 2000-luvulla uudestaan.³³⁷ Koko PRN:n regiimi ja ihmisoikeusrikkomukset ovat edelleen tärkeä poliittinen aihe Argentiinassa ja vakiintuneeksi nimeksi hallinnosta on tullut painokas *la Última Dictadura Militar Argentina* eli Argentiinan viimeinen sotilasdiktatuuri.

³³⁷ Reiter 2016, 43.

4. Loppupäätelmät

Asevoimat nousi Argentiinassa valtaan kaoottisena aikana, ja sotilasjohto oli tietoisesti odottanut kriisin täyttää eskaloitumista ennen kuin puuttui tilanteeseen. Kaappaus oli ennalta huolella suunniteltu, joten juntalla oli valmiina suunnitelma niin hallintonsa oikeutuksesta ja aatemaailmasta kuin sen rakenteesta ja toiminnan perusteista. Olen tässä tutkielmassa käsitellyt, kuinka asevoimat pyrki oikeuttamaan väkivaltaisen ja epädemokraattisen kaappauksensa ja hallintonsa useiden eri syiden kokonaisuudella, jonka taustalla vaikutti muun muassa kansallisen turvallisuuden doktriini ja ajatus asevoimien institutionaalisesta luonteesta.

Kuten tässä tutkielmassa olen osoittanut, PRN pyrki esittämään itsensä viimeisenä keinona pelastaa Argentiina. Lähdeaineiston pohjalta olen luonut tulkinnan, että PRN koetti rakentaa valtansa oikeutusta argumentoimalla sotilashallinnon olevan institutionaalinen vallanpitäjä, joka kohoaa henkilökeskeisyyden ja myrskyisän politiikan yläpuolelle. PRN:ää voikin kuvata byrokraattisautoritaariseksi regiimiksi, sillä sotilashallinto koetti rakentaa legitimizeettiään sillä, että byrokraattinen ja institutionaalinen valta on pragmaattista ja järkevää ja sillä saadaan maahan järjestys. Lisäksi sotilasjohto käytti kristillistä, nationalistista ja konservatiivista arvomaailmaa tukemaan oikeuttaan, tai omien sanojensa mukaan velvollisuuttaan, maan johtamiseen.

Suurinta legitimizeettiään PRN kuitenkin haki kumouksellisuuden vastaisesta taistelusta. Sotilasjohto pyrki osoittamaan, että sisältä päin tuleva vihollinen uhkasi Argentiinan turvallisuutta ja tulevaisuutta ja maa oli ajautumassa väkivaltaiseen sekasortoon. PRN:n mukaan vain asevoimat pystyivät vastaamaan tähän uhkaan. Kuten olen tutkimuksessa osoittanut, tässä argumentaatiossa näkyi vahvasti kansallisen turvallisuuden doktriini, joka oikeutti sotilaallisen intervention, mikäli kansallinen turvallisuus oli uhattuna ”sisäisen vihollisen” toimesta. PRN näki sisäisen vihollisen niin kumouksellisena toimintana kuin vaarallisina aatteina ja argumentoi sotilaallisen intervention olleen välttämätön, jotta kumouksellisuus ja sitä tukeva epäpatrioottinen perusta voidaan hävittää. Doktriinin oppien mukaan PRN pohjasi legitimizeettinsä siihen, että autoritaarinen sotilashallinto oli ainoa vaihtoehto pelastaa Argentiina turmelukselta ja anarkialta ja palauttaa kansallinen turvallisuus voimaan. Sotilashallinto pyrki kiinnittämään argumenttinsa tiukasti maassa vallitsevaan poliittisen ja taloudelliseen kriisiin sekä Isabel Perónin heikon hallinnon aiheuttamaan valtatyhjiöön. Syventynyt kriisi mahdollisti sen, että asevoimat pystyi esittämään tällaisia argumentteja ja iso osa kansaa hyväksyi hallinnon sen alkuvaiheessa.

Kaappauksen onnistumiseen myötävaikutti myös kylmän sodan konteksti. Yhdysvallat tarjosi tukeaan pallonpuoliskon autoritaariselle oikeistolle niin sotilasavustusten kuin koulutuksen muodossa. Vaikka Argentiinan asevoimilla oli oma versionsa kansallisen turvallisuuden doktriinista, oli sen muotoutumiseen vaikuttanut Yhdysvaltojen armeijan sotilaskoulutuskeskuksissa välittämät opit vastasissisodasta ja kommunismin uhasta. PRN argumentoikin olevansa läntisen ja kristillisen maailman puolustaja ja korosti Argentiinan tilannetta yhtenä kylmän sodan taistelukenttänä. Kylmä sodan konteksti tarjosi sotilashallinnolle mahdollisuuden verhota valtioterrori vastasissisodan kaapuun ja esittää suhteellisen pieni sissiliike suurena uhkana, jonka taustalla vaikuttaa kansainvälisen marxismin voimat.

PRN:n argumentaatio ilmensi hallinnon aatemaailmaa. Esimerkiksi ajatukset DSN:stä ja sen laajasta velvollisuudesta ja sisäistä vihollista vastaan käytävästä taistelusta käyvät argumentaatiosta ilmi, mutta yleisölle esitetyssä kaappauksen ja hallinnon oikeutuksessa ne verhotaan hyveellisen arvomaailman ja agendan kaapuun. Juntta halusi esittää kansalle kuvan väliaikaisesta sotilasvallasta, joka laittaisi lopun poliittiselle väkivallalle, personalistiselle politiikalle sekä talouden vaikeuksille. Todellisuudessa PRN kuitenkin osoittautui Argentiinan historian verisimmäksi diktatuuriksi ja hyveellisten lupauksen ja todellisen toiminnan välillä oli valtaisa ristiriita. Kuten olen tämän työn toisessa osiossa pohtinut, aatemaailma kansallisen turvallisuuden doktriinista institutionaalisuuteen laitettiin käytäntöön ennen kaikkea likaisen sodan nimessä.

Sotilasjohto oli päättänyt likaisen sodan kovan strategian etukäteen. Astuessaan valtaan asevoimat aloitti taistelun ”sisäistä vihollista” vastaan, jonka sotilasjohto oli vannonut tuhoavansa täydellisesti. Ulkopuolelle asevoimat esitti käyvänsä taistelua sissiryhmittymiä vastaan ja jo sotilashallinnon itsensä lanseeraama termin ”likainen sota” tarkoitus oli esittää kuva perinteisestä sodasta, jossa on vastakkain kaksi tasavertaista puolta. Todellisuudessa kyse oli systemaattisesta valtioterrorista, jonka uhreiksi joutui laaja joukko niin opposition jäseniä kuin sattumanvaraisia kansalaisia.

Kuten olen tutkielmassa pohtinut, likaista sotaa käytiin myös muilla rintamilla ja DSN:n yhtenä ajatuksena oli asevoimien laajempi velvollisuus maalle. Juntan taloudelliset ja hallinnolliset toimet osoittivatkin samaa ajatusmaailmaa ja tukivat asevoimien tavoitetta tuhota sisäisen vihollinen. Talouden saralla ajettiin neoliberalistista talouspolitiikkaa ja koetettiin tukahduttaa ammattiyhdistysliike. Varsinkin hallinnossa ja taloudessa DSN ja byrokraattisautoritaarisen regiimin piirteet nivoutuivat yhteen. Autoritaarisen byrokraattisuuden piirteisiin kuului liitto kansallisen ja monikansallisen pääoman kanssa ja juntan pragmaattiseksi esitetyt talouspoliittiset toimet ajoivat

näiden ryhmien intressiä. Juntan talouspolitiikka tuki hallintoa tukevia ryhmiä ja auttoi likaisen sodan tavoitetta tuhota hallintoa vastustavat henkilöt ja ryhmät. Asevoimat esittivät olevansa kansakunnan pelastaja ja kriisin ratkaisija ja pohjasivat siihen valtansa legitimitettiin. Todellisuudessa sotilashallinto kuitenkin jätti jälkeensä tuhansia uhreja, valtaiset velat ja kansallisen trauman.

Kuten tutkimuksessa käy ilmi, PRN argumentoi valtaan astuessaan olevansa epäideologinen ja persoonaton yhtenäinen toimija. Tämä ajatus siitä, että asevoimat instituutiona piti valtaa, osoitti PRN:n halua argumentoida autoritaarisen byrokraattisuuden puolesta ja se poikkesi monesta muusta alueen sotilasdiktatuurista, joissa korostettiin enemmän henkilökulttia. Sotilasjohto oli huolellisesti suunnitellut kaappauksen ja argumentit valtaa pitävästä instituutiosta ja sama suunnitelmallisuus näkyi likaisen sodan strategiassa. Olen esittänyt tässä työssä tulkinnan siitä, että PRN:n likaisen sodan taktiikka pohjasi hajautettuun, mutta samalla tarkaan institutionaaliseen toimintaan, joka ylläpiti salaisuuden verhoa ja asevoimien yhtenäisyyttä ja toisin päin. Vaikka komentoketju pidettiin katkonaisena salaisuuden ja jäljittämättömyyden takia, oli valtioterrori systemaattista, hyvin suunniteltua ja sen menetelmät osoittivat asevoimien tarkasti institutionalisoimaa toimintatapaa. Asevoimat oli siis argumentoinut valtaan noustessaan olevansa institutionaalinen ja yhtenäinen toimija, mutta tämä näkyikin ennen kaikkea likaisen sodan systemaattisessa ja suunnitelmallisessa terrorissa, jota muut hallinnon toimet tukivat.

Olen tässä työssä keskittynyt sotilashallinnon näkökulmaan ja sen itse määrittämään vallan oikeutukseen, ajatuspohjaan sekä toimintaan. Olen halunnut pohtia yhtä esimerkkiä siitä, miten epädemokraattinen ja repressiivinen hallinto on päässyt vallankahvaan ja millaisiin ajatuksiin se toimintansa perustaa. Koen, että on ylipäättään tärkeää tutkia, millaisiin ajatuksiin repressiivinen hallinto pohjaa ja miten se itse pyrkii legitimoimaan valtaansa, jotta tällaisen argumentaation voisi tunnistaa. Elämme tällä hetkellä maailmassa, jossa poliittinen kielenkäyttö ja argumentaatio ovat koventuneet, joten välillä on syytä pysähtyä ja pohtia argumentaatiota ja sen taustalla vaikuttavia motiiveja ja kontekstia.

Argentiinan viimeisen sotilasdiktatuurin aika tarjoaa monia merkityksellisiä tutkimuskohteita useasta eri näkökulmasta. PRN:n näkökulmasta olisi mielekästä lähteä tutkimaan lisää asevoimien toimintaa instituutiona sotilashallinnon kehityksessä ja esimerkiksi joukkojen yhtenäisyys ja sisäiset valtakamppailut asevoimissa tarjoaisivat mielenkiintoisen lisätutkimuksen kohteen. Olen tässä

työssä sivuuttanut sitä, että vaikka asevoimista haluttiin luoda kuva yhtenäisenä toimijana, ei totuus aina ollut sitä ja esimerkiksi puolustushaarojen keskinäisiä suhteita ja rooleja voisi hyvin tutkia lisää.

Sotilashallinnon kaaduttua Argentiinassa alkoi siirtymä kohti demokratiaa, joka oli osa 1980- ja 1990-luvuilla ympäri maailmaa kulkenutta kolmatta demokratisaation aaltoa. PRN oli noussut Argentiinassa valtaan epävakaana aikana, jota väritti taloudellinen kriisi, väkivalta, poliittinen polarisoituminen ja maailmanpolitiikan jakolinjat. Demokratian voitto näytti selvältä PRN:n kaatuessa ja se nimettiin viimeiseksi sotilasdiktatuuriksi. Demokratia on kuitenkin saanut kovia kolauksia niin Argentiinassa kuin muualla Latinalaisessa Amerikassa ja maailmalla ja maailmanpolitiikan näyttämöllä vallitsee uusi epävarmuuden aika. Tämä epävarmuus näkyy tämän päivän Argentiinassa, jossa poliittiset jakolinjat ovat selkeästi esillä; korruptioskandaalit ovat ravistelleet demokratiaa ja maan syklinen talous on ajautumassa yhdeksänteen konkurssiinsa sitten 1930-luvun. Argentiina on kolmatta vuotta taantumassa ja IMF ennusti vuoden 2020 *World Economic Outlook* raportissaan, että koronapandemian aiheuttama talouslama tulee iskemään Latinalaiseen Amerikkaan pahemmin, kuin ”hukatun 80-luvun” velkakriisi, maanosan suurimpien talouksien ollessa isoimpia kärsijöitä.³³⁸ Viimeisen sotilasdiktatuurin rikokset ja muistonpolitiikka ovat kuitenkin nykypäivän Argentiinassa vahvasti tapetilla ja epävarmuudesta ja kriiseistä huolimatta ajatus *nunca más*, ei enää koskaan, elää vahvana.

³³⁸ World Economic Outlook Update, June 2020 <file:///C:/Users/Asus/AppData/Local/Temp/WEOENG202006.pdf> ja Outlook for Latin America and the Caribbean: An Intensifying Pandemic <https://blogs.imf.org/2020/06/26/outlook-for-latin-america-and-the-caribbean-an-intensifying-pandemic/>

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Lähteet

Digitaaliset arkistolähteet

Foreign Relations of the United States (FRUS)

1969–1976, Volume E–11, Part 2, Documents on South America, 1973–1976

Telegram 1751 From the Embassy in Argentina to the Department of State
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76ve11p2/d38> [luettu 4.5.2020]

Telegram 72468 From the Department of State to All American Republic Diplomatic Posts and the Commander in Chief of the Southern Command
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76ve11p2/d39> [luettu 4.5.2020]

National Security Archive (NSA)

Document 12. Secretary's Meeting with Argentine Foreign Minister Guzzetti
<https://nsarchive2.gwu.edu//dc.html?doc=2773976-Documents-12-Secretary-s-Meeting-with-Argentina> [luettu 4.5.2020]

Ruinias digitales

Documentos Dictadura Militar <http://www.ruinasdigitales.com/documentos-dictadura-militar/>
[luettu 16.5.2020]

Documentos Básicos y Bases Políticas de las Fuerzas Armadas para el Proceso de Reorganización Nacional (Documentos Básicos), República Argentina, Junta Militar, 1980, Buenos Aires

Documento Final de la Junta Militar sobre la Guerra contra la Subversión y el Terrorismo, (Documento Final), 1983

RE-9-51, Instrucción de Lucha Contra Elementos Subversivos, Ejército Argentino, 1976

RE-10-51, Instrucción para Operaciones de Seguridad, Ejército Argentino, 1977

Painetut lähteet

Nunca más – Informe final de la Comisión Nacional sobre la Desaparición de Personas (Nunca más), Buenos Aires: Editorial Universitaria de Buenos Aires, 2016. [1. painos 1984]

Muistelmateokset

Timerman Jacobo, *Preso sin Nombre, Celda sin Número*. New York: Random Editores, 1981.

Verbitsky Horacio (Scilingo Adolfo), *Confessions of an Argentine Dirty Warrior*, kääntänyt Esther Allen. New York: The New Press, 2005. [1. painos 1995]

Lait

Ley 21.260/1976 <https://www.argentina.gob.ar/normativa/nacional/ley-21260-303521> [luettu 15.4.2020]

Ley 21.261/1976 <https://www.argentina.gob.ar/normativa/nacional/ley-21261-303522> [luettu 15.4.2020]

Ley 21.263/1976 <https://www.argentina.gob.ar/normativa/nacional/ley-21263-303524> [luettu 15.4.2020]

Ley 21.526/1977 <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/15000-19999/16071/norma.htm> [luettu 16.4.2020]

Ley 22.924/1983 <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/70000-74999/73271/norma.htm> [luettu 28.4.2020]

Videolähteet

Ylen elävä arkisto

Raportti sodanjälkeisestä Argentiinasta 22.2.1983 <https://areena.yle.fi/1-50089054#autoplay=true> [katsottu 28.4.2020]

Tutkimuskirjallisuus

Painetut lähteet

Ansaldi Waldo “El autoritarismo”. Teoksessa *América Latina entre el autoritarismo y la democratización 1930-2012 Volumen VI*, toimittaneet Casaús Arzú, Marta Elena ja MacLeod Morna. Madrid: Marcial Pons Ediciones de Historia, 2016, 119-149.

Barros Mercedes María, "El silencio bajo la última Dictadura Militar en la Argentina". *Pensamento Plural*, julho/dezembro 2009, 79-101.

Barry Carolina, "Eva Perón, o la política". *El Atlas del peronismo. Historia de una pasión argentina*, 16-19. Le Monde diplomatique, edición Cono Sur, 2019.

Bawden John R., *The Pinochet Generation: the Chilean Military in the Twentieth Century*. Tuscaloosa: University of Alabama Press, 2016.

Brands Hal, *Latin America's Cold War*. Cambridge: Harvard University Press, 2010.

Brown Jonathan C., *A Brief History of Argentina*. New York: Checkmark Books, 2014.

Burchianti Margaret E., "Building Bridges of Memory: The Mothers of the Plaza de Mayo and the cultural Politics of Maternal Memories". *History and Anthropology* Vol. 15 No. 2, June 2004, 133-150.

Burdick Michael A., *For God and the Fatherland, Religion and Politics in Argentina*. Albany: State University of New York Press, 1995.

Calvert Susan ja Calvert Peter, *Argentina, Political Culture and Instability*". Lontoo: The Macmillan Press, 1989.

Canelo Paula, *La política secreta de la última dictadura argentina (1976-1983)*. Buenos Aires: Edhasa, 2016.

Carpenter Ted Galen ja Innocent Malou, *Perilous Partners: The Benefit and Pitfalls of American Alliance with Authoritarian Regimes*. Washington D.C.: Cato Institute, 2015.

Castellani Ana Gabriela, "Intervención Económica Estatal y Transformación en la Cúpula Empresaria durante la Última Dictadura Militar (1976-1983)". Teoksessa *Argentina, 1976, Estudios en torno al golpe de Estado*, toimittaneet Lida Clara E., Crespo Horacio ja Yankelevich Pablo. Buenos Aires: Fondo de Cultura Económica: Colegio de México, 2007, 131-164.

Chen Linda "Corporatism under Attack? Authoritarianism, Democracy, and Labor in Contemporary Argentina". Teoksessa *Authoritarianism and Corporatism in Latin America*, toimittanut Howard J. Wiarda. Gainesville: University Press of Florida, 2004, 197-217.

Cooney Paul, "Argentina's Quarter Century Experiment with Neoliberalism: from Dictatorship to Depression", *Revista de Economia Contemporânea*, vol.11 no.1 Rio de Janeiro January/April 2007, 7-37.

D'Antonio Débora, "Los consejos de guerra durante la última dictadura militar argentina (1976–1983)", *Iberoamericana – Nordic Journal of Latin American and Caribbean Studies*, 45(1), 2016, 19–36. <http://doi.org/10.16993/iberoamericana.3>

Dabéne Olivier, *América Latina en el siglo XX*. Madrid: Editorial Síntesis.

Dávila Jerry, *Dictatorship in South America*. Hoboken: Wiley-Blackwell, 2013.

Dickovick J. Tyler ja Eastwood Jonathan, *Comparative Politics: Integrating Theories, Methods and Cases second edition*. Oxford: Oxford University Press, 2016.

Finchelstein Federico, *The Ideological Origins of the Dirty War: Fascism, Populism, and Dictatorship in Twentieth Century Argentina*. Oxford: Oxford University Press, 2014.

Fritschler A. Lee, Mayer Jeremy D. ja Smith, Bruce L.R., *Closed Minds?: Politics and Ideology in American Universities*. Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2008.

Goebel Michael, *Argentina's Partisan Past: Nationalism and the Politics of History*. Liverpool: Liverpool University Press, 2011.

Hedges Jill, *Argentina, A Modern History*. London: I.B Tauris and Co Ltd., 2011.

Kaiser Susana, *Postmemories of Terror: A New Generation Copes with the Legacy of the "Dirty War"*. Lontoo: Palgrave Macmillan, 2005.

Lewis Colin M., *Argentina, A Short History*. Oxford: Oneworld Publications, 2002.

Lewis Daniel, *The History of Argentina*. Santa Barbara: Greenwood press, 2001.

Lewis Paul H., *Guerrillas and Generals, The "Dirty War" in Argentina*. Santa Barbara: Praeger Publishers, 2002.

Lida Clara E., Crespo Horacio ja Yankelevich Pablo, "Introducción". Teoksessa *Argentina, 1976, Estudios en torno al golpe de Estado*. Buenos Aires: Fondo de Cultura Económica: Colegio de México, 2007, 9-16.

López Fernando, *The Feathers of Condor: Transnational State Terrorism, Exiles and Civilian Anticommunism in South America*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2016.

Loveman Brian, *No Higher Law: American Foreign Policy and the Western Hemisphere since 1776*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2010.

Malamud Carlos, *América Latina, siglo XX la búsqueda de la democracia*. Madrid: Editorial Síntesis, 2003.

McSherry Patrice, *Predatory States: Operation Condor and Covert War in Latin America*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2005.

Novero Marcos ja Palermo Vicente, *La dictadura militar 1976/1983 del golpe de Estado a la restauración democrática*. Buenos Aires: Editorial Paidós, 2003.

Paramio Ludolfo, "Crisis y cambio del modelo económico". Teoksessa *Historia contemporánea de América Latina volumen VI 1980-2006, Reformas económicas y consolidación democrática*, kirjoittajat Alcántara Manuel, Paramio Ludolfo, Freidenberg Flavia, Déniz José. Madrid: Editorial Síntesis, 2013, 9-44.

Pion-Berlin David, "The National Security Doctrine, Military Threat Perception and the "Dirty War" in Argentina", Ohio State University, *Comparative Political Studies*, Vol. 21 No.3, October 1988, 382-407.

Reid Michael, *Forgotten Continent: A History of the New Latin America*. Hampshire: Yale University Press, 2017.

Reiter Andrew G., "The Development of Transitional Justice". Teoksessa *An Introduction to Transitional Justice*, toimittanut Simić Olivera. Abingdon: Routledge, 2016, 29-46.

Resende Madalena Meyer, *Catholicism and Nationalism, Changing Nature of Party Politics*. Abingdon: Routledge, 2015.

Rivas Nieto Pedro, *Doctrina de seguridad nacional y regímenes militares en Iberoamérica*. San Vicente: Editorial Club Universitario, 2008.

Romero Luis Alberto, *A History of Argentina in the Twentieth Century*, kääntänyt Brennan James P. University Park: The Pennsylvania State University Press, 2002.

Rouquié Alan, "The Military in Latin American Politics since 1930". Teoksessa *Latin America Politics and Society since 1930*, toimittanut Leslie Bethell. Cambridge: Cambridge University Press, 1998, 145-216.

Ruiz Núñez Hector ja Seoane María, *La noche de los lápices*. Buenos Aires: Editorial Contrapunto SRL, 1986.

Schmidli William Michael, *The Fate of Freedom Elsewhere: Human Rights and U.S. Cold War Policy toward Argentina*. Ithaca: Cornell University Press, 2013.

Skidmore Thomas E. ja Smith Peter H., *Modern Latin America*. Oxford: Oxford University Press, 2001.

Smith Peter H., *Talons of the Eagle: Dynamics of U.S.-Latin American Relations*. Oxford: Oxford University Press, 1996.

Stella, María Elena, "A un cuarto de siglo, reflexiones sobre el Juicio a las Juntas Militares en Argentina". *Cuadernos del Centro de Estudios en Diseño y Comunicación* Nº 52, 2015, 301-312.

https://fido.palermo.edu/servicios_dyc/publicacionesdc/cuadernos/detalle_articulo.php?id_libro=510&id_articulo=10581

Torre Juan Carlos, "Argentina since 1946". Teoksessa *The Cambridge History of Latin America vol. 8 – Latin America since 1930*, toimittanut Leslie Bethell. Cambridge: Cambridge University Press, 1991, 73-193.

Torre Juan Carlos, "Argentina since 1946". Teoksessa *Argentina Since Independence*, toimittanut Leslie Bethell. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, 243-363.

Valtonen Pekka, *Latinalaisen Amerikan historia*. Tampere: Oy Yliopistokustannus University Press Suomi, 2001.

Weyland Kurt Gerhard, *Revolution and Reaction: the Diffusion of Authoritarianism in Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.

Wright Thomas C., *State Terrorism in Latin America: Chile, Argentina, and International Human Rights*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers Inc., 2007.

Painamattomat lähteet

Heinonen Linda, "Chilen kansa ei ole yksin" - Suomalaisen Chile-solidaarisuusliikkeen nousu Chilen vuoden 1973 vallankaappauksen jälkeen, Pro-gradu tutkielma, Tampereen yliopisto, 2013.

Leppänen Johanna, "Chilen kansan puolesta!": Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestön Chile-solidaarisuus vuosina 1973–1976, Pro-gradu tutkielma, Helsingin yliopisto, 2004.

Internet lähteet

Kragelund Eduardo, *La corrupción abrió el camino de los militares al poder*, https://elpais.com/diario/1976/05/15/internacional/200959216_850215.html [luettu 7.3.2019]

Mannarino Juan Manuel, Revista Anifibia, Universidad de San Martín, *Perfil de Luciano Benjamín Menéndez, Nunca Disparó un Tiro*, <http://revistaanfibia.com/cronica/nunca-disparo-un-tiro/> [luettu 23.2.2020]

Museo sitio de memoria ESMA, Ex centro clandestino de detención, tortura y exterminio, Exhibiciones, Embarazadas <http://www.museositoesma.gob.ar/item/embarazadas/> [luettu 15.5.2020]

Kanninen Jaana, Yle Uutiset, *Ensin vietiin äiti ja isä*, <https://yle.fi/uutiset/3-10134814> [luettu 24.2.2020]

Outlook for Latin America and the Caribbean: An Intensifying Pandemic <https://blogs.imf.org/2020/06/26/outlook-for-latin-america-and-the-caribbean-an-intensifying-pandemic/> [luettu 1.8.2020]

Oxford Dictionary "Konservatismi" <https://www.lexico.com/en/definition/conservatism> [luettu 11.5.2020]

Oxford Dictionary "Nationalismi" <https://www.lexico.com/en/definition/nationalism> [luettu 11.5.2020]

World Economic Outlook Update, June 2020 <file:///C:/Users/Asus/AppData/Local/Temp/WEOENG202006.pdf> [luettu 1.8.2020]